בת קול

ב"ה
כ"א טבת
תשכ"ו
13.1.66

העורך: **אריאל רוזן־צבי.** המערכת: **הלל ויס, יצחקי משה, מנחם מ., קיחל יעקב, שיף שאול.**
כתובת המערכת: אוניברסיטה בר־אילן, הסתדרות הסטודנטים, ת. ד. 313.
המוציא לאור: הסתדרות הסטודנטים של אוניברסיטת בר־אילן
סודר במסדרת „בייטל" — הודפס בדפוס „דניאלי", תל־אביב, רח' יצחק שדה 36, טל. 38443.

בגליון הפעם:

12 עמודים

שיחת מערכת בת־קול עם הליגה למניעת כפיה דתית

★

משאל החברה הישראלית תשכ"ו

בהשתתפות: ברנשטיין ישעיהו, הרצפלד אברהם, ח"כ חזני מיכאל, השופט העליון חיים כהן, הרב ישראל לאו, הסופר אהרן מגד, וולפנזון אברהם.

★

סטודנטוס פוליטיקוס

★

לוחץ לי

★

בימים ההם בזמן הזה

„בר־אילן" הצטרפה לאסא

בועידת רכזי־הספורט מטעם אס"א, שנערכה בחנוכה, ב־אוניברסיטת ת"א, הוחלט לצרף את „בר־אילן" כחברה רשמית לארגון הספורט האקדמאי (אס"א).

לאחר מאבק ממושך, שנמשך שנים מספר, הצליחה הסתדרות הסטודנטים להתקבל כחברה רשמית באס"א וזכאית מעתה ליטול חלק בכל המפעלים המאורגנים ע"י הארגון.

הדרישות של הסתדרות הסטודנטים להתחרות בימי חול ולא בשבתות ולא לערוך את כנסי אס"א ביום השבת, שהוו את המכשול העיקרי לכניסתה של ההסתדרות, הוכרו בועידה האחרונה ונתקבלו על ידה. ראוי לציון מיוחד הלחץ שהופעל על מוסדות אס"א מטעם ראשי התאחדות הסטודנטים בישראל מרדכי שורר ועודד חרמוני, שאיימו בנתוק קשרים עם הארגון במקרה של סרוב לצרף את „בר־אילן".

בקרוב תונח אבן־פינה למרכז הסטודנט

אבן פינה מיוחדת, שהובאה מהונולולו, שמשקלה 12 טון תונח בשבועות הקרובים לבנין מרכז הסטודנט החדש.

האבן, שכבר הגיעה ארצה עדיין לא הועברה לרשות הסתדרות הסטודנטים בגלל קשיי תקציב ואנו מקוים כי בשבועות הקרובים אפשר יהיה להניח אותה בפינה המיוחדת המוקצת לצורך זה ליד הבנין הנוכחי.

האבן הקודמת, שהונחה לפני כ־5 שנים ע"י הבטחות מנהלת האוניברסיטה עדיין עומדת על תלה וכנראה יהא צורך להזיזה.

ועד הסטודנטים מקוה כי צבירת אבני הפנה הרבים תאפשר, תוך המאה הקרובה, את בנית מרכז הסטודנט, שיכלול גם מקלט אטומי.

סטודנט

המדור „לוחץ לי"

כולו שלך!

מלא אותו

תוכן!

הוקם החוג למדעי המדינה

ביזמתו של ד"ר סגרה יו"ר המח' למדעי המדינה באוניברסיטה „בר־אילן" הוקם חוג למדעי המדינה.

מטרתו של החוג לערוך דיונים בבעיות מדיניות לקשור קשרים עם מדינות חוץ, לערוך אתן חלופי סטודנטים המתמחים במדעי המדינה ובעיקר להכשיר קדר של דיפלומטים לעתיד מבין תלמידי המחלקה.

בפעולתו הראשונה של החוג היה אורח הכבוד אלוף יהושפט הרכבי, אשר נשא הרצאה על תורת הקונפליקט. בסיום הערב נשאלו שאלות ע"י הסטודנטים והאלוף הרכבי השיב לשואלים.

בשבוע הקרוב עומד החוג להתכנס ע"מ לבחור במוסדותיו.

בכוונתם של יוזמי החוג לרשמו כאגודה והם מתכוננים לקשור קשרים עם נציגיות זרות בישראל.

י. רובינזון ושות' מוכרי ספרים

רח' נחלת בנימין 31 תל־אביב, טלפון 615461

ספרי לימוד וספרי עזר בעברית, אנגלית וגרמנית חדשים ומשומשים

הנחה למרצים ולסטודנטים

- אנו מקבלים הזמנות מחו"ל
- אנו מעונינים בקנית ספרים משומשים וספריות שלמות בכל השפות ובכל השטחים

בוקר טוב!

סטודנטים נחלצו לעזרת הנשיא

החלו ההכנות לנשף העשור

השבוע החלו הכנות קדחתניות לנשף העשור, שיערך ב־8 לפברואר בהיכל התרבות בתל־אביב.

הנשף, שיהווה את גולת הכותרת של חגיגות העשור לאוניברסיטה מאורגן ע"י ועד הנאמנים של האוניברסיטה בשיתוף עם הנהלת האוניברסיטה ובשתוף הסתדרות הסטודנטים.

אורחים רבים מארה"ב ומאנגליה כבר הודיעו כי יגיעו ארצה לנשף וכן יטלו בו חלק אנשי צבור רבים בארץ.

מקהלת „בר־אילן" המתארגנת מתחילת שנה"ל תערוך את הופעתה הפומבית הראשונה במסגרת הנשף וכ"כ ישתתפו טובי האמנים בארץ בחלקו הבדורי של הערב.

הסתדרות הסטודנטים משתתפת בצערו של המזכיר האקדימי
מר **אברהם פומרנץ**
במות עליו רעיתו

שולמית ז"ל

בעבודתו המסורה למען האוניברסיטה יגוחם.

הכונו לנשף העשור

ב"ח שבט ה 8/2

בהיכל התרבות

אל צבור הסטודנטים

בהמשך לטיפולה של הסת' הסטודנטים בנוהלי בחינות ה־ב.א. משנה שעברה, נבחרה ע"י מועצת ההסת' ועדה לטיפול בענין.

בחינות ה־ב.א. כפי שנערכו השנה הוכיחו לנו פעם נוספת שהדברים לא יכולים להמשך בצורה הנהוגה עד כה. מועדי הבחירות פורסמו באחור רב וגם אז תוקנו פעמיים שלוש. לסטודנטים שהוזמנו לבחינות התברר שהבחינות נדחו בלי שאיש טרח להודיעם על כך. זלזול זה בצבור הסטודנטים, לא יוכל להמשך. נדמה לנו שבשנה זו הוגדשה הסאה מטעם כל האחראים לכך. אין כאן המקום לפרט את המקרים שקרו אך ברור כי אין הם מוסיפים כבוד למוסדנו.

לקראת העתיד אנו מטפלים בשינויים אשר אנו מקוים יפתרו בעיות אלו.

במדעי הרוח: לאחר דיונים עם המוסדות נראית לנו ההצעה: לבטל את בחינות סימסטריאליות בשנה ד' במספר קורסים, שיקבעו ע"י כל מחלקה (כ־18 נקודות), בטול זה יאפשר לסטודנט לגשת לבחינות ה־ב.א. מיד עם סיום שנה"ל הרביעית. חומר הבחינה יוגדר והיא תתקיים בכתב, בעלום שם ותמשך עד 5 שעות. הבחינה תבדק ע"י שני מרצים בנפרד. סטודנט יוכל לערער על ציונו תוך שבועיים מיום קבלתו ותנתן לו אפשרות לגשת לבחינה בע"פ כדי לתקנו.

הצעה זו נראה שתתקבל גם ע"י המוסדות האחראים לכך.

במדעי הטבע: עמדת ההסתדרות היא, שיש להשוות את המצב לזה הקיים בשאר מוסדות להשכלה גבוהה ולבטל את בחינות ה־ב.א.

המגעים האחרונים שהיו לנו מעוררים את התקוה שהדברים יוסדרו בקרוב. אנו מקוים שהצעות אלו יפתרו את הבעיות ובעתון הקרוב נוכל לדווח על סיום הטיפול

הועדה לטפול בבעיות בחינות ה־ב.א.

השחות

התחבטויותיהם של עתוני הסטודנטים בארץ, אינה התחבטות של צורה או התחבטות של תוכן בלבד, זוהי ההתחבטות של מהות. אין כאן למעשה אלא השתקפות של מצב דומה בחברה הישראלית בכלל ובנוער בעיקר. וע"כ משמעותם של לבטים אלה עמוקה הרבה יותר מאשר לבטים מקצועיים או עתונאיים גרידא.

התוהו ובוהו המתגלים לעיני הקורא אינם צומחים בחלל הריק. אין הם אלא השתקפות של העדר מגמה, העדר כוון, חפוש אחר נקודות אחיזה ובירית אבני דרך. העתון הוא דרך הבעה בכתב לשקוף סימפטומים כמו הצגת חצות המסוה השתוללות ווילגרית של סטודנטים במסוה של פורקן תרבותי או כמו נפוץ זגוגיות בליל שבת ע"י סוג אחר של נוער (מה ההבדל בעצם?) ואין צורך להרחיק לכת כדי לקבוע שגם שאר עמך ישראל הנדרדים למשמע פעולות הנוער בעודם עוסקים בהלולות ובמשתאות של ליל סליבסטר משתיכים לקטגוריה זו. לא ארחיב את הדבור במסגרת זו. אין רצוני לומר אלא כי אין כאן תהליך של חפוש כי אם חפוש אחר אובייקטים לחפוש והתוצאה כפי שהיא משתקפת בעתון היא סך־הכל דל ועלוב.

אינני רוצה לפגוע בעמיתי אנשי ת"א, אך הרושם המתקבל אצלי עם קריאת עתונם הוא כי ההכרזה הקולנית הבוקעת מבין דפי העתון „הבה ונאמר את הכל" הנה אך גרוטסקית באשר, למעשה, אין בכלל מה לומר. וכאן המקור לחבלי הלידה של עמודי אחוריים ודומיהם. אין זו אלא חשיפת הרצון הכן לומר הכל בגלוי לב בלי שיהיה בשביל מה להיות גלוי לב.

לנו לעומת זאת ישנה דרך וישנה מגמה, (אינני יודע כיצד הדברים מצליחים להשתקף בעתון) לנו, שלא כלאנשי ת"א, יש גם נטיות „מסיונריות" כלפי צבור הסטודנטים. גם אנחנו מחפשים, אלא שאנחנו יודעים את אשר עלינו לחפש אנו רק מחפשים שותפים לא רק למען השיתפות אלא למען החפוש. אף קורא אחד אינו יודע אילו מאבקים נהלנו מיום קיומו של העתון על דרכו העצמאית ועל אי־תלותו בצנזורים למיניהם. רק לפני כחודש נסתיים ויכוח ממושך במתן אוטונומיה לחברי המערכת, הדוגלים כולם במתן חופש מקסימאלי בהבעת הדעות.

בגליון זה אנו פותחים את המדור „לוחץ לי" הפתוח לכל קורא.

אנו בטוחים שהעמוד לא ישאר ריק.

מערכת בת קול: אריאל רוזן-צבי, הלל ויס,

יעקב קיהל, מ. מנחם.

בשיחה עם:

הליגה למניעת כפיה דתית

ד"ר עוזי אורנן, יאיר גורן ורות קירש

הליגה: איננו נלחמים נגד הדת אלא נגד כפיה דתית * איש מאתנו איננו ממציא דת חדשה * יש בינינו אנשים דתיים שומרי מצוות.

בת-קול: אתם מנסים לפוצץ את משמעותה של היהדות * מתשובה לשאלה מהו מעמדכם לגבי היהדות אתם מתחמקים.

אריאל: נפגשנו ע"מ לשמוע, ע"מ להשמיע ואולי להדבר. אינני יודע כיצד לכנות פגישה זו: וכוח, שיחה או סתם החלפת דעות, המסגרת תסתבר בהמשך הערב. אך לפני שאנו מלבנים בעיות קונקרטיות נשמע הפעם ממקור ראשון מ' אתם בעצם? מה אתם רוצים? ובשם מה אתם פועלים?

יאיר גורן: השם הוא כידוע, הליגה למניעת כפיה דתית. הליגה הוקמה בשנת 1950 ע"י 3—4 אנשים. והרעיון המנחה הוא, שדת ומנהגים דתיים הם ענין של אמונה, ואמונה היא ענינו האישי של האדם. אפשר לראות במדויק מה תפסיד האמונה, ומה תפסיד המדינה מהעמדת כוח כפיה חילוני לרשות דת מאורגנת אבל קשה לראות מה תרוויח האמונה מהעמדת כוח כזה לרשותה. כדי למנוע את עצם העובדה הזאת, וזה לאו דוקא כוח כפיה חילוני חוקי או חוקתי זה גם, שדעת הצבור מניחה שמותר לאדם להפגע עד כדי רגימה באבנים, נזק ברכוש מפני שמישהו נוהג אחרת בעניני דת.

ד"ר אורנן: לליגה שתי מטרות: אחת — להפיץ ברבים את הדעה שאמונותיו של אדם והמנהגים הדתיים שלו הם ענינו הפרטי ואין לכפות עליו לא אמונות ולא מנהגיהן. המטרה השניה — לתמוך ולעודד כל אדם או כל גוף שרואה עצמו נפגע פגיעה מוסרית או חומרית ע"י כפיה דתית, כדי להקדים רפואה למכה. מבקש אני להבהיר כי כפיה דתית פירושה כפיה בתחומי דת, כלומר: כפיה מטעם אמונה. וכלל לא חשוב אם האיש שנפגע מכפיה זו הוא בעצמו איש דתי או איש לא דתי. לכן כל הדבורים על כפיה אנטי-דתית נכללים ממילא בתוך המושג כפיה דתית ואנחנו מתנגדים לכפיה כזו בדיוק כשם שאנו מתנגדים לכפיה דתית.

אריאל: תרשו לי להתערב לגבי האינפורמציה הנמסרת. כל הדברים שאמרתם עד כה הם כה תמימים, שכמעט כל אזרח יסכים להם. הענין הוא בכך, שאתם מתרחקים מרחק רב בדרך ההתבטאות שלכם מן הדרך, שאתם, כביכול, הצבתם לעצמכם. ואם אכנס לפרט קונקרטי אחד הרי הארגון הפרובוקטיבי של ה„מצעד" לירושלים ושאר סוגי ההתבטאויות קצת מתרחקות מדרך זו.

יעקב: רק שאלת הבהרה. לגבי איזה צד אתם מדברים, לגבי הצד המוסרי של הבעיה, שאדם לא יכול נאמר, לסבול, שכופים דעה על מישהו, או על הצד הטכני של הבעיה, שהכנסת כופה או כל הסדר אחר?

(ב"כ הליגה מתיעצים ביניהם מי יענה על מה).

רות קירש: אני רואה בעיות של מוסר כדברים מאד מאד פרטיים של האדם. איי אפשר לקבוע מהו „המוסר" אפילו בגבולות של 3—4 אנשים, ובודאי לא של מדינה וכו'. לכן בעיות מוסריות מעניינות אותנו כשהן מופיעות בתחיקה או כאשר הן מורפיעות בנוהלים קבועים. לכן הבעיה אינה בעיה מוסרית גרידא, ביני לבין הבורא. אני, אישית, עושה את חשבון הנפש שלי בזמנים שונים. כשאתה אומר, שאנו עושים דבר פרובוקטיבי — הרי אין זה יסוד. הליגה הוקמה, אחרי שהיו ישיבות כנסת אחדות ולאחר שמפלגות מסוימות קבעו כבר, פחות או יותר, על איזה בסיס הן מתכוונות להקים את המדינה. הליגה לא עשתה, עד כה שום מעשים פרובוקטיביים. כאשר הליגה פעלה היה זה בדרך כלל — וזו היא אחת הטענות כלפי הליגה — שלושה צעדים מאוחר מדי. אני מנסים לתקן עוול, שנעשה בכמה מקרים לפני דורות, כמו ענין בני ישראל. לא אנו המצאנו את הבעיה, הבעיה היתה קיימת. וכך הוא בכל פעולותינו: אנחנו מנסים לתקן עוול קיים. הפגנה או עצרת עם באות להוכיח, שמספר רב של אנשים רוצים בזאת. אני לא אתבטא באותה חריפות, כפי שהתבטאו בהיכל שלמה, ולא אקרא לזה מסירות נפש", אבל אנשים חייבים, אם הם מאמינים במשהו, לעשות למענו. לא רק לדבר בבית ולא רק לחשוב כך באופן פרטי.

אנחנו מאמינים שיש לכל אדם זכות להגדיר את עצמו מבחינה דתית ובינתיים איש מאתנו אינו ממציא דת חדשה, הליגה איננה דת. יש בינינו אנשים המגדירים עצמם כאתאיסטים, יש אגנוסטיקאים, יש שלא הגדירו עצמם ויש כאלה המגדירים עצמם כיהודים, ויש המגדירים עצמם כיהודים רפורמיים.

עוזי אורנן: (מתערב) ויש אפילו יהודים דתיים שומרי מצוות.

רות (ממשיכה) אני מאמינה כי יש לי זכות או לשמור מצוות או שלא לשמור אותן, ואם למישהו יש זכות להעיר לי אם אני שומרת אותן כראוי, הרי זה אותו המנהיג הרוחני מבחינת הדת, שאני בחרתי בו. אבל שמישהו יגסה לקבוע לי מה עלי לקנות — הרי זה אבסורד.

בכל פעם שפעלנו, פעלנו במקומות, שאינם פרובוקטיביים. הליגה מימיה לא נכנסה לאזור שמאוכלס רובו דתיים. וכמו כן נמנענו מלהכנס למקומות בהם חששנו מחרופים וגידופים, אבל זה יותר ענין של טקטיקה. (אי שקט כללי, רותי משתלטת וממשיכה) אני יודעת מה כוונתכם ברמזים, אתם מתכוונים לתקרית מלפני שלוש שנים של צעירי מפ"ם בירושלים, ובכן, אתה יכול לקבל אינפורמציה מהמשטרה, שמאתנו נסעו אנשים להסביר לאנשי השומר הצעיר שאם הם באו אלינו לעצרת, יבואו עם המשאיות למקום העצרת, ולא — הם יכולים להתפזר במקום.

שאר הדברים היכולים להראות כפרובוקטיביים אינם כאלה, וונועדו אך ורק ע"מ לעורר את דעת הקהל, כמו ענין בני ישראל וכמו שהבאנו עד אבסורדום מבחינה משפטית את בעית כהן וגרושה. (כאן מתפתח ויכוח צדדי על אילנה שטרן ועל הגדרת המושג יהודי).

יעקב: אני מבין, שהבעיה, שהועלתה על ידכם, אינה להציל, נאמר, עשרות אנשים קטנים או לא קטנים, ש„נפלו" על טעויות הרשות הדתית. הבעיה היא הרבה יותר מהותית. הויכוח חייב להתפתח לבעיה מרכזית, מה היחס של אנשים היושבים לפנינו לדת? מה התפיסה שלכם על דת? האם לגביכם הדת היא קנין אישי של האדם או שהדת מהווה יותר מזה? אני טוען שיש לתפוס את הדת היהודית דוקא מבחינה המאורגנת...

גורן: אני אומר מה שאמר וולטר: „אי-נני מסכים אף למילה אחת שאתה אומר, אבל אני מוכן להרג על זכותך לומר זאת".

יעקב: תסלח לי, אבל זה עדיין אינו עונה לי על שאלתי...

ד"ר אורנן: (מתערב) תרשה לי להעיר כאן, שהיחס אל הדת איננו צריכים לתת לו שום תשובה. אנחנו לא נגד דת ולשאלה זו איננו מתיחסים, אצלנו יש גם אנשים דתיים. ואין לזה שום קשר עם השאלה האמיתית העומדת בפנינו, ועומדת גם הערב הזה לדיון, זוהי שאלת הכפיה הדתית, ה' שאלה, שדת מסוימת — מתוך נמוקים פנימיים מתוך אמונותיה, שהיא מאמינה בהם, מתוך מה שנקרא „חוקי נצח" — רואה לעצמה היתר לכפות על אנשים אחרים לנהוג לפי אמונתה. **רק הצד הזה של הדת מעניין אותנו כאן.**

יעקב: כלומר, אתה מסכים, שיש בדת הזאת, שרוצה לכפות עליך, הגיון פנימי משלה? (כאן התפתח דו-שיח, שבסופו גוברת רותי).

רותי: נאמר כך: „ההגיון הפנימי" הוא ענין שבהשערה, ואינני רוצה להכנס לבעיה זו. כי לא איכפת לי אם יכפו עלי את דעתם אנשים שעקרונותיהם הפנימיים שלמים כמו הקומוניסטים או כמו נטורי קרתא, או אנשים שעקרונותיהם הפנימיים אינם שלמים. פשוט מאוד, אינני מוכנה שיכפו עלי שום דעה.

יעקב: אבל את לא מתחבטת בכל הבעיות של היהודים הדתיים. אותך אין זה מעניין אם יש לי נוסח אשכנז...

גורן: (בהתרגשות) יש דבר אחד, שאינני יכול לעבור עליו וזו המלה „פרובוקציה". אינני מודה, שאם אוכל חזיר ביום כפור ע"י בית הכנסת, זה פרובוקטיבי.

אריאל: זה ענין של מינוח ועל דקויות של מינוח, אנחנו לא נריב. אתה יכול לכנות זאת באלף ואחד שמות, קרא לזה ככל אשר תרצה. העיקר, שזה צורם. (שוב מתפתח ויכוח קטן).

גורן: לא...!!! איננו יכול להסכים שאתה רואה לעצמך זכות להפגע ממה ש- אני עושה, בלי שאני פוגע בך אישית, רק כיון שאתה משוכנע שאני פוגע בדתך ובאמונתך. כך אדוני, לא נגיע לשום אפשרות של חיים בשלום. מחר יאמין מישהו אחר שהקפוטה היא לבוש קוזקים רצחניים — וייפגע!

הלל: אין שייכת כלל זכות בפגיעה. או שאתה נפגע או שאינך נפגע.

ד"ר אורנן: איננו מכיר בכלל בזכותך להפגע ע"י מעשיו של מישהו אחר רק משום שאתה סבור שהוא צריך להתנהג ע"פ אמונתך, ולא מפני שהוא באמת פוגע בך. אתן לך דוגמא: בירושלים יש רחובות החסומים לתנועה בשבתות — פרט לרכב של דיפלומטים ואנשי או"ם. מזה אין הם נפגעים (באירוניה), אבל אם אני אסע שם הם יתנגדו. פרוש הדבר שלא עצם הנסיעה בשכונה פוגעת בהם אלא שיש להם יחס שונה לאנשים שונים. מאחר שהם סבורים שאני חייב לנהוג כמותם — הם נפגעים. ואילו מי שהם חושבים אותו ללא-יהודי, שלפי דעתם אינו חייב לנהוג כמותם — הוא אינו פוגע בהם גם אם יעשה בדיוק מה שאני עושה.

*

אריאל: רבותי, עד כאן עסקנו בקבלת אינפורמציה על מהות הליגה מלבד סטיות ויכוח קטנות. אני רוצה לחזור לבראשית, ולהעמיד את הבעיה כפי שאני רואה אותה. נאמרו כאן דברים שצרמו את האוזן, כמו „דת מסוימת" או כפי שנסתבר לי מהערות בינים שבתעודת הזהות שלכם נשאר המקום המיועד לדת ריק. כשהעליתם את הבעיה, היא הועלתה בתמימות רבה ורק עם מהלך השיחה, כשנכנסנו להבחנות, ראיתי היכן אתם עומדים, והיכן אנחנו עומדים. השאלה היא: האם המדינה שלנו היא מדינת היהודים או אם למדינה שלנו נכנסות קטגוריות של „דת מסוימת" ושאר מונחים כאלה, וע"כ לפי אותו הגיון יכול לבוא מישהו ולהציע יו"ר כנסת ערבי. אבל אם אנחנו אומרים שהמדינה היא מדינת היהודים, והצהרנו על כך במגילת העצמאות שלנו, אזי כל מה שאתם מנסים לעשות כאן הוא לפוצץ את המשמעות של היהדות והייתי אומר על כן, שמבחינת המדינה מה שאתם מנסים לעשות מקביל למעשיהם של נטורי קרתא. הם מושכים בכוון אחד, ואתם מושכים בכוון השני, המנוגד בתכלית, ושניכם בעצם עושים אותו דבר.

ד"ר אורנן: (מתפרץ בכעס) אלה הם סתם דיבורים.

(מתפתח ויכוח קולני, קריאות מעברים שונים...)

אריאל: אני רוצה להסביר את עצמי. ואל תאמר סתם דיבורים. אני שואל את עצמי את השאלה המרכזית. מהו המעמד שלכם לגבי היהדות?

ד"ר אורנן: (מתפרץ שוב) תסלח לי, זה לא שייך לענין.

אריאל: זו הטעות הגדולה שלכם, זהו הענין עצמו. ומדוע נשאלת השאלה בחריפות כזו? כי רותי אמרה בתחילת דבריה, שמי שמאמין במשהו צריך להלחם לא רק בחדרו הפרטי. ואני סומך את שתי ידי על דברים אלה וסובר כמוה, שהמאמין באידיאה חייב לפעול למענה לא רק בחדרי חדרים. ואם אנחנו מדינת היהודים, אזי המסקנה מתבקשת מאליה והדברים מקבלים מיד משמעות ברורה...

ד"ר אורנן: אני מבקש, שתסביר מהי מדינה יהודית?

אריאל: זוהי מדינה, שבה יש ליהדות מה לומר...

ד"ר אורנן: זה כל כך כללי...

אריאל: אדוני, בשבילי היהדות היא דת ישראל.

דר אורנן: תרשה לי לשאול אותך: האם היהודים בכל העולם בוחרים את שלטונות המדינה? — לא! והאם אזרח ישראל שאיננו יהודי שותף למדינה? — כן! תבינו, רבותי, לדעתנו מבחינת החוק אין „יהודים" או „לא יהודים" במדינת ישראל. הרעיון המנחה אותנו הוא רעיון השוויון בין בני אדם. החוק חל על כל האזרחים במידה שווה. המדינה מתנהלת ע"י אזרחיה, ע"י נציגיהם ולא ע"י איזה קודקס שלא ניתן לשנות אותו. אלה הם יסודות הדמוקרטיה ומי שמתארגן בשם דת ותובע את השלטתה על הכלל הוא אנטי דמוקרט. יתר על כן, היהדות וחוקיה מבדילים הבדל עצום בין יהודי ללא יהודי. דברים אלה מנוגדים לדמוקרטיה, והדמוקרטיה נראית בעיני כדבר, שצריך להלחם למענו. מדינה לעומת זאת, שתנהל ע"פ חוקי היהדות תהיה בהכרח מלאת הפליות. לכם מבטיחה הדמוקרטיה, כמו לכל מאמין, לחיות לפי אמונתכם ולפי דרככם.

הלל: אבל זוהי דרכה של היהדות. אני בטוח שא"א להחיל על היהדות כל מיני תנועות היסטוריות ליברליות החל מן הדמוקרטיה היונית כפי שהיא נתפתחה ועד התפתחות הלוטריזים וכיוצא באלה, כיון שהיהדות מעצם מהותה היא דת של כפיה. והיהדות דת לא סובלנית. ולכן הרצון להחיל על היהדות כל מיני תנועות היסטוריות, שפעלו והוכיחו עצמם אצל עמים אחרים הוא עשית שקר בנפשנו. מאמר חז"ל „כפה עליהם הר כגיגית" או „בני ישראל ערבים זה בזה". אני מאמין, למשל, שאם רותי אינה מברכת על מים אז במאזן של החטאים תהיה בצורת השנה. יש לי מכנה

משותף גדול אתכם, שהוא גם התהום הרו־
בצת בינינו. אני חושב, שאם היהדות תמ־
שיך ללכת בדרך של היום, בדרך של
חקיקה, בזמן שרוב האוכלוסיה אינו משוכ־
נע בצדקת הענין, ולא יהיה שכנוע, אזי
כל זה חסר טעם.

ד"ר אורנן: **וגם לא יחזיק מעמד.**

גורן: **וזהו גם גורם המרחיק מן היהדות. אותי זה הכניס לליגה.**

אריאל: **אם זה הרחיק אותך מן היהדות, אזי אינני מאמין שהיית אי פעם יהודי בהכרה (כאן מתנהל פולמוס).**

גורן: **נכון... נכון... בזמנו לא עישנתי בשבת ברחוב, אבל כשהתחילו להכריח אותי — עישנתי ברחוב בכוונה.** (הלל: „הרגת אותם").

גורן: **לא „הרגתי" אותם, אבל אינני מוכן להתחשב באדם שאיננו מתחשב בי.**

הלל: **אני הותר לדת טוטאלית המקיפה את הכל בכל, שאין שום דבר מעליה, אבל אעשה הכל בטכטיסנות יעילה. וכאשר** אני מכניס את הדמוקרטיה, אני טוען שהדמו־קרטיה קיימת בתוך היהדות עצמה. הענין של „אחרי רבים להטות" למשל, אבל מתי היא קיימת? כאשר היהדות עוטפת אותה ואין היא קיימת מעבר ליהדות.

גורן: **זה ההבדל ביני לבינך.**

*

רותי: **אחד העקרונות שלנו הוא הפרדת הדת מהמדינה, לדעתנו גם ביהדות קיימת אפשרות כזאת וההיסטוריה שלנו בגלות אומנם מוכיחה זאת. בצורה כזו כל דת תוכל להתארגן בדרך הרצויה לה, ולכפות או שלא לכפות את חוקיה על המאמינים בדת הזו ומשתייכים אליה.**

ד"ר אורנן: **ושרוצים להשתייך אליה.**

רותי (ממשיכה) **אתן לך דוגמא. אם יונ־הגו נישואים אזרחיים, ואני, רות קירש, ארצה להתחתן בנשואים רבנים — זכותם המלאה לבדוק אותי שבעה דורות אחרונית.**

אריאל: (מתפרץ) **את שוכחת, שבמקרה אחר חלק גדול מן העם היהודי לא יתחתן אתך.**

גורן: **הוא כבר לא מתחתן.**

רות: **אתי עוד כן. במשפחה שלי יש רק יהודיות.**

הלל: **את מביעה זאת בטון של שמחה או בטון של קביעת עובדה?**

רותי: **ציינתי עובדה. ואני חוזרת למה שאמרתי: אין זאת אומרת, שרשאים לכפות זאת על אחרים.**

תהיה זאת בדיחה עצובה מאוד לגבי הדת אם אני אכ־ריח אתאיסטית ל־להתחתן אצל רב. אני מאמינה שיש אמנם אפשרות לי־צור מדינה יהודית תאוקרטית. (ד"ר אורנן: זה מה שהולך, זה מה שהולך) נשארת ה־השאלה אם אני מעונינת בזה, ואם שאר הישראלים החיים כאן מוכנים לכך. כדי למ־נוע מריבות אני דוגלת בהפרדה מוחלטת של הדת מן המדינה.

יעקב: **רציתי להעיר מספר הערות. הערה ראשונה בקשר לבעית דת ומדינה. היה־דות מעולם לא דיברה על דת לחוד ומ־דינה לחוד בנגו לנצרות שנכנעה והת־חילה להתפשר, וזהו ההבדל. בנצרות הכ־ניעה באה ככניעה מהותית משום שהדת הנוצרית היא דת של אסטטיקה. יפה לו לאדם להיות דתי — הוא דתי, וזהי ה־גישה שלכם. והגישה של היהדות שונה.** אתם, פשוט, אינכם מכירים את מה שאתם נלחמים נגדו. **הדת היהודית נכנסת לתוך חייו של האדם באלף ואחת צורות שונות. שנית — ביחס לאופיה של היהדות (באי־רוניה) יצרתם בי את הרושם, שאתם „שייות תמימות". פרושו של דבר, שאתם בעצם מתנגדים גם לכפיה האנטי דתית.**

גורן: **מהי? תגדיר עצמך?**

יעקב: **תסלח לי, אתה עצמך אמרת זאת, אבל אם תרצה לדעת מהי, אומר לך, למשל, גזירת פיאותיהם של ילדי תימן בישובי עולים.**

גורן: **לא רק שמתנגדים לכך. אני עצמי פעלתי נגד זה.**

יעקב: **אם כן, למה ליצור אצל הקהל הישראלי, שהוא לא קהל סולידי במיוחד, תמונות פנטסיה כאלה: „שהיהודים מש־תלטים עליך" וש„הדתיים וכיוצא באלה". לא אתם אמרתם את זה. אתם אולי אינ־טלקטואלים, אתם אולי תרבותיים, אבל האחרים אומרים זאת. מספיק לצעוק „כפיה דתית" והם כבר יגידו: „השחורים". למה ליצור תמונה כזאת? אתם רוצים לפתור בעיות? תבואו ותגידו לדתיים: יש פה חוג רעיוני, ויסכימו!! אולי לא הרבנים, אבל הצעיר הדתי הכן ודאי יסכים, למה לא לשבת וללבן בעיות משותפות, תגידו מה שיש לכם לאמר, אבל אל תציירו תמונות זוועה בעיני הציבור.**

והנקודה השלישית היא: **יצרת פה פר־דוכס, שהוא נחלתה של הדמוקרטיה. אתה אומר שהמפלגה הדתית היא אנטי דמו־קרטית. הדמוקרטיה מחובתה לאפשר ל־מפלגות הדתיות לומר את דברם, בזכות דמוקרטיה זו עשו קואליציה, ובזכות הקו־אליציה, שאתה מדבר בשם מסגרתה, הכ־ריזו על חוקים דתיים, זהו פרדוכס, שאיננו קיים במיתודות שלי, הפרדוכס הוא במי־תודות שלך הדמוקרטיות, משום שהדמו־קרטיה שלך מאפשרת לי לדבר.**

ולכן האבסורד, שאתה קורא לו אבסורד, נמצא אצלך.

ד"ר אורנן: **אתה לא מבין מהי הדמו־קרטיה.**

גורן: **לפני שעוזי ידבר על מהות ה־דמוקרטיה אני רוצה שנסכים על מספר הגדרות. יש שלשה מונחים בתחום הדת,**

אחד מהם זו דת, שני — אמונה, שלישי — השל־טון הדתי, הכנסיה. אמונה היא ענינו הפרטי של כל א־חד, דת — זה כשמספר מאמינים מתארגן ויוצר ל־עצמו דפוסי חיים ושלטון פנימי משלו, (קריאות: „לא מדויק") **אבל אין לו כוח כפיה, אלא רוחני. ההבדל בין דת וכנסיה הוא כשלרשות העדה הדתית עומדת כוח כפיה אחד ולא חשוב מהיכן הוא לקוח. על שלושת המושגים האלו אני מדבר.**

אינני יודע במה אתם מאמינים, וזה יראה אולי דבר מאוד אפיקורסי, אבל אני מאמין שההתפתחות ההיסטורית של הת־גבשות העם משבטים, חוזרת על עצמה כעת, ואנו נמצאים בעיצומו של תהליך לידת עם, ועם יהודי, מן העדה הדתית היהודית.

הלל: **כמה זמן נמשך התהליך הזה כברי?**

גורן: **מזמן שקיימת מדינת־ישראל, אולי מזמן הציונות.**

הלל: **ומה היה לפני כן?...** גורן: **עדה דתית.** הלל: **ולפני כן?...** (כאן נכנסים לתוך ויכוח צדדי).

גורן: (חוזר ענין) אתם שואלים אם העם היהודי נוגע לי. הוא נוגע לי כל כך עד שכל מה שאני עושה הוא לאפשר חיים בצוותא. **נדמה לך, שאנחנו יצרנו תמונה זו — הרי אתה טועה. בוא אספר לך מן החדר, שחברי ודאי יכעסו על פר־סומה. אנחנו אלה, שמונעים שריפת ספרי תורה. התמונה הנוראה הזאת נוצרה ע"י הכפיה וזה מה שאינכם תופשים. העובדה שאינך מנסה לשכנע, אלא אתה אומר שאם אין לך מספיק כסף לרכוש לך מכונית לא תסע בשבת, היא המרגיזה.** כשאתה בא לכפות על אנשים דרכי חיים שאינן מובנות להם אז אתה גורם לכך שיצאו לקצוץ פיאות, וזהו הדבר ההולך ומתפתח מי שעוצר תהליך זה, כרגע, אלה אנחנו. **מה שאתה אינך תופש, זה המצב הקיים בארץ. אתם יושבים באולימפוס שלכם ו־נדמה לכם שכך חיה כל הארץ.**

זכותך לפעול בכל יכולתך כדי לעשות נפשות לדרכך, אבל אין לך כל זכות לנסות לכפות זאת עלי. אתה יכול להסביר, אתה יכול לתת דוגמה אישית — ותו לא.

ד"ר אורנן: **אני רוצה שתבינו מהי דמוקרטיה. בני אדם נתעים למחשבה ש־דמוקרטיה היא הכרעה של רוב. דבר זה הוא סימן חיצוני בלבד. אם אתה טוען שחוק השבת לכשיתקבל יהיה ככל חוק אחר אינך אלא טועה. פרלמנט והצבעה פרלמנטרית עדיין אינם הופכים את הענין לדמוקרטיה.**

סימן ההיכר החשוב של הדמוקרטיה הוא העיקרון שבני האדם הם שוים, וה־עיקרון שלעם עצמו יש זכות החלטה רי־בונית על גורלו. המוסד שהעם שולח אליו את נציגיו הוא עצמאי לחוקק חוקה בשם העם בלבד ולשנותה לכשיחליט כך.

לא כל מה שנראה „כפיה" הוא כפיה. כשאתה אומר לי שחוקי מס הכנסה הם כפיה, אומר לך שזהו ההסדר הפנימי של האזרחים. שהרי אנו זקוקים לכסף כדי לבצע את המפעלים המשותפים שלנו, בגון כבישים או נמלים, ונציגינו מחליטים בשמנו איך ייקבע הסדר פנימי זה. הנציגים שלנו הקובעים זאת הם עצמאיים בשיקו־ליהם, אין שום גורם זר שעומד לפני עיניהם.

אבל אם חוק השבת יתקבל הרי זה לא מאותה סיבה והוא לא יהיה בגדר „הסדר פנימי".

אדגים זאת בצורה ברורה יותר. חוק התעבורה בדרכים הוא חוק, שכופה עלי משהו. מכריחים אותי לנסוע בצד ימין! שומו שמים, אני אדם חופשי, אני רוצה לנסוע בצד שמאל... אך זו איננה כפיה. זהו הסדר שנעשה ע"י נציגינו בשיקול עצמאי. מחר יחליטו אחרת — שום חוקי נצח לא יפריעו להם. כאן אתה מגלה ש־היהדות עומדת בסתירה לדמוקרטיה. ש־הרי התביעות של מפלגות הדת מתבססות לא על צרכי העם בהווה, אלא על הס־תמכות על „חוקי נצח" שאין לשנותם.

אתם בני אדם המחונכים על ברכי הדמוקרטיה ומנצלים את כל הסימנים החי־צוניים שלה. חוק נשואין וגרושין למשל נתקבל ע"י הכנסת ברוב, אך לא היה כאן חוק כי אם התחמקות של הכנסת מדיון בחוק, שהרי החוק לא נבדק לגופו, ושום סעיף מסעיפיו לא זכה לדיון. אילו הובא החוק כולו לקריאה בכנסת, האם אתה מא־מין שהכנסת היתה מקבלת חוק שממזר לא יוכל להתחתן אלא עם „ממזרית"?

כל השאלה של הקואליציה והמו"מ המ־כוער על קוצו של יו"ד אין זו דמוקרטיה. אלו הן המחלות של הדמוקרטיה שיש צורך להתגבר עליהן בתנאים הנוכחיים. אבל מי שמנסה לנצל זאת לטובת המטרה הטוט־ליטרית שלו, אינו דמוקרט. אומר לך מי נהג כך במאה שלנו, ואקרא לו בשם המ־פורש: זה היה היטלר והמפלגה הנציונל סוציאיליסטית.

יעקב: לצורך **הפרוטוקול: להבדיל.**

ד"ר אורנן: **אני מוכן להגיד: להבדיל. מפלגה טוטליטרית גזענית זו זכתה ליהפך למפלגה הגדולה ביותר בגרמניה כתוצאה מתהליכי בחירות דמוקרטיים. היעלה בדעת מישהו לטעון שהודות לכך היה המשטר המנואץ הזה משטר דמוקרטי? הרי זה אבסורד! העובדה היא שאתם בעצמכם אומרים, שאתם אנטי דמוקרטיים „הדת היא אנטי דמוקרטית ולכן יש לי כל הזכות לכפות" אתם אומרים זאת ולא אני. אין קשר הכרחי בין פרלמנט־ריזם לבין דמוקרטיה. זו אינה זהות. אספר לכם משהו, שטוב ש־תדעו עליו. רציתי ל־הפגש עם ברית סטו־**

דנטים דתיים „יבנה" לאחר שראיתי את הכרוז שלהם הנובע, לדעתי, מאי הבנה, כתבתי להם, שאנחנו אזרחים באותה מדינה, אם תרצו או לא תרצו, ואם אנחנו רוצים לקיים את המדינה הזאת חובתנו לשמור על שלום ומחובתנו לחיות בצוותא. וע"כ אמרתי, אתם חיים באיזו טעות, אני מבקש לבוא אליכם ולהפגש אתכם ע"מ לשוחח. ידידי, קיבלתי תשובה בע"פ, ומכתב ב־דרך: הם החליטו שאינם מוכנים לשום שיחה! אתם אינכם יודעים את הלך הרוח, הגובל ממש בשנאה ואנשים פרימיטיביים אינם מבחינים בין כפיה לבין דת. יותר מזה, אינם מבחינים בין דת לבין אנשים דתיים.

אריאל: **אתם בעצמכם יוצרים מצב זה.**

ד"ר אורנן: (בכעס) **שטויות. אני יכול לספר לך מה ששמעתי מבחור דתי, חובש כיפה, בחור תמים שאין זה ענינו מעשי אהרים. כשהוא בא לשכור דירה אמרו לו השכנים: „דע לך שפה אין חוקים דתיים, פה כל אחד עושה מה שהוא רוצה" וכמעט גירשו אותו. הליגה היא פורקן תרבותי לאנשים הטועים כך.**

אריאל: **אתה באמת סבור שנסיעה ב־שבת בכוונה תחילה בחוצות ירושלים וכ־ניסה לתוך שכונות חרדיות זהו פורקן תר־בותי? זהו פורקן וולגרי. עצומה, לדעתך, היא פורקן תרבותי, פורקן דמוקרטי בב־חינת מה שאתם מבינים כדמוקרטיה?**

(קריאות: בהחלט כן!! **אתה אינך יודע מה אתה מאשים!!**)

הלל: **אני טוען שבאותם חטאים שאתם מאשימים את המוסד הדמוקרטי גם אתם חוטאים בהם. למשל, בדרך דמוקרטית של החתמה על עצומה ברחוב ואדם ברחוב נתקל בדוכן בו מחתימים אנשים, אין לו לאותו אדם שיקול דעת ענייני. יתכן ש־אותו אדם חתימתו משקפת את דעתו באותה שניה. וכן יצרתם מן עוות של דעת הקהל מבחינה של מה שאנשים באמת רו־צים, ומה קורה כאן, אנשים קוראים ב־עתונות שהצלחתם לאסוף המונים.** אתם ורק אתם מופיעים בעיני הצבור כגוף המארגן בצורה יסודית את המאבק כנגד הדת.

גורן: **למה נגד הדת? אין זה נכון.**

אריאל: **כך זה מסתבר. זהו הגולם ש־אתם יצרתם. אולי אינכם מרגישים מה יצרתם. בדרך זו שלכם הגעתם למצב בו אתם נקראים „שונאי־ישראל" וכפי שאני מבין גם אתם תלחמו נגד מינוח זה. על כן הדבר אומר: דורשני.**

גורן: **לא אנחנו עשינו זאת, זה נעשה ע"י „המודיע" וה„הצופה".**

ד"ר אורנן: **הם קוראים לנו „ליגה אנטי־דתית".**

הלל: **מה לי „המודיע" ו„הצופה" אני טוען, שכולם עשו זאת. כשמדברים, על הדברות אין רצון כן להשתכנע או לשכנע, אלא כל אחד אומר: „אני רוצה להדבר" וכל אחד צועד כמו חמור באחר.** ומדוע אני אומר שאתם נלחמים נגד הדת כיון שאתם נלחמים נגד חוק תורה כלשהו.

ד"ר אורנן: **זה לא נגד, תמיד נלחמנו למען משהו.**

גורן: **אני רוצה להבחין בין מאבק לדת ומאבק נגד כפיה דתית. אילו יצאתי נגד חבישת כובע או נגד הקפוטה, שאינני יכול „לבלוע" זאת, זה היה מאבק נגד דת או נגד מנהגים, אבל אני נאבק ע"מ לאפשר לי לחיות כמו שאני רוצה. כשאתה מעמיד או־תנו בצד השני של נטורי קרתא, אז**

אתה יכול לתת דוגמה אישית — ותו לא.

ד"ר אורנן: **אני רוצה שתבינו מהי דמוקרטיה. בני אדם נתעים למחשבה ש־דמוקרטיה היא הכרעה של רוב. דבר זה הוא סימן חיצוני בלבד. אם אתה טוען שחוק השבת לכשיתקבל יהיה ככל חוק אחר אינך אלא טועה. פרלמנט והצבעה פרלמנטרית עדיין אינם הופכים את הענין לדמוקרטיה.**

סימן ההיכר החשוב של הדמוקרטיה הוא העיקרון שבני האדם הם שוים, וה־עיקרון שלעם עצמו יש זכות החלטה רי־בונית על גורלו. המוסד שהעם שולח אליו את נציגיו הוא עצמאי לחוקק חוקה בשם העם בלבד ולשנותה לכשיחליט כך.

לא כל מה שנראה „כפיה" הוא כפיה. כשאתה אומר לי שחוקי מס הכנסה הם כפיה, אומר לך שזהו ההסדר הפנימי של האזרחים. שהרי אנו זקוקים לכסף כדי לבצע את המפעלים המשותפים שלנו, בגון כבישים או נמלים, ונציגינו מחליטים בשמנו איך ייקבע הסדר פנימי זה. הנציגים שלנו הקובעים זאת הם עצמאיים בשיקו־ליהם, אין שום גורם זר שעומד לפני עיניהם.

אבל אם חוק השבת יתקבל הרי זה לא מאותה סיבה והוא לא יהיה בגדר „הסדר פנימי".

אדגים זאת בצורה ברורה יותר. חוק התעבורה בדרכים הוא חוק, שכופה עלי משהו. מכריחים אותי לנסוע בצד ימין! שומו שמים, אני אדם חופשי, אני רוצה לנסוע בצד שמאל... אך זו איננה כפיה. זהו הסדר שנעשה ע"י נציגינו בשיקול עצמאי. מחר יחליטו אחרת — שום חוקי נצח לא יפריעו להם. כאן אתה מגלה ש־היהדות עומדת בסתירה לדמוקרטיה. ש־הרי התביעות של מפלגות הדת מתבססות לא על צרכי העם בהווה, אלא על הס־תמכות על „חוקי נצח" שאין לשנותם.

אתם בני אדם המחונכים על ברכי הדמוקרטיה ומנצלים את כל הסימנים החי־צוניים שלה. חוק נשואין וגרושין למשל נתקבל ע"י הכנסת ברוב, אך לא היה כאן חוק כי אם התחמקות של הכנסת מדיון בחוק, שהרי החוק לא נבדק לגופו, ושום סעיף מסעיפיו לא זכה לדיון. אילו הובא החוק כולו לקריאה בכנסת, האם אתה מא־מין שהכנסת היתה מקבלת חוק שממזר לא יוכל להתחתן אלא עם „ממזרית"?

כל השאלה של הקואליציה והמו"מ המ־כוער על קוצו של יו"ד אין זו דמוקרטיה. אלו הן המחלות של הדמוקרטיה שיש צורך להתגבר עליהן בתנאים הנוכחיים. אבל מי שמנסה לנצל זאת לטובת המטרה הטוט־ליטרית שלו, אינו דמוקרט. אומר לך מי נהג כך במאה שלנו, ואקרא לו בשם המ־פורש: זה היה היטלר והמפלגה הנציונל סוציאיליסטית.

יעקב: לצורך **הפרוטוקול: להבדיל.**

ד"ר אורנן: **אני מוכן להגיד: להבדיל. מפלגה טוטליטרית גזענית זו זכתה ליהפך למפלגה הגדולה ביותר בגרמניה כתוצאה מתהליכי בחירות דמוקרטיים. היעלה בדעת מישהו לטעון שהודות לכך היה המשטר המנואץ הזה משטר דמוקרטי? הרי זה אבסורד! העובדה היא שאתם בעצמכם אומרים, שאתם אנטי דמוקרטיים „הדת היא**

הליגה: הרעיון המנחה אותנו הוא השויון בין בני אדם. המתארגן בשם דת ותובע השלטתה הוא אנטי דמוקרט

בת־קול: א"א להחיל על היהדות מיני תנועות הסטוריות וליברליות. הפרדוכסים–במתודות הדמוקרטיות שלכם

הליגה: הדת המאורגנת גורמת ליצירת הלך רוח של שנאה נגד הדת בצבור החילוני. הליגה היא פורקן תרבותי לאנשים כאלה. אנחנו מונעים שריפת ספרי תורה. סרבנו להרשם כעדה דתית.

בת־קול: אתם רוכבים על גלי בורות ומסיעים ליצירת פנטזיה בציבור. אתם אנטי יהדותיים למרות כל מחאותיכם.

כולנו משלמים את המחיר היקר של דמוקרטיה כנה. אין אנו הולכים ומבקשים יותר, ע"מ, שיהיה לנו על מה להתמקח ולרדת מן המחיר, אלא אנו מבקשים את מה שאנו רוצים, ומה שאנחנו חושבים כהכרחי כדי שנוכל לחיות יחד. חיה את חייך, אתן לך את הכל, ואני מוכן לשאת בכל המעמסה, שזה יטיל עלי מבחינה כספית, ואם בצה"ל מוכרח להיות מטבח כשר אז הנו צריך להיות כשר...

אריאל: לגבי נשואין אזרחיים המצב דומה.

הלל: (באירוניה) ואם אני רוצה דוקא לאכול אוכל טרף בצבא למה תחייב אותי לאכול כשר? למה לדעתך, צריך להיות מטבח כשר בצה"ל?

גורן: (ממשיך) כאן אנחנו מגיעים להגדרה של כפיה אם המדינה כופה עליך ללכת לצבא — עליה לתת לך את האפשרות לחיות לפי דרכך. בדעתי לא יעלה להסטות או לרמות או להביא אותך לידי כך, שאתה תעבור על דרכך, אבל אל תכריח אותי. למשל, לא לעשן בשבת בחדר אוכל בצה"ל. אתה מבין את ההבדל?

אריאל: (מפסיק אותו) אצלך הכפיה תגמר כאן. אצלי תתחיל במקום אחר.

ד"ר אורנן: יכול להיות, באופן טכני, גם פתרון אחר. בסוכות למשל, מקימים במחנה סוכה, ומי שרוצה הולך לאכול בסוכה. עקרונית זהו אותו פתרון: צה"ל חייב לספק סוכה למעונינים. מקום שני שחייב לספק אוכל כשר הוא בית־הסוהר. אם לוקחים אדם דתי לבית סוהר (יש גם כאלה, למרות תעמולת "הצופה") — חייבים לספק לו אוכל כשר.

יעקב: אבל אתה רוצה לשלול ממני אידיאל כי האידיאל הדתי שלי אומר: מדינה דתית, ואתה שולל לי את האידיאל.

ד"ר אורנן: בהחלט. שולל לחלוטין.

יעקב: באיזה אידיאל עם גיבוי היסטורי־יהודי אתה. בא?

ד"ר אורנן: אדוני, זה לא ענינך!!!

הלל: אם אתה תובע משהו, הצבור רוצה לדעת בשם מה אתה תובע?

ד"ר אורנן: זאת שאלה אחרת. תביעתנו היא בשם עקרונות הדמוקרטיה ושויון בני האדם.

אריאל: גם אני יכול לבוא בשם הדמוקרטיה ושויון בני האדם בדיוק כמוך.

ד"ר אורנן: אולי תסביר לי, איך? זה יהיה נורא מענין.

אריאל: אני רוצה להפנות אותך למאמרו של ד"ר א. סימון, "דת ודמוקרטיה", ובו הוא כתב בנגוד לסוברים שהדת היא אנטי־דמוקרטית, שדת ישראל היא דמוקרטית. יש גישה הסוברת שדת ישראל ודמוקרטיה אינה בהכרח ניגודיים, א"כ המושג דמוקרטיה יש לו ביהדות משמעות אחרת. אבל לא זו הנקודה. אני סבור שאתם רוכבים על גלי בורות וזהו, כביכול, בדרך פרדוכסלית, "הגיבוי" שלכם. כלומר: אם נאמר כאן שאתם חוטאים באותו חטא שאתם מעונינים לשרש, אין אמת גדולה מזו. בפגישותי עם אנשים חילוניים הזדעזעתי מן הבורות השוררת בהכרת ערכי היהדות או בכל מיני דברים מסולפים שאנשים מזהים אותם עם דת, וכשאתם באים ומביאים דברים לידי אבסורדים בלי להבין את משמעותם הפנימית, אתם יוצרים מעין טרזיט בין היהודים הדתיים לביניכם, הופכים את הדברים לבלתי מתפשרים, ומעמידים עצמכם מהעבר השני של המתרס, למשל, ענין נשואין וגרושין או הנסיעה בכוונה תחילה לתוך השכונות הדתיות ועוד ועוד.

גורן: הרי אני כופר בזכותך להפגע.

אריאל: אין זה ענין של כפירה בזכות. הרי אתה רוצה להגיע לידי הבנה, והאמן לי שבשבילך קל הרבה יותר שלא לנסוע בכוונה תחילה ולנקר עיני חרדים, מאשר בשבילם לראות אותך נוסע בכוונה תחילה. ואם אתה מעונין להגיע לידי הבנה כאן עליך לוותר.

גורן: עד שלא הפריעו לי ברחוב יפו לא באתי לשום שכונה.

אריאל: ועוד הערה לגבי ענין הכפיה אתם אינכם רשאים להגדיר מיהו יהודי דתי, עם בעיות אלו יכול להתמודד רק מי שחי בתוך הדברים ולא מי שעומד מחוצה להם.

גורן: אינני מעונין להגדיר מיהו יהודי דתי, אני רוצה להגדיר את עצמי.

כל חודש־הידשיים אנו מקבלים הצעה שנקים עדה של בלתי דתיים ונהיה עדה נוספת. אין אנחנו עושים זאת, אם כי מבחינה טכנית הדבר אפשרי, כיון שאנו רוצים לחיות פה יחד ואתם מובילים לקראת הפרוד.

יעקב: אתם מדברים על עדה משלכם, אנחנו מחפשים אצלכם שרשים.

ד"ר אורנן: אינני אוהב את המילים הנכבדות האלה. אולי תסביר מה פירוש "שרשים"?

אריאל: אתה אינך אוהב כיון שאתה מפחד מהם.

גורן: האמונה בחופש אינה פחות מכרבדת. אין שום זכיון בעולם, שהיהדות הזאת שעכשיו שולטת בישראל זוהי היהדות האמיתית.

הלל: אומר לך כיצד אני רואה אתכם. אני מסתכל עליך כמו על תינוק שנשבה, או כמו מי שמנסה לדגדג פיל במחט של אורן, כשהיהדות נדמית לכם כמו מן פיל גדול, שרובץ אלפי שנים. היהדות מכירה יהודים טובים כמוכם, שרוצים באמת לעשות טוב, אבל אינם מבינים שהיהדות היא משהו מהותי שאין בו אפכא מסתברא, וכל פגיעה ביהדות היא פגיעה מהותית ולא פגיעה טכנית.

ד"ר אורנן: אז אין לנו וכוח אתכם, נגסה רק לדון באופן טכני איך נוכל לגור ביחד.

יעקב: יש להפריד בין כפיה לפרט. לכפית הפרט אין אנו נכנסים, אבל כפיה לכלל היא כדי שנוכל לחיות כעם אחד.

רותי: אזכיר את דברי הרב סמואלס, חבר מועצת הליגה. הוא טוען שאחד העקרונות החשובים ביהדות היא הקשר המשפחתי. לדעתו, בעולם המודרני, רק בשבתות ובחגים יכולים בני המשפחה להתכנס יחד ולהתראות. כדי לאפשר זאת, יש צורך בנסיעה בשבת. ואין זה בגדר חילול שבת. אתה יכול להסכים עם זה או לא, אבל פלג רציני של היהדות סבור כך. ולא תחליט איזה פלג הוא "היהדות האמיתית".

אריאל: כאן המקום לחזור שוב אל הבעיה המרכזית, לדעתי. השאלה, שאני שואל את עצמי ללא הרף היא השאלה האם עם ישראל בכלל מענין אתכם? ואם התשובה על כך היא חיובית ואתם באים ועומדים על קוצו של חוק, אזי אינני מבין את דרככם — השאלה היא אם אתם יכולים לצעוד לקראתנו וע"כ אינני יודע אם הלך הרוח, שאתם יוצרים הוא בריא ומועיל למדינת ישראל על כך יפה שמואל שניצר במע...

ד"ר אורנן: (מתפרץ) דמגוגיה גרוע ביותר.

אריאל: הוא פשוט הגדיר יפה את הבעיה. נגד הדת היהודית הכל צועקים "גוועלד"! כפיה! כפיה! ובעצם חוזרת שאלת המתיונים כנגד היהודים, הכנעניות מול היהדות. ואם לגביכם העם היהודי אינו אומר ולא כלום אזי לכם ולנו אין כל מכנה משותף ובצורה זו יוצרו שני פלגים בעם היהודי. אבל אם כך, אני מאמין שבדרך זו אתם מיצגים כת קטנה בלבד, כשם שנטורי קרתא מיצגים כת קטנה אחרת.

גורן: אני רוצה לציין עובדה היסטורית שבכל מקום שעמד לרשות הדת היהודית כח כפיה חילוני, העדה היהודית נתפלגה. אבל אני מדבר על המדינה ורזה הורס את המדינה. לגבי הדת אומר לך את האמת, אני איני מתעסק עם דת. אין לי כל יחס לדת, הדת בשבילי היא פקטור שאני צריך להתחשב בו מפני שהוא נמצא על־ידי, הנו שכן שלי. אני רוצה שזה יהיה ברור.

אריאל: אני חוזר שוב אל העיקר. עדיין לא קבלנו כל תשובה מה היהדות בשבילך?

ד"ר אורנן: אני רוצה לבקש מכם להתרכז בנושא שלנו: הכפיה הדתית.

אריאל: זהו עצם הנושא, זה מאד חיוני, שהרי הסברתי קודם שגישתכם לגבי היהדות הופכת את יחסכם שלכם למדינה לפרובלמטי ובכך אתם מיצגים רק כת קטנה, חריגה, וזה שהורס את המדינה היהודית.

גורן: בשבילי העיקר הוא הפרדת כח הכפיה החילוני מן העדה הדתית. אני לוחם לקיומה של המדינה בלי לדבר על דברים שהם משוויים. בקיומה של המדינה אני רואה עקרון חיים שלי ואתם עומדים להרוס את המדינה. לגבי השאלה מהי יהדות — אני מצטער מאוד שלא תקבל כאן תשובה ברורה, אבל זה אותו עקרון של הנסיון להסביר מהי לאומיות צרפתית... אינני מסוגל להסביר על רגל אחת מהי לאומיות יהודית. בהרצאה של שש—שבע שעות אני מוכן לתת קווים בלתי מדויקים של הגדרת העם היהודי.

אריאל: רבותי, התחלנו לדרוך על המקום וע"כ כדאי שניגש ל"סכומים" ד"ר אורנן בבקשה.

ד"ר אורנן: אתם רציתם להכיר אותנו ועל עצם דבר זה יש לברך, אומר במפורש: אנחנו חיים במדינה אחת ואם אנחנו רוצים להמשיך בחיים — צריך לדעת מה נעשה. מה שנראה לי חשוב הוא, שתשימו לב, שאין בנו כל צד של טוטליטריות, ולהפך: אנו נעמוד על זכותו של כל אחד לחיות את חייו ללא הפרעה. נטורי קרתא רשאים לחשוב שישראל היא מדינת עכו"ם, אך עם זאת הם חייבים לשלם מסים, וזכויות האזרח שלהם יכוכות להיות מובטחות. אולם אדם בעל קפות דתיות טוטליטריות בישראל מסוכסך עם עצמו, שכן יש לו נאמנות כפולה. סבא של יוסל'ה, למשל, היו לפניו שתי אפשרויות: להישמע לחוק בית־המשפט, או לשמוע פסק הלכה של רב.

אריאל: זה יכול לקרות גם לכם, למשל, אם ייצא חוק השבת. וההפגנה האחרונה בה נגררתם על הכביש תוכית.

אורנן: זה לא זה. לאדם יש הרבה ערכים של נאמנות: למשפחה, לעבודה, לידידים, למדינה. אבל הנאמנויות אינן עומדות בתחומים מתנגשים. כאשר התחומים מתנגשים נוצר קושי. וזהו הקושי של האדם הדתי. כדי שאיש דתי בישראל יוכל לצמצם את הפער, לצמצם את התחום החופף... (כאן נגמר הסרט. מתפתח ויכוח רגשני, צעקות הדדיות ואין להבין)

בעיית הבעיות שלנו היא בעיית הלחימה נגד הכפיה הדתית ותכניסו זאת לראשכם אנחנו רק נגד זה. אנחנו עצמנו סובלים מן העובדה, שמזהים אותנו עם אנטי־דתיים.

רותי: (מבקשת להוסיף) לאחר שנשיג את המטרה של הפרדת הדת מהמדינה אין לנו כל רצון להתקיים. אין אנו גוף שרוצה להשיג שלטון על אנשים רבים, אלא למנוע סכנה אחת. בו ברגע שיתקבל עקרון זה, אנחנו מחוסלים מרצון.

אריאל: שמענו הערב דברים רבים שלא היו ידועים לנו, ונתבהרו גם דברים שנסתלפו ואולי גם דברים שאתם עצמכם יצרתם, במתכוון או שלא במתכוון. אלא שלצערנו כזה הוא המצב.

אינני יודע אם אתם מאמינים בכנות כי הבעיה תפתר ע"י הפרדת הדת מהמדינה. המאבקים בתוך היהדות נגד כוחות חילוניים התחילו קצת לפני שנולדה הליגה למניעת כפיה דתית.

האם מישהו חושב, שזוהי דרך לפתרון בעיות היהדות? אולי אינכם מעונינים בכך כלל, אנחנו מעונינים ולדעתי זהו שורש הבעיה. כל מי ששופט אתכם על פי הקריטריונים הפנימיים של היהדות אינו יכול להתחמק מן המסקנה שאתם ליגה אנטי־יהודית וזה למרות המחאות שלכם.

אתם באים רק בשם כפיה דתית, מנסים לנתק עצמכם מכל מה שעומד מעבר ומסתגרים במגדל של "רק נגד כפיה דתית" וזה, לדעתי, מחטיא את פתרון הבעיה כיוון שלא תתכן אפשרות כזו ביהדות. א"א לנתק את בעית הכפיה הדתית ממקורותיה: מהי יהדות? מהו לאום יהודי? לבעיות אלה אינכם מנסים כלל להתיחס, לא שמענו על כך כל תשובה הערב וכל ניסיונותינו להטות את השיחה לאפיקים אלו נתקלו במבוי סתום.

כתוצאה מכך כל ה"פתרונות" שלכם מעוררים והרצון הכן, אולי, לחיות עמנו בצוותא אין לו רקע מספיק רחב ואין לו תזה העומדת מאחוריו ע"מ ליצור את המכנה המשותף לנו ולכם. וע"כ גם הערב נראה לי כי שיחתנו התנהלה בשני מסלולים. ואע"פ כן, גם אם זה יראה פרדוכסלי, אני מאמין שיש לנו מכנה משותף. דווקא באותו משור שאתם מנסים לטשטשו.

כתובת המערכת

ת. ד. 313 רמת־גן.

הדוורים נמצאים בכוננות

מתמדת להעביר את

תגובותיכם.

אל תשביתו אותם מעבודה

סטודנטים פוליטיקה

כתב: מנחם

מדברים אצלנו רבות על „דור צעיר", „משמרת צעירה" ו„דם חדש". היש אמת בנטיה של הנוער לתפוס את מקומו המתאים במערך הנהגת המדינה או שמא זה ענין לבודדים בלבד?

שאלה זו, ועוד רבות אחרות הצבנו לעצמנו ולנשאלים במסגרת הפרק השני של „סטודנט בר אילן 1965". נאמר גלויות: הרוב המוחלט של הנשאלים — בהערכה אופטימית: שמונים אחוז — הגיב בחוסר רצון, משום חוסר ענין בנושא. תגובות כמו: „אוהו", אולי תשאל משהו אחר?..." או: „יש לי דברים יותר חשובים..." ולפעמים סתם: „נו, באמת..." — לא נעדרו.

לעומת זאת אפשר היה לספור על אצבעות כף יד תגובות כ„שמע, כבר מזמן רציתי לומר משהו בנושא זה" או „סוף סוף ישמע מי שצריך לשמוע את אשר אני חושב!"

כי ב„בר אילן" אדישים. אדישים לפוליטיקה, אדישים למדיניות פנים, כמעט ולא מתמצאים במדיניות חוץ.

אין זה משנה כי הוא זה את עצם הענין.

רינה, המתעתדת להיות כלכלנית, אומרת בפשטות: „פוליטיקה? זה לא מעניין אותי. זה נראה לי עולם סגור של עסקנים קטנים וגדולים הנלחמים עד חרמה זה לצד זה, וזה נגד זה, כדי להשיג דברים חשובים יותר וחשובים פחות.

בתקופת הבחירות שמתי לב — קצת יותר מתמיד — לנאומי מפלגות. אך, כשראיתי כי הנואמים לא יצאו מנקודת הנחה מדוע לתמוך במפלגתם, אלא מדוע לא לתמוך במפלגה האחרת — ראיתי כי ה„עסק" יכול להתקיים גם בלעדי.

אגיד לך בכנות. הצבעתי למפלגה שאבי תומך בה. מה יש? שירווה קצת נחת מהבת... מלים כמו גורל המדינה תלוי בקולך" וכדו' מה לא עוררו בי כל רושם.

חישגים דתיים רק ע"י תחיקה

— כיצד ומדוע הגיבה ישראל כפי שהגיבה בפרשת רודזיה?

כאן לא ידעה רינה להשיב. הניצוץ היה רגיל ביותר: „עומס הלימודים מונע כמעט כל ענין בנעשה בעולם. מגוחך לחשוב כי הנימוק הוא בר קיימא. זה נימוק דחוק לעת מצוא בלבד.

אדישות פחותה יותר מגלה יואב (פסיכולוגיה): „אין אני רואה את עתידי, חס וחלילה, בפוליטיקה. יותר נכון — בעסקנות. אבל, אני מתענין. אומר גלויות: בבחירות האחרונות הצבעתי עבור המפד"ל. לא משום שמצעה בעניני בטחון וכלכלה מצא חן בעיני, ההיפך הוא הנכון. אולם, אני יודע שלא גח"ל ולא המערך תומכים בבנית ישובות ובתי כנסת. הישגים בשטח הדת, לדעתי, אפשר להשיג רק ע"י תחיקה קואליציונית. לפיכך, יש לחזק את הכח הדתי־מפלגתי.

במקרה, או שלא במקרה, מתמצא יואב בעניני מדיניות ישראלית וכללית. הוא אף ידע לציין כי השפעת סין על סוריה גברה בשנים האחרונות והישג זה הוא אחד מהישגיה הבולטים של סין בשנים האחרונות.

אם יואב תומך במפד"ל הרי ש־אורי ודן (כימיה, לשון עברית), מוכנים לתבל את ארוחת הערב במסעדה, בצרור טענות כרימון על המפד"ל.

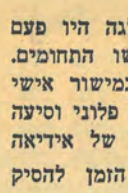

הצבעתי לאבנרי לאות זלזול

אורי: מדוע אין המפד"ל מקיימת „בי"ס לפעילים" דוגמת מפלגות אחרות? מדוע אין הדרכה, מדוע נראה לי כי ה„זקנים" מתנגדים כל כך לכניסת כח חדש וצעיר בשיתוף בעניני המפלגה. הלעולם ימשול גבר? „פרשיות" מסוימות מאד, שלעולם לא הייתי מעלה על דעתי כי עשויות הנה לקרות במפלגה זו — קרו, ועד איך!

יותר ויותר אני מתחיל להשתכנע כי הדת הפכה קרדום לחפור בו. מעין דגל שאפשר לנפנף בו כל רגע. אני תולה זאת רק בעובדא שישנה הסתייגות מעידוד צעירים מתאימים. שהרי, בסופו של דבר חייבת המפלגה להיות מייצגת של המון ולא רק מספר עסקנים.

דן: לסיעות שבמפלגה היו פעם אידיאות. כיום נטשטשו התחומים. כיום נחתכים דברים במישור אישי בלבד. קיימת סיעה של פלוגי וסיעה של פלמוני ולא סיעה של אידיאה זו או אחרת. הגיע הזמן להסיק את המסקנות.

האם העוברה, שזה למעלה מעשר שנים לא נערכו כל בחירות למוסדות התנועה ו־אילו הצעירים שכבר נכנסו לעניינים, נכנסו ע"י כל מיני הסדרים יש בה כדי לעודד אותי להכנס לפעילות?

ישנה הסתיידות עורקים במפלגה! נוסף לכך, שגיאתה הגורלית של המפלגה היא שאין היא מקימה מסגרת יציבה ובעלת משמעות ליוצאי „בני־עקיבא, חוגי המשמרת הצעירה נראים לי חובבניים למדי. מארגנים אותם אנשים שאין לי כל שפה משותפת איתם.

ברור שזה כואב לי, שזה מיאש אותי לא פעם; הלעולם אשאר ב־מסגרת המצומצמת של עניני האישיים, של עבודה במעבדה או הוראה בתיכון, או משהו בדומה לזה?

אינני יחיד ויוצא דופן. אני מכיר רבים שעקב זאת הסיקו מסקנה קיצונית ונתנו את קולם ותמיכתם — מחוסר ברירה — למפלגה אחרת. לדעתי, חייב הדבר להדאיג את ראשי המפד"ל באותה מידה שזה מדאיג אותי, אם לא יותר".

הסתיידות עורקים

אסתר (מתמטיקה) בחיוך של נוסטלגיה ו„עייפות": „כשהייתי חניכת „בני־עקיבא" התענינתי בפוליטיקה במידה מרובה מאשר היום. כיום — השתנה הדבר לחלוטין. כשראיתי שהפוליטיקה בארץ הפכה יותר ויותר למשחקי „ברוגז" וגידופים אישיים החלטתי כי יש להשתלב במשחק בכדי להתבדר קמעא. הצבעתי השנה למפלגתו של אורי אבנרי. זלזול במוסד המחוקק? יתכן, אם האנשים היושבים במוסד הזה מוצאים ענין במזנון הכנסת יותר מאשר בעניני תחיקה, מותר לי להביע את מחאתי בצורה כזו".

דברים כדרבנות. מוצא מקורי לי־מדי למבוכה ואכזבה מן הנעשה ב־מישור האישי של מפלגות עם.

פתרון כפול

למסקנה מעשית־קיצונית כזו לא הגיע חנן (כלכלה). הוא רק סבור שההוכחה הברורה לכך כי נטשטשו עניני האידיאות במפלגות היא — ה„מלחמה" המוזרה במשמרת הצעירה, בעתודה. כאן כמעט כל המפלגות מאוחדות...

והפתרון?

הנו מציע פתרון כפול דו צדדי, האחד — ראשי המפלגות חייבים להבין כי בסופו של דבר הם מייצגים שכבה של ציבור ולא את כרטיס הביקור האישי שלהם. פתרון נוסף, החייב לעורר מחשבה אצל צעירים החפצים להכנס לעניני מפלגות הוא — הרהור נוסף בדרכם הם ידוע לו לחנן כי צעירים רבים, במפד"ל בכל אופן, החפצים להכנס לעסקנות מפלגתית חושבים תחילה בקטגוריה של דירה מרווחת ומכונית. במלים אחרות — הגורם האישי, המרתיח כל כך את דמם, מוליך אותם עצמם. כאשר הוצע לצעירי מפד"ל, בעיר מסוימת, לקבל דיור לזוגות צעירים בשכונה שאינה במרכז העיר אלא במרחק שבע דקות נסיעה, עיקמו את אפם והתריסו לעומת ה„זקנים": ברור, אתם יכולים לגור במרכז ואותנו הנכם „דוחקים" למקום צדדי!"

צעיר החפץ לתפוס מקומו של ותיק ממנו, חייב לדרוש מעצמו לפחות את אשר הוא דורש מקודמו.

*

מטעמים טכניים פשוטים, נבצר מאתנו להביא את חוות דעתם של כל הנשאלים, בסיכום שקול נתקבלה המסקנה כי האדישות מרובה על הענין שמגלים צעירי „בר אילן" בפוליטיקה על כל צורותיה.

תהיינה הסיבות אשר תהיינה. אין הדבר מוסיף כבוד אף לאחד. את הקולר יש לתלות בשני הצדדים. בצד המוליך את המדיניות בארץ כאשר שכח או משכיח מעצמו בכח כי אחריו — לא יבוא המבול. והצד השני הנוח להכנע, המשמיע קול ענות חלושה או בכלל מתענין רק בד' אמותיו הוא.

סטודנט ב„בר אילן" מתענין יותר בתסבוכת „נקודות הזכות" מאשר בפרשת „חוק השבת". שטחיות של „פיקנטיות" מושכת את תשומת לבו, כירידתו של ב"ג או מפלגת איבי נתן

אולם — ניצוצות קלושים של התעניינות המתגלים פה ושם, עשויים להיהפך לאור מוליך ביום מן הימים. אין ברירה. יש לצפות ליום זה.

1. בשם הרב ראובן שינדלר היועץ לעניני סטודנטים והסתדרות הסטודנטים אנו מביעים את תודתנו העמוקה למר ה. בלונד, שסייע בגיוס 1.000 דולר עבור העתון.

2. הסטודנטים מודים למרצים ואורחים שהואילו להשתתף בתוכניות השבת ובאמצע השבוע, שהן בנוסף על שעורי החובה. המרצים הם: ד"ר יהודה רוזנברג — המח' לפסיכולוגיה, ד"ר יצחק לוין — ראש המח' לפסיכולוגיה, ד"ר מרדכי זר־כבוד, ד"ר אהרמן, מר אליעזר גולדמן, ד"ר יעקב לוינגר, פרופ' א. הראל פיש ומר אבא בורנשטיין.

יישר כוחכם!

3. לפני שבועות ספורים חוקם חוג מיוחד עבור עולים חדשים וסטודנטים מחו"ל. מטרת החוג לאפשר ולזרז את קליטתם בארץ. לאינפורמציה נוספת נא לפנות לרב ראובן שינדלר היועץ לעניני סטודנטים, או למר יצחק פרנקל, יו"ר הסתדרות הסטודנטים.

הרב ראובן שינדלר
היועץ לעניני סטודנטים

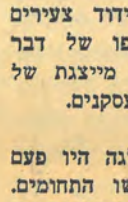

חריגים מועטים

תודה לאל, כולם יודעים כי ארה"ב השיגה את בריה"מ במרוץ החלל. אבל כמה יודעים מה מצב ההפיכות ביבשת אפריקה?

בינות לגלי האדישות, מתגלים פה ושם חריגים בדמות סטודנטים המגלים ענין עם הפוליטיקה הישראלית. הם אף מגלים ידיעה בנעשה במדיניות כללית.

מאחר ואנו סטודנטים דתיים, לא פסחנו על יחסם של הסטודנטים למפלגה הדתית לאומית. העובדות חייבות לעורר מחשבה. חוסר ענין מתוך אכזבה מחד גיסא והתלבטויות עם נסיונות חשיבה לפתרון מאידך גיסא. ומוטב שנקרא את הדברים בשם אומרם. השמות — לפי בקשת רבים — בדויים. אך

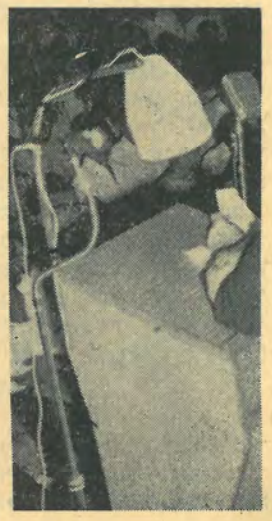

המאמר השני בסדרת המאמרים „סטודנט בר־אילן 1965" הדן ביחסם של הסטודנטים לעניני מדיניות ופוליטיקה. דגש מיוחד מושם על יחסם של הסטודנטים למפלגה הדתית הלאומית

השכונה, מחזה מקורי
מאת: יעקב ברנתן
במוי: יוסף רודן

המשתתפים:
שמעון — רפאל קלצ'קין
שרה — שושנה דואר
גבריאל — ניסים עזיקרי
זלדה — עדה טל

וכן:
אלכסנדר פלג, גילה קריב, ברוך דוד, אלכס אנסקי, ארי קוטאי, יחיאל אמיר.
מוצג בתיאטרון „הבימה".

לעתים אני מהרהר בדרישה הגורברת של הבמה הישראלית למחזה מקורי ואינני יכול שלא להתעכב על נקודה אחת, האומרת דרשני: המחזאי הישראלי לא זכה באמונו של הקהל שלנו, אולי משום שאין נביא בעירו ואולי מסיבות אחרות. ועוד — רגש הבקורת שלנו עובר על גדותיו בשעה שאנו צופים במחזה מקורי, בה בשעה שמחזה 'זר' נתקל אצלנו בהיסוס, שמא נסתור את „דעתו־של־העולם". אני מכיר מבקר ידוע אחד, לפחות, שאמרו עליו שדרגתו הפרובינציאלית היא כזאת, שכל מחזה זר בבצוע זר הוא אלוקי וכל־מה מ„שלנו" נגזר לקיתון של רותחין. אינני רוצה לדון לגופו של ענין ואין לי ספק שמחזה מקורי, לפחות אינו מעורר את חדוות־היצירה הציבורית, אבל נדמה לי שבקצת יותר סובלנות (ולא סלחנות), הדרכה (ולא פינוק) נוכל להביא גם את המחזה המקורי לדרך המלך.

יש לנו, באמתחתנו, יסודות טובים למחזאות, כאוות נפשנו. „ילדי הצל" לב. צ. תומר הוא רק שמץ מנהו. „השכונה" (ר„טוריא") — שמץ אחר. הקורא רואה, אל נכון, שאיני מדגיש את המחזאות האחרת שלנו, המתחבטת בבעיות אוניברסליות ממש. אחטא לאמת אם לא אקרא אף לה מקורית, אבל נושאיה אינם שאובים מתוך המציאות המיוחדת שלנו. מחזות כמו „הנסיכה האמריקאית", „פונדק הרוחות" או „קוורטט" אינם מעשירים את הבעיות, שנוצרו אצלנו, ואינם מקרבים את הצופה להבנתן. ולא בגנותם, דווקא, הכתוב מדבר.

*

המחזה „השכונה" הוא מחזה מקורי, היינו: צומח אורגנית מתוכנו והגה. השכונה של שנות השלושים בת"א, על דיריה ועל ההווי שבה, משמשת כרקע לנושא חשוב הימנו: בעייתם של אנשים המחפשים את מקומם, שאינם שבעי־רצון מעצמם, החיים בעולם של תקוות־למחר. צורת ההתפתחות שלהם היא זאת הקשורה למקורם המיוחד — ספרדים בת"א הקטנה — והתרקמות היחסים ביניהם היא זאת המיוחדת להם, כגוף קונקרטי, כטיפוס מיוחד. לאור תפיסה זאת יש לראות את המחזה, משום שאחרת היה זה גוף חסר־התמד: הצופה היה צופה פגום. הבעיה לא היתה נראית לו. מחזה מוזיאוני או אפיזודי הוא קלוש נוראות, ושטחי, דווקא משום שאינו משיב בעיה מעליו, דווקא משום שאינו מעורר בדרישה הגורברת של הבמה הישראלית למחזה מקורי ואינני יכול שלא להתעכב על נקודה אחת, האומרת דרשני: המחזאי הישראלי לא זכה באמונו של הקהל שלנו, אולי משום שאין נביא בעירו ואולי מסיבות אחרות. ועוד — רגש הבקורת שלנו עובר על גדותיו בשעה שאנו צופים במחזה מקורי, בה בשעה שמחזה 'זר' נתקל אצלנו בהיסוס, שמא נסתור את „דעתו־של־העולם". אני מכיר מבקר ידוע אחד, לפחות, שאמרו עליו שדרגתו הפרובינציאלית היא כזאת, שכל מחזה זר בבצוע זר הוא אלוקי וכל־מה מ„שלנו" נגזר לקיתון של רותחין. אינני רוצה לדון לגופו של ענין ואין לי ספק שמחזה מקורי, לפחות אינו מעורר את חדוות־היצירה הציבורית, אבל נדמה לי שבקצת יותר סובלנות (ולא סלחנות), הדרכה (ולא פינוק) נוכל להביא גם את המחזה המקורי לדרך המלך.

יש לנו, באמתחתנו, יסודות טובים למחזאות, כאוות נפשנו. „ילדי הצל" לב. צ. תומר הוא רק שמץ מנהו. „השכונה" (ר„טוריא") — שמץ אחר. הקורא רואה, אל נכון, שאיני מדגיש את המחזאות האחרת שלנו, המתחבטת בבעיות אוניברסליות ממש. אחטא לאמת אם לא אקרא אף לה מקורית, אבל נושאיה אינם שאובים מתוך המציאות המיוחדת שלנו. מחזות כמו „הנסיכה האמריקאית", „פונדק הרוחות" או „קוורטט" אינם מעשירים את הבעיות, שנוצרו אצלנו, ואינם מקרבים את הצופה להבנתן. ולא בגנותם, דווקא, הכתוב מדבר.

*

המחזה „השכונה" הוא מחזה מקורי, היינו: צומח אורגנית מתוכנו והגה, השכונה של שנות השלושים בת"א, על דיריה ועל ההווי שבה, משמשת כרקע לנושא חשוב הימנו: בעייתם של אנשים המחפשים את מקומם, שאינם שבעי־רצון מעצמם, החיים בעולם של תקוות־למחר. צורת ההתפתחות שלהם היא זאת הקשורה למקורם המיוחד — ספרדים בת"א הקטנה — והתרקמות היחסים ביניהם היא זאת המיוחדת להם, כגוף קונקרטי, כטיפוס מיוחד. לאור תפיסה זאת יש לראות את המחזה, משום שאחרת היה זה גוף חסר־התמד: הצופה היה צופה פגום. הבעיה לא היתה נראית לו. מחזה מוזיאוני או אפיזודי הוא קלוש נוראות, ושטחי, דווקא משום שאינו משיב בעיה מעליו, דווקא

יעקב_קיהל

משום שאינו מגבש מודלים, היוצאים ממנו, לגבי עניינים אנושיים אם הצליח המחזה בכך והאם נשמרה הפרופורציה בין האפיזודי לבעייתי.

אחרים, דומים. השאלה היא איפוא מה יש בו, במחזה? שכונה צפופה ודלה, שבה אנשים הרבה. לשכונה נשמה משלה — ריחות, צלילים, דפוסי חיים — אינטימיות ידועה. אבל דחויה ע"י השותפים לה, החולמים על בריחה ממנה אל החוץ. בניה של משפחת שמעון שבתאי מחפשים את עצמם, כל אחד בעולמו־שלו ובחלומותיו. „אלוקים, תן לבני יוסף לדעת מה הוא רוצה, וכשידע — תן לו להצליח" — כך מבקשת האם, שרה, בתפילת שחרית שלה. היא, המאופקת, המסורה, עדה לנפתוליהם של בני־ביתה בחיפוש אחר הטוב־יותר, הנמצא תמיד בחוץ. היא רואה את הדרדרותו של בעלה, שמעון, לעולם חלומות על גבורות העבר שלו. „הייתי אריה" — הוא אומר לכולם, אבל יודע שעכשיו „אין לו מזל", שעכשיו האריה — חסר גוף הוא, ובכל זאת הוא טווה חלומות על עסק מצליח ומשגשג, שיכניס לו ולילידיו חנגיה ממון.

גבריאל, בנו של שמעון, מסנוור ע"י הממון. בו הוא רואה את המפתח ליציאה מן השכונה ובנסיונותיו־שלו מנסה להשיגו, אבל גברי, חסר־בטחון מהסס, מגלה לדעת שהשכונה אינה מקום, אלא תמונה. אין מקבלים אותו שם, ב„בוגרשוב", והוא מוצא עצמו חסר־ישע כתינוק, הזקוק, יותר מתמיד, לנוחם.

המחזה מעלה דמויות אחרות, שרובן ככולן חוורות. הדמות המגישה את הספור — יוסף — אינה מגלה את עצמה כלל, אלא מסתפקת בעיצוב שטחי למדי, כאילו די בפנים זעופים ובמשפטים מגומגמים כדי להעמידנו על רצינות ועל קונפליקט. הנגיה, שכנה של המשפחה, עלוב למדי, כטיפוס. מטבע ברייתו חייב היה הנגיה להיות בעל לב חם, חסר התחכמויות, המוצא את פורקנו בידידות כנה ואמיצה עם שמעון, כמפלט־מעט, ולא כן הוא. הופעתו על הבמה, גם בשל התמליל, היא קרה כלשהו ומאופקת. הפסוקים שהוא משמיע באזני האחרים נראים כמאולצים ולא טבעיים. מטילדה (גילה קריב), בתם של שמעון ושרינה, בלתי נסבלת; חרבנית עד לאימה.

לעומתם מופיעה זלדה (עדה טל), השכנה האלמנה, כאשה בריאה, בעלת הומור, משובבת — מסתגלת בחביבות. אבל תרומתה היא לצד האפיזודי של המחזה, לא לצד הבעייתי. כמוה — מר סלומון, הגביר מירושלים (אריה קוטאי), שהביא אל הבמה טפוס אפייני ממש — בהופעה, בניב ובדברים. נהניתי ממנו כשם שנהניתי, בשעתו, מיהודה אפרוני, שגילם את מיסיה בויארסקי (ב„השקיעה" לבאבל) בשרשיות, אבל הנאות אלה הן הנאות אפיזודיות, שאין להן לגופו של עניין ולא כלום.

כך אנו נשארים, למעשה, עם שתי דמויות, חשובות כשלעצמן, שסביבן הועלה המחזה: שמעון וגבריאל. יתרה מזאת. דומה, שהמחזאי עצמו התווה את פני הדברים כך, שכל שאר הדמויות תשארנה בשוליים, ללא כוונה תחילה, בשום רצון, בניגוד למתרחש על הבמה.

„השכונה" הוא מחזה נאה, משום שהוא פולקלוריסטי, והרבה מפגמיו נתלים בזאת, דווקא. הרפליקות האופייניות לעדות המזרח תופסות את חלק הארי ממנו ועל כך בלבד אי אפשר לבנות מחזה טוב. עליזה מזרחי יכולה להוכיח זאת. מה־גם שבעצם ענין זה קיים מרחק רב בין הדמויות לשחקנים. הללו אינם מאמינים ברפליקות, שהם מביאים. כמעט כולם מלאכותיים בהופעתם זאת ואפילו קלצ'קין, המשחק נפלא, אינו עושה את הכל, משום שאינו מסוגל לכך. מחרוזת הפנינים אינה הופכת אותו עדיין למזרחי. בענין זה אין טעם לדון בהופעתם של האחרים, כלל. רצינו את המקור וקבלנו את הרפרודוקציה.

אין לצעוק „רק־רע" אחרי מחזה כזה. אחרי הכל, נהנינו מן הפיקנטי שבו. אבל המחזה הוא פושר, משום שבמאזן בין האפיזודי לבעייתי יצאה ידו של השני על התחתונה. וחבל.

מר סלון יקירנו

מר סלון יקירנו, קומדיה בשלוש מערכות.

מאת: ג'ץ אורטון,
עברית: תרצה אתר
הבמאי: פטריק דורמגול

המשתתפים:

קאתי — טובה פרדו
מר סלון — עודד תאומי
אדי — עמוס מוקדי
קמפ — ישראל סגל
מוצג בתיאטרון „אוהל".

המחזה „מר סלון יקירנו" שזכה בפרס הבקורת האנגלית לשנת 1964 והוכתר בתאר המחזה הטוב ביותר של השנה, פותח בתמונה אופיינית: קאתי, בתו הנימפומנית של קמפ („פאפי"), מצפה לכניסתו של מר סלון, הדייר החדש, לחדר האורחים. לפתע פתאום היא מגלה שתחתוניה מוטלים על הכורסה. באין מוצא היא מסתירה אותם בקומקום תה, הניצב בפינת החדר, ומחייכת בסיפוק. כך נכנס, למעשה הצופה לאווירה המיוחדת (!) של המחזה, ששלוש מערכותיו גדושות בכגון אלה: עיסוקים התוליים, אך מביכים, בענין שאבותינו, ובוודאות — אף אנו, מתייחסים אליו בר־תיעה: המין. לא במין כשלעצמו עוסק המחזה, אלא במין כטאבו חברתי וממילא — בכלל המוסכמות שבהן עטפה את עצמה החברה.

בראיון עתונאי אמר ג'ץ אורטון, המחזאי־הגנב־האסיר, כבאות: „בית הסהר זיקק את ראייתי. הזונה העתיקה, החברה, הרימה סוף סוף את חצאיתה והסרחון היה רציני". ובכן — זאת הגישה. זאת תורתו של אורטון, כולה, וסביב הרגשה מפוכחת, כביכול, זאת מתפתחת הקומדיה, שהרי אין ספק שקומדיה לפנינו: מהממת ככל שתהיה, מביכה ככל שתהיה, לעגנית, בצורתה. לא נסתר מעינינו של הצופה הבוז שרוחש המחזאי לחברה ה„בורגנית" (או, בהגדרתו המשובשת במקצת: החברה התעשייתית), במיוחד לאור הביוגרפיה האישית שלו: בנם של גנן ופועלת ביח"ר, שפוטר מעבודתו, לא סיים את למודיו מעולם, הואשם בגניבת ספרים ונאסר לתקופת מחצית־שנה.

אורטון קורע מסווה מעל פרצופה של חברה בלתי טבעית, מלאכותית, בלתי נסבלת. הוא מציג אותה במערומיה: קפואה־כלשהי, חסרת רגשות, קצרת־ראי, בעלת מעצורים נפשיים רבים ומתוסכלת. אבל אורטון מנסה לבנות טפוס אחר, בריא יותר, לדעתו. הוא מציב לעומתה את מר סלון שלו, בשמץ של הזדהות: מר סלון המסתגל לכל, המשוחרר מסכימות קבועות. מר סלון פורק העול. כיצד תיאר אורטון את יציר־כפיו? ובכן, „מה שקשה לתפוס בסלון הוא התערערות של תום ואי־מוסריות. אנשים נוטים תמיד לזהות תום עם אידיעה, דבר שהוא שטות גמורה". האלטרנטיבה, איפוא, היא תמה, משום שלא יסרה את עצמה, משום שלא פגעה בעצמה, משום שלא עמדה בכל קונפליקט תכני מזעזע. וכל־כך משום שלא הכירה בעקרונות, בגלל היותה נעדרת תחושת־מוסר: בריה א־חברתית. והמוסר, כידוע, הוא תוצר חברתי מובהק — משטרה מופנמת, שאין מנוס ממנה. לרוב — עניינה האסתיטי של תרבות מצטעצעת. אורטון סוגד לפרימיטיב; סלון הוא פרימיטיב.

„פאפי" הזקן, קמפ, ואדי, בנו ההומוסקסואל, הם הקטב האחר של המחזה. הבורגני הזקן הינו קצרואי עד להתמיה, אבל זוכר היטב. דומה שהוא נהנה מן העיסוק בזכרונות. עשרים שנה חוצץ בינו ובין אדי „פשע" נערי, שעשה בנו, מעשה שהוא טבעי, אבל לא מוסרי, במקובלות של האב, למן הרגע הראשון אין „פאפי" אוהד את סלון: לא מפני שהוא זר, ולזר יש להתייחס בחשדנות. לא מפני שחונך בבית־יתומים, והמקום אינו מקום נאות להתחנך בו. גם לא מפני שקאתי נכנסה להריון והדבר גונב לאזנה של החנוונית. פאפי שונא את סלון מפני שהוא היפוכו הגמור ומשום שסלון מתעלל בו ומבזה את היקר לו. בעולמו המוגדר של הזקן, שבו הכושי הוא תמיד אנס וללבן אין, בכלל, מין, בעדינותו, אין מקום ל„רוחות מנשבות" מסגרו של סלון. כשמבקשים מפאפי שיצא העירה הוא מאבד את דרכו בה, משום שאין הוא עשוי להסתגל למקומות אחרים. הזקן הינו בריה מאובנת, שיש להפטר ממנה, קפוא ו„מתנודד על שפת קברו".

ואדי קפוא בדרכו שלו — צעיר ציניקן, קר־מזג, מצליח. הוא יודע שגם ללבנים יש מין ותשוקות, מעוותות לעתים, אבל יודע, כמו־כן, במוסרו הבורגני, שאסורים הם. משום־כך מופיע אדי בצורה עצבנית כל־כך, עד כדי גוזמה. משום־כך הוא מאבד את עשתונותיו ומשום־כך הופכת הקומדיה שלו, עד לשלב מסויים, לטרגדיה.

בצד אחר של המשפחה מופיעה קאתי (טובה פרדו המצויינת). סיטיתה־שלה והדילמה שזאת מעמידה בפני מוסרה מוצאת את פתרונה בכמו־שגעון. קאתי אינה חיה ממש, אלא משחקת את חייה. דמותה הנבוכה ילדותית עד לאימה ובלתי מבוגרת בתכלית: משום שהמבוגרים חייבים ליסר את עצמם או לקבל עליהם את הדין. קאתי מצאה מסגרת שגעונית לסטיותיה וחיה בעולם חסר־אחריות. אחיה אינו כזה. גלגוליו של עולם העסקים מעלים עליו תפקיד, שכולו הכרעות ואחריות. הוא־עצמו מזכיר זאת לא אחת. משום־כך הוא סובל.

הטפוס ה„בריא" של אורטון מוצא עצמו נעתר לשניים גם־יחד ומופלאה גישתו־שבחסר־גישה. אין לו דילמה מהותית, אלא טכנית בלבד. גם כשרצה, בסופו של דבר, את „פאפי" אין לו נקיפות מצפון, כי המצפון הוא גידול־אינקובציה של החממה החברתית. הוא פשוט אינו רוצה להיאסר — כך סתם, ענין של טכניקה.

יש במחזה דקויות אחרות, הרבה מהן, אבל הדילמה שמתחבט בה אורטון, ואנו שותפים לה בהכרח, היא בעצובו של הטוב־יותר. ובכן, אורטון שגה. לעתים אני חושב שטוב לי לקבל את הבורגני, על הרע שבו, מאשר את ה„טבעי", על הטוב שבו. אבל בכך לא סגי. הקומדיה היא התול שמתתל המחזאי בנו, הצופים. הקהל לא שבע נחת במחזה, כשם ששבע נחת ממנו. כמה תגועות־של־מבוכה בכסאות! כמה הסוסים אם לצחוק או שמא לא! הבורגנים נבוכו, וטוב לי שנבוכו. יראו נא את עצמם, בווריאציות אחרות לגמרי, וייצרו להם את הטוב־יותר.

זהו מחזה טוב לאלה, שאינם נבוכים לראות את עודד תאומי בתחתוניו. לאלה הנבוכים — זהו מחזה מצוין, בעל יעוד.

סלון (עודד תאומי) וקאתי (טובה פרדו) בסצנה מתוך המחזה „מר סלון יקירנו"

אם תרצה —

אין זו אגדה!

גם שמך יתנוסס

בין דפי העתון.

כתוב ל„בת־קול".

החברה הישראלית תשכ"ו

נושאל „בת־קול" על: דמותה של החברה הישראלית תשכ"ו

משתתפים: **ברנשטיין ישעיהו, הרצפלד אברהם, וולפנזון אברהם, ח"כ מיכאל חזני, השופט העליון חיים כהן, הרב ישראל לאו והסופר אהרן מגד.**

המשתתפים לא הוגבלו בשאלות מנחות. כל משתתף נתבקש לכתוב על דמותה של החברה מזווית הראיה שלו ולשפוט אותה ע"פ קריטריונים עצמיים, השאובים מהשקפת עולמו. נשאלה רק שאלה כללית אחת: האם, לדעתך הולכת ונוצרת לה לחברה בישראל דמות אופינית מיוחדת או שמא קוי דמותה עדיין מטושטשים?

ח"כ מיכאל חזני

לא בדור הצברים האשמה. האשמה בשכבת ה„משכילים"

אני מתקשה לענות על שאלתכם, מאחר ולפי ניסוחה היא מבקשת תאור מצב נתון בחברה הישראלית. זאת אפשר, לדעתי, לעשות רק ע"י עריכת סקר של ה„חברה הישראלית" באחת המטודות המדעיות המקובלות בין הסוציולוגים, ולא מתוך עיוניו של הנשאל. שהרי, כפי שאתם עצמכם כותבים בצדק, „כל אדם רואה את דמותה של החברה מזווית הראייה שלו ושופט אותה עפ"י קריטריונים עצמיים ה־שאובים מהשקפת עולמו".

מכאן, שכל נסיון להשיב ישירות לשאלתכם יהיה מושפע בהכרח מ־הרהורי לבו של המשיב וממילא יהיה תאורו מקוטע וסובייקטיבי. מי שיעיז ובכ"ז יסתכן במתן תשובה ישירה יכול, במקרה הטוב, להצליח במתן תאור אובייקטיבי רק של דמות „ה„מערכת החברתית החל־קית" שבמסגרתה הוא חי ופעל. אך לא יצליח אדם לתאר, על סמך ראייתו בלבד, את דמותה של ה„חברה הכוללת", אפילו היא הו־מוגנית וכול־כולה מתנהגת עפ"י מערכת מגובשת ומושרשת של ער־כים והסדרים נורמטיביים קבועים ועומדים, הקובעים את דמותה ה־אופיינית. לא כש"כ שאין הדבר נותן לענ"ד, לפי שעה, במדינת ישראל — תשכ"ו (ובמתכוון אינני משתמש בנוסח שלכם: „החברה הישראלית — תשכ"ו. כפי שיוסבר להלן), שמבנה צבורה ההטרוגני מורכב — בנוסף לארגונים והקבו־צות הפועלים בתוך כל „חברה כו־ללת" — מכל כך הרבה רבדים ושכבות המסתייגים זה מזה ומת־נכרים זה לזה. ואילו המנגנונים המקובלים לפיקוח חברתי (Social control) המוסדות החינוכיים, הריבודיים והערכיים — שלא כ־מוסדות המדיניים, המשפטיים וה־כלכליים; המנגנון של סוציאליזציה, של קומוניקציה וכיו"ב; טרם הצ־ליחו אצלינו (ובהמשך דברינו נגסה להסביר מדוע לא הצליחו) ביצירת הסולידריות והאינטגרציה של חברי המערכות החברתיות השונות וב־גיבושה של מערכת ערכים ונור־מות אחידה וכוללת פחות או יותר. והרי זהו תנאי ראשוני ליציבות חברתית וסימן היכר לדמותה של חברה כלשהיא.

בתנאים אלה, לא זו בלבד שאין עדיין דמות אופיינית, מגובשת ו־כוללת, לצבור הישראלי, אלא ש־ספק אם אפשר כבר לכנותו בשם „חברה כוללת" במובנה של הסוצ־יולוגיה. (דרך אגב, בנושא עדין זה יש להזהר ולא לערבב את הת־חומים בין רשות החברה לבין רשות המדינה; בין סולידריות והזדהות לחברה לבין פטריוטיות ונאמנות ל־מדינה, שהיא מנת חלקם של כל אזרחיה).

לאחר הסתייגויות אלה מוכן אני לנסות להסביר מדוע, לענ"ד, לא הצליחו מנגנוני הפיקוח החברתי לגבש עד עכשו „חברה ישראלית" ולעצב לה דמות אופיינית, ייחודית; ובמלים אחרות: מדוע לא הצליחו להחיש תהליך מיזוג הגלויות או לפחות למתן את הקונפליקט והמ־תיחות שבין ה„מערכות הח' החל־קיות", שאינם רק תוצאה של פע־רים כלכליים־סוציאליים? ומה לע־שות כדי להצליח בכך בעתיד?

כאן יש לומר תחילה להגנתם של האחראים, כי בחברה המודרנית בכללותה מתגלים בקיעים ביציבות החברתית ונוצר רקע לצמיחתה של „חברת המונים" על כל תופעות הלוואי שלה: חוסר בטחון חברתי ופסיכולוגי, נטיות להתפרקויות ו־התפרצויות וכיו"ב. זה — עקב הת־פוררותן של קבוצות ראשוניות מ־סורתיות בגלל הגירה, תיעוש ואור־בניזציה מהירה וכד', ואי־התגבשותן של צורות התאגדות משניות, חד־שות. אך, עד שנדאג לגויים — נדאג תחילה ליהודים. כי במדינת ישראל הסכנה גדולה פי כמה, גם בגלל מצבנו הבטחוני וגם מחמת שהנטייה הכללית הזאת פועלת כאן ביתר עוצמה ומהירות. למה?

במתן תאור אוביקטיבי רק של דמות „ה„מערכת החברתית החל־קית" שבמסגרתה הוא חי ופעל. אך לא יצליח אדם לתאר, על סמך ראייתו בלבד, את דמותה של ה„חברה הכוללת", אפילו היא הו־מוגנית וכול־כולה מתנהגת עפ"י מערכת מגובשת ומושרשת של ער־כים והסדרים נורמטיביים קבועים ועומדים, הקובעים את דמותה ה־אופיינית. לא כש"כ שאין הדבר נותן לענ"ד, לפי שעה, במדינת ישראל — תשכ"ו (ובמתכוון אינני משתמש בנוסח שלכם: „החברה הישראלית — תשכ"ו. כפי שיוסבר להלן), שמבנה צבורה ההטרוגני מורכב — בנוסף לארגונים והקבו־צות הפועלים בתוך כל „חברה כו־ללת" — מכל כך הרבה רבדים ושכבות המסתייגים זה מזה ומת־נכרים זה לזה. ואילו המנגנונים המקובלים לפיקוח חברתי (Social control) המוסדות החינוכיים, הריבודיים והערכיים — שלא כ־מוסדות המדיניים, המשפטיים וה־כלכליים; המנגנון של סוציאליזציה, של קומוניקציה וכיו"ב; טרם הצ־ליחו אצלינו (ובהמשך דברינו נגסה להסביר מדוע לא הצליחו) ביצירת הסולידריות והאינטגרציה של חברי

שלוש סבות לכך: 1) בשל המס־פרים הגדולים, כ"י, של העולים החדשים ההופכים למעוט את שכבת הישוב הותיק הקרוי לקלטם, — שאף הוא עצמו אינו הומוגני ומ־גובש די צרכו ודמותו מראה סימני טשטוש, — בניגוד ליחס המספרי שבכל ארץ הגירה אחרת. 2) בשל ההתפרקות המהירה של בני העולים מכל מטען הדורות העצום של ער־כים, קניני רוח ותרבות, מדות נ־מוסים ומנהגים, שקבעו את דמותן הייחודית של המערכות החי המסו־רתיות שהשלימו זו את זו:

המשפחה, ובית האב — ה„חמו־לה" — הפטריארכלית, הקהלה ש־בכפר או בגיטו העירוני; העדה כולה; — ובשל המאמץ הנחפז להי־דמות לצבר האשכנזי, לחבריא. 3) וכאן נקודת התורפה העיקרית — שהדבר האשכנזי החילוני, זו ה„דוגמא לחקוי" שאין ערוך להש־פעתה ביחוד בחברה מתהווית, אף הוא עצמו אינו משמש נושא לרדי־פות התרבותית היהודית הקובעת את דמותה של החברה היהודית הכוללת. ממילא שאין הוא ראוי למלא את הפונקציה החברתית הי־סודית המוטלת על ה„דוגמא לחקוי" על ה„עלית", שבכל חברה מגובשת בעלת מסורת: להעביר את המורשה התרבותית ואת המסורת הלאומית מדור לדור ומ„מערכת ח' חלקית" למשנה. להיפך. הוא עצמו ניזון מפרורים, לא חלילה של התרבות המערבית האוניברסלית, היציבה, אלא של השיריים והקצף העולה על פני שולי החברה המערבית המת־ערערת, אותם הוא מתאמץ לחקות. לכל היותר הוא מעלה על המזלג מברק הציביליזציה המערבית ולא מתרבותו ההיסטורית.

לא בדור הצברים האשמה. האש־מה בשכבת ה„משכילים" של המ־חנכים והמכוונים העיקריים של מנגנוני הפיקוח החברתי, שמימות העלייה השנייה ועד היום הם ממ־שיכים להיות דבקים ביסודות החי־נוך של „דור אחרון לשעבוד (כב־יכול גם במובן הרוחני) וראשון לגאולה". משמעותו המעשית של יסוד זה ותוצאותיו, הם: הינתקות מהרציפות והמורשה התרבותית ה־יהודית, בריחה מהערכים והמוסדות הנורמטיביים של היהדות ההיסטו־רית, והדבקת תן של „גלותיות" ובוז לכל מסורת יהודית. והרי אחת הבעיות של כל חברה, והתפקיד הראשוני במערכת הפונקציות שלה, היא: פיתוח אישיות חבריה כדי שיתאימו לתפקידיהם, ימלאו אותם ויעבירום מדור לדור.

(המשך בעמוד הבא)

הסופר אהרן מגד

הסטיכיה: בעדינו ונגדנו

הכל מצוי בתהליך בלתי פוסק של תמורה

אין יציב בחברה הישראלית של שנים אלה. הכל מצוי בתהליך בל־תי־פוסק של תמורה. פעולת הסחף חזקה מגורמי הגיבוש. ערכי־מוסר, דפוסי־חיים, מנהגים, נימוסים — כל מה שהוא „תרבות" במובן הרחב ביותר — פושט צורה ולובש צורה יום־יום, ובכללו — חסר־צורה, ח־טיבות אחדות משמרות עדיין צו־רות ישנות, אם אלו שנתגבשו ב־משך דורות רבים של גלות — כמר חלקים מסוגרים של הציבור הדתי; ואם אלו שנתגבשו בדור ההתיישבות שלפני קום־המדינה — כמו הקיבוצים, המושבים הוותיקים, שרידי המושבות הישנות. אלה נא־חזים בצפרניים, בשארית כוחם, ביש הברור, המוצק, ונלחמים מלחמת־מאסף מעמדות מבוצרות, שביצוריהן מתערערים. מיעוט שמתמעט והולך. עליה גדולה, של מאות אלפים, ב־עיקר ממזרח, אך גם ממערב — באה עם מטען רוחני דל, עם שכבה אינטלקטואלית דקה־שבדקה, וללא אידיאלים שמכוחם ליצור ערכי תר־בות חדשים. זו ממזרח — עלתה מארצות מפגרות, ודפוסי־חייה המ־סורתיים נהרסים בארץ המודרנית, החדשה; זו ממערב — נכסיה נג־זלו ממנה בשריפות המלחמה וב־גלגולי הנדודים וחילוף המשטרים.

היישוב הוותיק — זה שבמשך כ־70 שנה יצר מערכת־מושגים של־מה כתחליף לדת, עם אידיאלים מ־שלה, שולחן־ערוך משלה, של מצוות „עשה" ו„לא תעשה", מורה דעה להתנהגות, ליחסים שבין אדם־לאדם ובין אדם למקום — אבדו לו כל אלה עם קום המדינה, שתפקידיה אחרים, ארגונה אחר, תביעותיה מן הפרט אחרות. מבחינה אנושית — קיבוץ מלוכד מכוח עולם־מושגים דומה, מסורת דומה ואידיאלים מ־שותפים, ומכוח עמידתו המאוחדת כמיעוט נאבק מול שלטון עויין — נתפרק ונתפורר, איש לביתו, איש למען־ביתו. מבחינה תרבותית — באין חומה ובאין מגדל — הארץ פרוזה לכל רוח. אין דמות.

אבל ישנה הארץ, ישנה הלשון, ישנו העבר שהוא פעיל בתוך ה־הווה; ישנו הווה גיאוגרפי־מדיני־אתני, שהוא פעיל בתוך העתיד. הכל עדיין ערב־רב, ערב־רב אנושי, שבטי, הגירתי וערב־רב של מוש־גים שונים וזרים זה לזה וטלאי־טלאים של ספיחי תרבויות שונות. אבל הכל עדיין בתחילתו. לא רק המשך לשבעים־שמונים שנה, אלא עכשיו, כבראשית חדשה. הארץ היא גוף חי, עתיק, משמר זכרו־נות, שכבות־שכבות, כנעניות, תג־כיות, חשמונאיות, משניות — והיא מעצבת פני אנשים היושבים עליה ונוגעים יום־יום בעברה ובנופה. ה־לשון, הלשון העברית המדוברת יום־יום, מדוברת יותר ויותר, לשון יל־דים והוריהם, לשון משא־ומתן, ל־שון ספר — היא אותה לשון שכל מלה וגיב שלה חקוקים בהם דמות עבר, היסטוריה, ראיית־עולם מיו־חדת, שהיא בלעדית לעם; לשון שצליליה ואותיותיה — גם אם לא נרצה ולא נתכוון — אוצרים הדים, אסוציאציות, נחלת־רוח משותפת. ו־מסורת חגים ומועדים וימי זכרון ותאריכים — חוקת המדינה, לדתי ולחילוני כאחד — תודעת זכרונות, מלכויות ושופרות, קדושים ורחו־קים ואף קרובים־מתמול — נחתמת בהווייתם של יחיד וכלל. והמדינה גבנית — עם כל פגמיה ומומיה — גבנית היא בכוח רב, בתנופה, הווה אומר: אנשים יוצרים, יחד, בע־ברתם את האדמה או בבנותם ישו־בים, גמלים, תעשיות, ודינאמיות זו הזורמת בעורקי הארץ זורמת גם בעורקיהם, מלכדת. והמדינה ג־צורה ומוקפת אויבים — הווה או־מר: כל אזרחיה נחושים, דרוכים, נכונים לנשק, ערבים זה לזה. ושוב יחד.

כל זה — סטיכיה: כוחות הסחף, השחיקה והמחיקה; וכוחות הליכוד והגיבוש. עברו דורות אחדים עד שאמריקה — ארץ התיישבות וה־גירה, מקווה של עמים, גזעים, דתות, מוצאים, שונים ורחוקים זה מזה — עיצבה לה תרבות אחת. אצלנו — יתהווה הדבר בזמן קצר מזה, אולי בדור הבא, אולי בשלאחריו; שהרי יש עבר אחד, דת אחת, לשון אחת, ומלחמת קיום קשה יותר ומלכדת יותר. אבל סטיכיה היא סוררת, מופ־קרת, שלוחת־רסן, בלתי־חזוייה, ואין לדעת אם ינצחו בה אראלים או מצוקים. ולכך קיימים אנחנו, הש־גחה של בני־אדם, רצון, שלטון, כלים. קיימים אנחנו — לחזק כל מה שהוא כבר נכס, נכס מדורות או נכס מדור־שניים, לא להניח לו ליהרס, להישטף, להימחק — ול־הנחילו. אין תרבות־הווה ללא עבר, אין תרבות־הווה ללא נדבך־על־גבי־נדבך, אין תרבות שנוצרת מאין.

מה המעשה? — לחסל את הב־ערות, קודם־כל. היא האויב הגדול מבפנים, המולידה פשע, מנהגים ר־עים, לבנטיניות, פירצות הקוראות לכל אש זרה. להקנות חינוך, לא חינוך יסודי בלבד, אלא חינוך תיכון לכל, שיעלה שכבות חדשות — מכל העדות והשבטים — למד־רגות של השכלה ולמדרגה של יוצרים־פעילים בבריאות התרבות. להקנות תודעה היסטורית, להפיץ ספרות עברית, אמנות, בממדים גר־חבים. לשמור על נכסים חמריים, שהם צורות־הרוח, שלא יישמדו: אתרים, גופים, ישובים, בנייני; שחדש לא יוציא את הישן תחתיו. לעודד יצירה עברית לכל ענפיה, לקיים קשרי־גומלין עם יצירה יהו־דית לכל תפוצותיה —

אין למנות. כל מה שהוא תרבות לאומית, בעבר לזמן ובהווה למר־

(המשך בעמוד הבא)

הרב ישראל מ. לאו

הפכנו מ„מחכים" למחקים

סבורני, כי בטרם באים לדון מה דמות לחברה הישראלית כיום — במידה וקיימת דמות אופיינית, יש להעלות שאלה פרלמינרית והיא: האם נכון לנקוט במושג „חברה" לגבי הצבור הישראלי בהווה? צבור המונה קשת כה רב־גוונית של ני־גודים מעמדיים, עדתיים, תרבותיים ודתיים — האם ל„חברה" ייחשב?

נגיח אפוא, לצורך הדיון, כי המדובר הוא בתושבי ישראל, אשר עצם ישיבתם בה מקנה להם את התאר „החברה הישראלית".

ומכאן — לגופו של ענין. מהי התופעה או התכונה המהווה בסיס משותף לכלל החברה בישראל? מהו הדבר המטביע חותמו על חוגיה השונים של החברה הישראלית ב־שנת תשכ"ו? אולי לא נעים לבטא זאת, אך ודאי אין הצדקה להסתיר זאת. לא נשלה עצמנו ולא ננהג כבת־יענה, ולכן נודה בפה מלא: החקוי והנטיה להישגים חמריים, הם־הם הדברים המאפיינים כיום את החברה הישראלית המתגבשת. רק בודדים יוצאים מכלל זה, כי היתר — דתיים וחילוניים, בני עדות אשכנז ובני עדות המזרח, ותיקים ועולים חדשים, מרובי השכלה וב־עדריה — כולם לוקים באלו, אם מעט אם הרבה.

היו זמנים בהם יכולנו להתהדר בתאר „מחכים". חכינו לאור חדש אשר על ציון יאיר, חכינו לביאת גואל־צדק, חכינו להתגשמות החזון של „ומלאה הארץ דעה את ה'", עודדנו את עצמנו בצפיה לגאולה וחכינו לתקון עולם במלכות שדי. והיום —? אין אנו מחכים אלא מחקים. מחקים כל תרבות זרה, מחקים כל „אליל" זר, מתחממים לאורם של „כוכבים" זרים, ותמיד־תמיד מאמינים כי הדשא בחצר השכן — הקרוב או הרחוק — הוא ירוק יותר. תופעת החקוי חדרה לכל תחומי החברה הישראלית. היא קיימת בתרבות, במשפט, בספרות במוסיקה, בתיאטרון, בתנאי הדיור בלבוש, בתחביב ועוד ועוד. אבדנו את המקורי שבנו, ותעינו לשוטט אחרי בארות נשברים, לרוות צמ־אנו במי מעינות לא לנו. חברה, או יחיד, המאבדים את מקוריותם וחיים בחקוי הזולת — אף אם מח־קים דבר טוב — מאבדים את צלם האלקים בו נבראו. אין זו מליצה בעלמא, כי עיון בשני פסוקים מו־כיח לנו השקפת התורה בנידון זה. בספר בראשית פרק ה', נאמר: „ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו כצלמו ויקרא את שמו שת". פרשנים שואלים, מדוע זכה שת לתאר „בדמותו כצלמו", ולא זכו לו קין והבל אחיו? דמותו וצלמו של אדם מציינים דמותו וצלמו של הבורא, ואם נכון הדבר להשמיט תאר זה מקין שרצח את אחיו, מדוע לא זכה הבל להיחשב כבריה בצלם אלקים? התשובה היא, כי הבל לא היה בו שום דבר מקורי, הוא לא הגה רעיון משלו,

אלא חיקה בלבד. במעשה הטוב היחידי שלו, הקרבת המנחה לה', לא היה הבל יוזם ולא היתה מנחתו פרי הכרה אישית, אלא לאחר שקין הקריב, נאמר: „והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו מחלביהן". אדם שכל מעשיו הם פרי החקוי, אינו ראוי לתאר „צלם אלקים".

החקוי הוא תופעה עולמית בימינו. באנגליה, למשל, בולט חקוי כל דבר אמריקני, אך מחברה ישראלית ניתן לתבוע יתר מקוריות ועצ־מיות. גם כבנים לעם שנועד להש־פיע ולא להיות מושפע, וגם כאז־רחים למדינה שתנאים כה מיוחדים לה — לא עומדת החברה הישראלית במבחן, וה„אמריקניזציה" מתפשטת בכל תחומי חיינו. כדוגמא בולטת לדבריו, תשמש העדה התימנית. כל עוד שמרה על מקוריותה — נתברכה במעלות יתירות. אך מרגע שנתפתו בני העדה לחקוי תרבויות זרות וארחות חיים בלתי ידועות — איבדה העדה מירב סגולותיה.

ומתופעת החקוי מפריד רק צעד בכיוון הריצה לעבר הישגים חמ־ריים. הערכת הקניגים החמריים כערך ראשון במעלה, לא פסחה על שום זרם או חוג בחברה הישראלית. ערכו של הפרט שוב אינו נמדד עפ"י ידיעותיו, רמתו המוסרית או הרגשות האידיאליים המפעמים בו. אדרבא, אדם המתמסר לתורה, מבלי להפיק תועלת חמרית — בטלן ייקרא... אדם המתמסר לרעיון או חזון מסוים ואינו דואג להכנסתו החמרית — לתמהוני ייחשב... כי בחברה הישראלית תשכ"ו: בעל ה־מאה הוא בעל הדעה, ועקרון חשוב לה, לחברה: „הכסף יענה את הכל".

מגמה זו של רדיפת הקניגים ה־חמריים, של הצלחה כלכלית, וב־אמצעותה — שפור המעמד החב־רתי, מגמה אפיינית זו היא שהט־ביעה רישומה על הרבה תופעות שליליות בחיינו. בעטיה, חדלנו ל־היות „עם הספר" והפכנו להיות „עם העתון". בגללה, גבהו המחי־צות בין איש לרעהו. היא גם הסיבה להתרחקות מאמונת ה' וקיום מצוות התורה. האדמו"ר ר' מנדלי מקוצק, היה אומר: „אנכי — עומד בין ה' וביניכם". כלומר, האנכיות והרדיפה אחרי הישגים מדומים, אלה העומדים כחיץ בין ה' לבין ישראל.

תופעות אלה — החקוי וההתמס־רות לגריפת ממון — אינן נחלת כל הצבור הישראלי, כי בכל מחנה ישנם המתעלים ומתעלמים מתופ־עות אלה, אך אין ספק כי החברה הישראלית בכללותה מושפעת בהר־בה מהן, וזוהי הדמות המתגבשת של החברה הישראלית תשכ"ו.

אחטא לאמת, אם אתעלם מהחיוב. ודאי שדמותה של החברה הישרא־לית נעלה יותר מהרבה חברות מ־ערביות אחרות. כי למרות ה„אמרי־קניזציה" על כל תופעותיה — ה־משותפת לנו ולעמים רבים אחרים כיום — עדיין מצויים מרכיבים נוספים לגיבוש דמותה של החברה

החברה הישראלית תשכ"ו

בישראל. על מרכיבים ספציפיים אלה, יש למנות את היחס לדת ושמירת מצוותיה, תודעת העליה לארץ שבודאי מטביעה חותמה על דמות החברה המתגבשת, ותחושת הבטחון המשותפת לכל פלגי החברה הישראלית.

מול הריקנות וסיסמת „הריגת הזמן" מול תופעות „בני טובים" וה„חראקות" למיניהם, שכולם פרי החקוי והעדפת החומר על הרוח — יש להציב אתגרים רוחניים אמי־תיים, ולהציבם באור הנכון, ואזי תהא דמות החברה הישראלית תשכ"ז טובה יותר מדמות החברה הישראלית תשכ"ו.

ח"כ חזני

(המשך מעמוד קודם)

אלא שבטרם מדינה הוותה את ה„עלית", החברה החקלאית־החלו־ציה, הקבוצית והמושבית, שריכזה בתוכה מטובי הנוער היהודי האי־דיאליסטי, מסלתו ומשמנו. מערכת ח' חלקית זו קבעה סולם ערכים חברתי־מוסרי גבוה ביותר והיא שמשה „דוגמא לחקוי" ל„חברה ה־כוללת" בארץ ולנוער היהודי באי־רופה כולה, ששאפו לסגל לעצמם מערכת הערכים והנורמות של ה־„דוגמא". אך שגים מעטות בלבד לאחר הקמת המדינה פסקה מערכת ח' זו להיות „דוגמא לחקוי" לרובם של בני הארץ ולא כש"כ לא לבני העולים, מטעמים שאין כאן המקום לנתחם.

לכן, לאור שנויים מהירים אלה בסוציולוגיה של הדור החדש, לו חכמו־השכילו ה„משכילים" הנ"ל ל־השתית את המיסוד החברתי על מורשת אבות ותרבות לאומית של אמת, במקום להמשיך ב„מסורת" של ניתוק ונכור, כי אז היינו משי־גים הרבה יותר מהר את ההזדהות, הסולידריות והאינטגרציה בתוך ה־מערכת הח' הכוללת, תוך כדי הפ־רייה רוחנית הדדית ומיזוג אמת של נכסי התרבות שהביאה כל גו־לה; כי אז מכבר היתה נקבעת דמותה התרבותית האחידה והייחו־דית של החברה המתהווית על יסוד הערכים והנורמות של היהדות מ־דורי דורות, כשהיא ממוזגת בצי־ביליזציה (דוק: ציביליזציה ולא תרבות) המערבית.

במאמר מוסגר יש להשיג כאן על התפיסה הרווחת בקרב הישוב הו־תיק — האשכנזי, שכאילו הוא לבדו נושא התרבות ועליו לשמש „מוסד קולט" להמוני העולים מארצות ה־איסלם, הנחשלים ו„חסרי התרבות", על מנת ל„תרבת" אותם ולבולל אותם בחברה הישראלית, קרי: ה־אשכנזית. אין לך תפיסה לקויה מזו. שלא זו בלבד שהיא מעמיקה פסי־כולוגית את מגמות ההסתייגות וה־ניכור הפועלות בלאו הכי בקרב מערכת זו, אלא שאין היא נכונה אוביקטיבית־היסטורית וסוציולוגית. שלא תרבות, תרבות יהודית, חס־רים עולים אלה, אלא ידע טכני וגם השכלה כללית. שכן גוש יוצאי ארצות האיסלם, על רב גווניו ועדו־תיו, נושא עמו תרבות יהודית מקורית ועשירה הטביעה בחותמו וברוחו של המזרח, ערש תרבותנו הלאומית, — שמאז תקופת הגאונים בבבל ו„תור הזהב" בספרד לא פג ריחה ולא נמוגה השפעתה והש־ראתה על כל הלכי מחשבותינו והש־קפותינו.

מכאן, שאין לדבר על מיזוג מבלי נכונות למיזוג משני הגושים.

אמרנו קודם באופן כולל ש„הדוג־מא לחקוי" כיום עבור צעירי העו־לים הוא הצבר האשכנזי. עתה הגיע הזמן לדייק ולומר, כי ה„דוגמא" או ה„קדקד" של הפירמידה הוא הצבר האשכנזי האקדמאי. הוכיח זאת אל נכון מחקר סוציולוגי ב־אוניברסיטה בירושלים, מוכיחות זאת פנות השדוכים בעתונים, מו־כיחה זאת כל שיחה עם בני עולים. ומאחר והצבר האשכנזי האקדמאי הוא עצמו נתון במשבר של נטישת ערכים ודמותו הולכת ומיטשטשת (עמד על כך בבהירות פרופ' רוטנשטריך באחד ממאמריו על ה־ניכור וההסתייגות בין שני חלקי החברה), הרי שתפקיד ה„עלית", ה„דוגמא לחקוי", הועד בדורנו ע"י ההשגחה לאקדמאי הדתי, נושא ה־ערכים של ישראל סבא.

לפי"ז אפשר לסכם עיוננו ולק־בוע, אם כי תוך הסתכנות מסוימת:

א) שה„מערכת הח' החקלאית" של האקדמאי הדתי עשויה להוות „דוג־מא להקוי עבור החברה הכוללת", שחבריה הצעירים ישאפו לסגל ל־עצמם ערכיו וסדריו הנורמטיביים שיקבעו את דמותה הייחודית של ה„חברה הכוללת" בעתיד.

ב) אך זה בשני תנאים:

1) שצבור האקדמאי הדתי יהיה ב־אמת לדוגמא ולמופת ויבלוט בשוני שלו מחברו החילוני בכל אורחות חיין־הפרטיים, החברתיים, הרוחניים והתרבותיים.

2) שצבור זה ימנה שכבה גדלה והולכת של בני עדות המזרח מחו־נגים ותלמידי חכמים, שיכניסו מ־אוצרות התרבות של עדותיהם ל־תוך ה„קופה" המשותפת עם חבריהם האשכנזים, על מנת שתיהפך במ־הירות למאגר של התרבות היהודית המקורית.

ובסיום, ברור לי כי כאן ייעוד חברתי ואתגר היסטורי לחובשי ה־„קמפוס" של בר־אילן, המסוגל לח־דש ימי הזוהר של תורה ודעת מתקופת „תורה זהב" ולצקת את התשתית לגיבושה של החברה ה־ישראלית ועיצוב דמותה המקורית.

הסופר אהרון מגד

(המשך מעמוד קודם)

חב — יש לטפחו ולחזקו. רק אז ייעשו גורמים „עליונים" — שהם מחוץ לגדר שליטתנו — הארץ, הלשון, ההיסטוריה הנסיבות הגיאו־פוליטיות — לגורמים מלכדים ב־עיצוב התרבות החדשה. הסטיכיה אינה נגדנו. היא בעדנו־ונגדנו כ־אחת. אבל בידינו הדבר שתהיה לעזרנו בלבד.

אברהם וולפנזון

לא דמות החברה מטושטשת- אלא-דעתה מבולבלת

לצערי הרב, יהיה עלי להשיב בקצרה על שאלותיך:

1. מזווית־ראיה פוליטית, יש דמות מגובשת לחברה הישראלית; יציבות החלוקה בין הגושים (שמאל, ימין, דתיים) ב־6 מערכות־הבחירות עד כה מוכיחה זאת מעבר לכל ספק סביר. אין להניח כי תופעה חברתית ומדינית, החוזרת ונשנית 6 פעמים רצופות, היא נעדרת מש־מעות וחוקיות סוציולוגית־פוליטית.

2. העובדה שהגיעו לארץ בינ־תיים כ־2 מיליון עולים חדשים, כן ירבו, וכי ציבור הבוחרים גדל פי שלושה (מכ־400,000 לכנסת הרא־שונה ל־1,200,000 לכנסת הששית) ובכל זאת לא חל שינוי מהותי ב־חלוקת־הגושים הנ"ל בכנסת, מעי־דה, שנוצרו בארץ דפוסים חברתיים ומדיניים, אשר קולטים לתוכם את האוכלוסיה הנוספת, ויוצרים דמות חברתית מגובשת — ואף יותר מכך; שמרנית ונוקשה, במידה רבה.

3. שאלה אחרת היא, אם אנו מרוצים מדמותנו החברתית. הח"מ בוודאי שאינו מרוצה ואמנה שתי תופעות שליליות במיוחד:

(א) שלטון המפלגות הרבות בחיי החומר והרוח של חבריהן, אוהדיהן ותומכיהן, הם וצאצאי־הם, מרצון ומאונס גם יחד.

(ב) היהפכותנו מ„עם־הספר" לעם־העתונות, הנזון מעתונים ו־שבועונים חסרי־אחריות־חינוכית, ויוצר בעצמו נטיות לשטחיות מחשבתית ולקלוקלות תרבותית (ובתחום הפוליטי; זלזול באישים דגולים והעדפת „סיר־הבשר" של הנוחות החומרית על מאבק ל־ערכים ולצדק).

4. הפתרון ל־3 (א) דלעיל — שינוי שיטת־הבחירות, שיתן יותר כוח פוליטי בידי הבוחר באיזורו, יקטין שליטת המפלגות בבוחרים ובנבחרים גם יחד, ויטע הרגשת שותפות דימוקרטית ע"י קשר ישיר בין בוחר ונבחר.

5. הפתרון ל־3 (ב) דלעיל — פעולות הסברה, חינוך ותרבות ממ־לכתיות, העמקת התודעה היהודית והזיקה הנפשית למסורת הלאומית שלנו בצד הרחבת־אופקים לעבר הטוב, היפה וההומאני שבתרבות העולם; חינוך לעצמאות מחשבתית שהיא ההיפך מלבאנטיניות; שיחרור התלמיד (והסטודנט) מעומס־זיכרון, מלימוד מיכאני, ממשטר־בחינות ו־מעומס־מקצועות שאינו מחבבם, ו־הכשרתו לתפקיד של חוקר ביקור־תי, המעמיק במקצועו תוך כדי מחקר מעשי, ולאו דווקא תוך כדי לימודים לחוצים ודחוקים מתוך תחרות נואשת עם הזמן המצומצם העומד לרשותו.

6. כל עוד לא יהיו 4, 5 מוג־שמים — לא דמותה של החברה הישראלית תהא מטושטשת — אלא דעתה תהא מבולבלת, כשהיא נעד־רת עצמאות מחשבתית, הן בתחום הפוליטי (שלטון המפלגות) והן ב־תחום הלימודי (שלטון הבחינות וה־עומס המיכאני על הזמן ועל הזכ־רון). האמנסיפציה הכפולה של האז־רח הישראלי בתחום הפוליטי וה־לימודי גם יחד — יהיה בה כדי להכשיר את הקרקע לצמיחת חברה יהודית בעלת שאר־רוח תרבותי למופת.

הרב ישראל מ. לאו

הפכנו מ„מחכים" למחקים

סבורני, כי בטרם באים לדון מה דמות לחברה הישראלית כיום — במידה וקיימת דמות אופיינית, יש להעלות שאלה פרלמינרית והיא: האם נכון לנקוט במושג „חברה" לגבי הצבור הישראלי בהווה? צבור המונה קשת כה רב־גוונית של ני־גודים מעמדיים, עדתיים, תרבותיים ודתיים — האם ל„חברה" ייחשב?

נניח אפוא, לצורך הדיון, כי המדובר הוא בתושבי ישראל, אשר עצם ישיבתם בה מקנה להם את התאר „החברה הישראלית".

ומכאן — לגופו של ענין. מהי התופעה או התכונה המהווה בסיס משותף לכלל החברה בישראל? מהו הדבר המטביע חותמו על חוגיה השונים של החברה הישראלית ב־שנת תשכ"ו? אולי לא נעים לבטא זאת, אך ודאי אין הצדקה להסתיר זאת. לא נשלה עצמנו ולא ננהג כבת־יענה, ולכן נודה בפה מלא: החקוי והנטיה להישגים חמריים, הם־הם הדברים המאפיינים כיום את החברה הישראלית המתגבשת. רק בודדים יוצאים מכלל זה, כי היתר — דתיים וחילוניים, בני עדות אשכנז ובני עדות המזרח, ותיקים ועולים חדשים, מרובי השכלה ונ־עדריה — כולם לוקים באלו, אם מעט אם הרבה.

היו זמנים בהם יכולנו להתהדר בתאר „מחכים". חכינו לאור חדש אשר על ציון יאיר, חכינו לביאת גואל־צדק, חכינו להתגשמות החזון של „ומלאה הארץ דעה את ה'", עודדנו את עצמנו בצפיה לגאולה וחכינו לתקון עולם במלכות שדי. והיום —? אין אנו מחכים אלא מחקים. מחקים כל תרבות זרה, מחקים כל „אליל" זר, מתחממים לאורם של „כוכבים" זרים, ותמיד־תמיד מאמינים כי הדשא בחצר השכן — הקרוב או הרחוק — הוא ירוק יותר. תופעת החקוי חדרה לכל תחומי החברה הישראלית. היא קיימת בתרבות, במשפט, בספרות במוסיקה, בתיאטרון, בתנאי הדיור בלבוש, בתחביב ועוד ועוד. אבדנו את המקורי שבנו, ותעינו לשוטט אחרי בארות נשברים, לרוות צמ־אוננו במי מעינות לא לנו. חברה, או יחיד, המאבדים את מקוריותם וחיים בחקוי הזולת — אף אם מח־קים דבר טוב — מאבדים את צלם האלקים בו נבראו. אין זו מליצה בעלמא, כי עיון בשני פסוקים מו־כיח לנו השקפת התורה בנידון זה. בספר בראשית פרק ה', נאמר: „ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו כצלמו ויקרא את שמו שת". פרשנים שואלים, מדוע זכה שת לתאר „בדמותו כצלמו", ולא זכו לו קין והבל אחיו? דמותו וצלמו של אדם מציינים דמותו וצלמו של הבורא, ואם נכון הדבר להשמיט תאר זה מקין שרצח את אחיו, מדוע לא זכה הבל להיחשב כבריה בצלם אלקים? התשובה היא, כי הבל לא היה בו שום דבר מקורי, הוא לא הגה רעיון משלו,

אלא חיקה בלבד. במעשה הטוב היחידי שלו, הקרבת המנחה לה', לא היה הבל יוזם ולא היתה מנחתו פרי הכרה אישית, אלא לאחר שקין הקריב, נאמר: „והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו מחלביהן". אדם שכל מעשיו הם פרי החקוי, אינו ראוי לתאר „צלם אלקים".

החקוי הוא תופעה עולמית בימינו. באנגליה, למשל, בולט חקוי כל דבר אמריקני, אך מחברה ישראלית ניתן לתבוע יתר מקוריות ועצ־מיות. גם כבנים לעם שנועד להש־פיע ולא להיות מושפע, וגם כאז־רחים למדינה שתנאים כה מיוחדים לה — לא עומדת החברה הישראלית במבחן, וה„אמריקניזציה" מתפשטת בכל תחומי חיינו. כדוגמא בולטת לדבריו, תשמש העדה התימנית. כל עוד שמרה על מקוריותה — נתברכה במעלות יתירות. אך מרגע שנתפתו בני העדה לחקוי תרבויות זרות וארחות חיים בלתי ידועות — איבדה העדה מירב סגולותיה.

ומתופעת החקוי מפריד רק צעד בכיוון הריצה לעבר הישגים חמ־ריים. הערכת הקניגים החמריים כערך ראשון במעלה, לא פסחה על שום זרם או חוג בחברה הישראלית. ערכו של הפרט שוב אינו נמדד עפ"י ידיעותיו, רמתו המוסרית או הרגשות האידיאליים המפעמים בו. אדרבא, אדם המתמסר לתורה, מבלי להפיק תועלת חמרית — בטלן ייקרא... אדם המתמסר לרעיון או חזון מסוים ואינו דואג להכנסתו החמרית — לתמהוני ייחשב... כי בחברה הישראלית תשכ"ו: בעל ה־מאה הוא בעל הדעה, ועקרון חשוב לה, לחברה: „הכסף יענה את הכל".

מגמה זו של רדיפת הקניגים ה־חמריים, של הצלחה כלכלית, וב־אמצעותה — שפור המעמד החב־רתי, מגמה אפיינית זו היא שהט־ביעה רישומה על הרבה תופעות שליליות בחיינו. בעטיה, חדלנו ל־היות „עם הספר" והפכנו להיות „עם העתון". בגללה, גבהו המחי־צות בין איש לרעהו. היא גם הסיבה להתרחקות מאמונת ה' וקיום מצוות התורה. האדמו"ר ר' מנדלי מקוצק, היה אומר: „אנכי — עומד בין ה' וביניכם". כלומר, האנכיות והרדיפה אחרי הישגים מדומים, אלה העומדים כחיץ בין ה' לבין ישראל.

תופעות אלה — החקוי וההתמס־רות לגריפת ממון — אינן נחלת כל הצבור הישראלי, כי בכל מחנה ישנם המתעלים ומתעלמים מתופ־עות אלה, אך אין ספק כי החברה הישראלית בכללותה מושפעת בהר־בה מהן, וזוהי הדמות המתגבשת של החברה הישראלית תשכ"ו.

אחטא לאמת, אם אתעלם מהחיוב. ודאי שדמותה של החברה הישרא־לית נעלה יותר מהרבה חברות מ־ערביות אחרות. כי למרות ה„אמרי־קניזציה" על כל תופעותיה — ה־משותפת לנו ולעמים רבים אחרים כיום — עדיין מצויים מרכיבים נוספים לגיבוש דמותה של החברה

ח"כ חזני

(המשך מעמוד קודם)

אלא שבטרם מדינה הוותה את ה„עלית", החברה החקלאית־החלו־צית, הקבוצית והמושבית, שריכזה בתוכה מטובי הנוער היהודי האי־דיאליסטי, מסלתו ומשמנו. מערכת ח' חלקית זו קבעה סולם ערכים חברתי־מוסרי גבוה ביותר והיא שמשה „דוגמא לחקוי" ל„חברה ה־כוללת" בארץ ולנוער היהודי באי־רופה כולה, ששאפו לסגל לעצמם מערכת הערכים והנורמות של ה־„דוגמא". אך שנים מעטות בלבד לאחר הקמת המדינה פסקה מערכת ח' זו להיות „דוגמא לחקוי" לרובם של בני הארץ ולא כש"כ לא לבני העולים, מטעמים שאין כאן המקום לנתחם.

לכן, לאור שנויים מהירים אלה בסוציולוגיה של הדור החדש, לו חכמו־השכילו ה„משכילים" הנ"ל ל־השתית את המיסוד החברתי על מורשת אבות ותרבות לאומית של אמת, במקום להמשיך ב„מסורת" של ניתוק ונכור, כי אז היינו משי־גים הרבה יותר מהר את ההזדהות, הסולידריות והאינטגרציה בתוך ה־מערכת הח' הכוללת, תוך כדי הפ־רייה רוחנית הדדית ומיזוג אמת של נכסי התרבות שהביאה כל גו־לה; כי אז מכבר היתה נקבעת דמותה התרבותית האחידה והייחו־דית של החברה המתהווית על יסוד הערכים והנורמות של היהדות מ־דורי דורות, כשהיא ממוזגת בצי־ביליזציה (דוק: ציביליזציה ולא תרבות) המערבית.

במאמר מוסגר יש להשיג כאן על התפיסה הרווחת בקרב הישוב הו־תיק — האשכנזי, שכאילו הוא לבדו נושא התרבות ועליו לשמש „מוסד קולט" להמוני העולים מארצות ה־איסלם, הנחשלים ו„חסרי התרבות", על מנת ל„תרבת" אותם ולבולל אותם בחברה הישראלית. קרי: ה־ראתה על כל הלכי מחשבותינו והש־קפותינו.

מכאן, שאין לדבר על מיזוג מבלי נכונות למיזוג משני הגושים.

אמרנו קודם באופן כולל ש„הדוג־מא לחקוי" כיום עבור צעירי העו־לים הוא הצבר האשכנזי. עתה הגיע הזמן לדייק ולומר, כי ה„דוגמא" אר ה„קדקד" של הפירמידה הוא הצבר האשכנזי האקדמאי. הוכיח זאת אל נכון מחקר סוציולוגי ב־אוניברסיטה בירושלים, מוכיחות זאת פנות השדוכים בעתונים, מר־כיחה זאת כל שיחה עם בני עולים. ומאחר והצבר האשכנזי האקדמאי הוא עצמו נתון במשבר של נטישת ערכים ודמותו הולכת ומיטשטשת (עמד על כך בבהירות פרופ' רוטנשטריך באחד ממאמריו על ה־ניכור וההסתייגות בין שני חלקי החברה), הרי שתפקיד ה„עלית", ה„דוגמא לחקוי", הועד בדורנו ע"י ההשגחה לאקדמאי הדתי, נושא ה־ערכים של ישראל סבא.

לפי"ז אפשר לסכם עיוננו ולק־בוע, אם כי תוך הסתכנות מסוימת:

א) שה„מערכת הח' החקלאית" של האקדמאי הדתי עשויה להוות „דוג־מא להקוי עבור החברה הכוללת", שחבריה הצעירים ישאפו לסגל ל־עצמם ערכיו וסדריו הנורמטיביים שיקבעו את דמותה הייחודית של ה„חברה הכוללת" בעתיד.

ב) אך זה בשני תנאים:

1) שצבור האקדמאי הדתי יהיה ב־אמת לדוגמא ולמופת ויבלוט בשוני שלו מחברו החילוני בכל אורחות חיי־הפרטיים, החברתיים, הרוחניים והתרבותיים.

2) שצבור זה ימנה שכבה גדלה והולכת של בני עדות המזרח מחו־ננים ותלמידי חכמים, שיכניסו מ־אוצרות התרבות של עדותיהם ל־תוך ה„קופה" המשותפת עם חבריהם האשכנזים, על מנת שתיהפך במ־הירות למאגר של התרבות היהודית המקורית.

ובסיום, ברור לי כי כאן ייעוד חברתי ואתגר היסטורי לחובשי ה־„קמפוס" של בר־אילן, המסוגל לח־דש ימי הזוהר של תורה ודעת מתקופת „תורה זהב" ולצקת את התשתית לגיבושה של החברה ה־ישראלית ועיצוב דמותה המקורית.

הסופר אהרון מגד

(המשך מעמוד קודם)

חב — יש לטפחו ולחזקו. רק אז ייעשו גורמים „עליונים" — שהם מחוץ לגדר שליטתנו — הארץ, הלשון, ההיסטוריה הנסיבות הגיאו־פוליטיות — לגורמים מלכדים ב־עיצוב התרבות החדשה. הסטיכיה אינה נגדנו. היא בעדנו־ונגדנו כ־אחת. אבל בידינו הדבר שתהיה לעזרנו בלבד.

החברה הישראלית תשכ"ו

בישראל. על מרכיבים ספציפיים אלה, יש למנות את היחס לדת ושמירת מצוותיה, תודעת העליה לארץ שבודאי מטביעה חותמה על דמות החברה המתגבשת, ותחושת הבטחון המשותפת לכל פלגי החברה הישראלית.

מול הריקנות וסיסמת „הריגת הזמן" מול תופעות „בני טובים" וה„חראקות" למיניהם, שכולם פרי החקוי והעדפת החומר על הרוח — יש להציב אתגרים רוחניים אמי־תיים, ולהציבם באור הנכון, ואזי תהא דמות החברה הישראלית תשכ"ז טובה יותר מדמות החברה הישראלית תשכ"ו.

אשכנזית. אין לך תפיסה לקויה מזו. שלא זו בלבד שהיא מעמיקה פסי־כולוגית את מגמות ההסתייגות וה־ניכור הפועלות בלאו הכי בקרב מערכת זו, אלא שאין היא נכונה אוביקטיבית־היסטורית וסוציולוגית. שלא תרבות, תרבות יהודית, חס־רים עולים אלה, אלא ידע טכני וגם השכלה כללית. שכן גוש יוצאי ארצות האיסלם, על רב גווניו ועדו־תיו, נושא עמו תרבות יהודית מקורית ועשירה הטביעה בחותמו וברוחו של המזרח, ערש תרבותנו הלאומית, — שמאז תקופת הגאונים בבבל ו„תור הזהב" בספרד לא פג ריחה ולא נמוגה השפעתה והש־

והזיקה הנפשית למסורת הלאומית שלנו בצד הרחבת־אופקים לעבר הטוב, היפה וההומאני שבתרבות העולם; חינוך לעצמאות מחשבתית ויוצר בעצמו נטיות לשטחיות מחשבתית ולקלוקלות תרבותית (ובתחום הפוליטי; זלזול באישים דגולים והעדפת „סיר־הבשר" של הנוחות החומרית על מאבק ל־ערכים ולצדק).

4. הפתרון ל־3 (א) דלעיל — שינוי שיטת־הבחירות, שיתן יותר כוח פוליטי בידי הבוחר באיזורו, יקטין שליטת המפלגות בבוחרים ובנבחרים גם יחד, ויטע הרגשת שותפות דימוקרטית ע"י קשר ישיר בין בוחר ונבחר.

5. הפתרון ל־3 (ב) דלעיל — פעולות הסברה, חינוך ותרבות ממ־לכתיות, העמקת התודעה היהודית

אברהם וולפנזון

לא דמות החברה מטושטשת- אלא-דעתה מבולבלת

לצערי הרב, יהיה עלי להשיב בקצרה על שאלותיך:

1. מזווית־ראיה פוליטית, יש דמות מגובשת לחברה הישראלית; יציבות החלוקה בין הגושים (שמאל, ימין, דתיים) ב־6 מערכות־הבחירות עד כה מוכיחה זאת מעבר לכל ספק סביר. אין להניח כי תופעה חברתית ומדינית, החוזרת ונשנית 6 פעמים רצופות, היא נעדרת מש־מעות וחוקיות סוציולוגית־פוליטית.

2. העובדה שהגיעו לארץ בינ־תיים כ־2 מיליון עולים חדשים, כן ירבו, וכי ציבור הבוחרים גדל פי שלושה (מכ־400,000 לכנסת הרא־שונה ל־1,200,000 לכנסת הששית) ובכל זאת לא חל שינוי מהותי ב־חלוקת־הגושים הנ"ל בכנסת, מעי־דה, שגוצרו בארץ דפוסים חברתיים ומדיניים, אשר קולטים לתוכם את האוכלוסיה הנוספת, ויוצרים דמות חברתית מגובשת — ואף יותר מכך; שמרנית ונוקשה, במידה רבה.

3. שאלה אחרת היא, אם אנו מרוצים מדמותנו החברתית. הח"מ בוודאי שאינו מרוצה ואמנה שתי תופעות שליליות במיוחד:

(א) שלטון המפלגות הרבות בחיי החומר והרוח של חבריהן, אוהדיהן ותומכיהן, הם וצאצאי־הם, מרצון ומאונס גם יחד.

(ב) היהפכותנו מ„עם־הספר" לעם־העתונות, הנזון מעתונים ו־שבועונים חסרי־אחריות־חינוכית, חלק מהם אף מזיקים ומרעילים, ומ־ראיון שנערך לאחרונה עם ראש אגף הדפוס במשרד החינוך והתרבות, עולה כי בשנת 1965 יצאו לאור בישראל 1,200 עתונים וכתבי־עת, ובשנת 1966 — 1,400 עתונים וכתבי־עת, כלומר, כל עתון וכתב־עת שני נולד בשנת 1966. ומה מהות עתונים וכתבי־עת אלה? ברובם הגדול הם

החברה הישראלית

השופט העליון חיים כהן

אין התחלה טובה יותר לחדוש האומה מאשר ליכודה

בקשתני לכתוב לך על דמותה של החברה הישראלית, ואם כבר נוצרה לה לחברה זו דמות אופיינית המיוחדת לה. מאחר והדברים מיועדים לפרסום בעתון — ולו רק בבת־קול, שמאז מימרתו המפורסמת של ר' יהושע כידוע אין אנו משגיחים בו — לא יאה לי, כשופט, להביע דעה בשאלות השנויות במחלוקת והעומדות לויכוח פומבי. אומר רק זאת, שדמותה של החברה הישראלית, כמותה כדמותה של כל חברה, אינה בגדר תוצרת מושלמת, כאותו הגביש שלבש צורה ואינו פושטה עוד, אלא דמות זו הולכת ונוצרת ומשתנית ומתחדשת בכל יום תמיד. תוך כדי יצירה מתמדת זו של דמות חברה ישראלית, שומה עלינו, קודם כל ומעל לכל, לייחדה באהבת ישראל — ודוקא לענין משימה ראשונית זו עוד רבה וקשה הדרך לפנינו. בנוהג שבעולמנו, כל פלוגתה עיונית, כל מחלוקת מפלגתית, כל ויכוח באמונות ודעות, כל שוני בפולחן ובטכס ובהליכות, כל הבדל לידה ועדה — כולם כאחד כשרים לשמש עילה לגיטימית ומקובלת לשנאת אחים, ותריס ומחיצה בין חלקי העם, ונמצאו האהבה ואיחוד הלבבות נדחים לקרן זוית. אין זו נחמה שאין חדש תחת השמש, ומה שהיה תמיד בישראל הוא שיהיה ויישאר: הרי באנו לחדש בארץ הזאת מעשה בראשית ממש, ואין לנו התחלה טובה יותר להתחדשות האומה מאשר בליכודה. כל עוד החברה הישראלית מפולגת ומסוכסכת ומפורדת כמות שהיא, אין להכיר ב„דמותה": זאת היא אולי דמותה החולפת של חברה בשלב התהוותה וגידולה, אבל אין היא דמותה של חברה שהתגבשה; חבלי לידה הם וצער גידול, ועלינו המלאכה לגמור — לזרוק קליפות הפירוד ולהעלות את התוכן המאחד.

אינני הראשון ואף לא האחרון שדמות החברה הישראלית, בימים אלה, אינגה לרוחו, אך אין אני חושב, כי נוצרה כבר אצלנו חברה, שקלסתר־פניה קבוע. נדמה לי, שהחיוב והשלילה עדיין משמשים בה יחד. את הרצוי והחיובי רואה אני בכל מקום שיש בו חלוציות, אהבת־הבריות, הקרבה ויצניעות, רואה את הפגום רואה אני בכל מקום שאלה חסרים. וכדי לפרט אותו, אמנה שלושה תחומים בהם מתבלט הדבר ביתר שאת:

א. טובת הנאה. חלק גדול מציבורנו פנה עורף למידות הנאות שהזכרתי, ובכל מחפשים הם טובת־הנאה. היחס לזולת מותנה, אם־כן, לפי התועלת שיכולים להפיק ממנו. כאן מוצא אני, למשל, את השורש לשביתות השונות, — אם של מהנדסים ואם של פועלי נקיון ואם של עובדי המיכון ועוד. שביתה גוררת שביתה. לא תמיד היא הכרח החיים והמציאות ונדמה שהכתוב: מי שיש לו מאה רוצה מאתיים ומי שיש לו מאתיים רוצה שש מאות, כלומר, הכפול כבר איננו מספיק לו.

ב. החברות. אם המטרה היא טובת הנאה, הרי מובן הוא, כי החברות נתרופפה. הערכים היקרים, כמו שיוון ועזרה הדדית, איבדו מן הערך הסגולי שלהם והפכו, בהרבה מקרים, למליצות בלבד. התרחקנו ממקור הערכים האלה, עד כי לפעמים אין אתה מכיר את עצמך ואת חבריך. רוח זרה מסביב והיא נותנת את אותותיה בכולנו.

ג. דרך־ארץ. מידה זו שאבותינו ראו בה עולם ומלואו נפגמה גם היא. לנהוג כבוד בבריות, הרי זה ערך, שהוא גדול אפילו מערך השוויון. פירושו של דבר, שאתה רואה בשני, אדם שנברא בצלם אלוהים ואתה מעניק לו ערך עליון ולעתים יותר מערך עצמך. מי מאתנו יודע את ההרגשה הנפלאה הזו שהענקה זו גורמת לך מעין שכר מצוה. כיום לרבים נדמה, כי דווקא על ידי כך שהם מבטלים את זולתם הם זוכים כאילו בערך עליון לעצמם הם.

בשלושה תחומים אלה שנשתבשו, רואה אני את מקור הרע והם מסתעפים בגילויים רבים. ראיתי, למשל, אנשים שלא נפלה ביניהם כל מחלוקת והם התחילו להתרחק זה מזה, רק מסיבה פשוטה — „עם פאסט אים נישט" (לא נאה לו חברתו). היחס אל הזולת מתחיל להיות לפי דברים חיצוניים — דרך החיים שלו, החלייפה והמכונית.

בימי יסוד ההסתדרות, למשל, רבים אינו חיוב גדול בשויון ובמימושו. מהנדסים ורופאים היו מעורבים עם פועלים פשוטים, גם הלבוש היה של פשטות, החברה היתה אז רבגונית ומעניינת יותר, (עממית יותר), שעבודתו של האיש הזה היתה „שחורה" יותר, חש הוא התעלות יתירה. היתה זאת פריצת המחיצות ולא הקמתן. לא כן אצלנו, עתה, שאנו מרבים במחיצות ובמה שאבותינו קראו בלשון של ביקורת, „קלייזלעך" ולא לשם שמים!

ישנה במצב זה טבעיות מסויימת של התנאים והמסיבות בהן אנו חיים היום ולו ראינו בכך כמחלה מסוימת, וכשם שטבעי בכל מחלה, אין אנו נותנים לה להחמיר, אלא מחפשים אמצעי ריפוי לה. מה שאין כן בנדון זה, שטורחים אנו להחריף את השוני דוקא. ומוזר הדבר, כי כל זה בא לנו בימי התקומה, אליהם נשאנו את נפשנו — ימים בהם קיוונו לעצב דמות חברה אחרת, חברה שהיא נאה לעם עובד.

כשאני מהרהר בכל אלה, שוב עולה לנגדי ההויה החברתית ברוסיה, בה חייתי בימי ילדותי, זו של התסיסה ב־1905 וזו של ימי המהפכה ב־1917, אחריהם (האחרונים) כבר עקבתי מרחוק. ההויה של 1905 עמדה כמו בשנות ה־80, בהיז היו בה כל הסגולות הטובות שהעממיות נתברכה בהן. רוח מעין זו שררה ברוסיה בשנות ה־80 של המאה שעברה, בעת ההליכה אל העם. האינטליגנט ביקש להוכיח פשטותו, — משאת־נפשו היתה ל־התערב עם שכבות־העם הדלות ועל־ידי־כך הוא מצא לא רק סיפוק — גדולה מזו, לאינטליגנט נראה היה, כי הוא מתעלה על־ידי מגעו עם האיש העובד בפטיש וחרמש וככל סימן של אחוה ורעות — פרופיסור היה גאה לשבת ליד פועל פשוט. האידיאל היה שבירת המסגרות. ואילו בהויה של שנת 1917, ניכרים היו היטב הסימנים לחיזוק המסגרת החיצונית ולמיון חברתי, שהחל לתת אותותיו. תהליך הגשמיות גבר על הרוחניות למרות המהפכניות שבהם. כמובן, שרוצה הייתי לראות בחברה הישראלית

(המשך בעמ' הבא)

כל מקום שיש בו חלוציות, אהבת בריות, הקרבה וצניעות — חיובי הוא.

אברהם הרצפלד

הויתנו מתרוקנת מערכים ונהפכת למסגרות

ישעיהו ברנשטיין

יו"ר המרכז לחנוך דתי

ההתנכרות ליחוד היהודי - מטשטשת את דמות החברה. עם פריצת המסגרת נטשטשה הדמות

אתייחס תחילה, ובעיקר, לשאלה הכוללת, האחת, ששאלתם. עם שאר־סיף כמה שאלות ותשובות המסתעפות כמנה, לפי ראות עיני.

אפשר לומר, שכבר מחלקה ה־ראשון של שאלתכם שם תשובתה, המוליכה לחיוב חלקה האחרון. שמעצם השאלה „האם נוצרת איזו דמות אופיינית מיוחדת לחברה ה־ישראלית", משתמעת התשובה — שעד עכשיו עדיין לא נוצרה הדמות. על כך, כנראה, אין חולק — ונכון הדבר. לא נשאר לנו אלא לדעת אם, לפחות, כבר נסתמנו קווי־הדמות או שמא אף אלה „עדיין מטושטשים".

ונראה לי, שעל כך יש להשיב „תפוס לשון אחרון". לא בלבד שאין עוד דמות בהירה ומובהקת בייחודה, אלא אין עדיין אף קווי־דמות ברורים. המטושטש מרובה מן הבהיר, המעורפל — מן הברור.

הסיבות לכך?

— לא קשה למצוא אותן. הן במה שקדם לתקומת המדינה, הן בהשתלשלות הדברים מאז היותה. בהתערערות אשיות החברה היהודית הייחודית בתפוצות־הגולה, ובכל עצמו של חזיון קיבוץ־גלויות המופלא, מבני עם מפוזר ומפורד בין העמים לארצותיהם ולתרבויותיהם. שככל שנקבצו ונקבצים יחדיו, השפעות ותרבויות שהביאו עמם מן הנכר, לא איחדו ולא ייחדו אותם לאחד. באו לכאן והרגלי ארצות־מוצאם עמם. ותלמודם וזיקתם התרבותית, והתייחסותם החברתית, ויניקתם הרוחנית — כמות שהביאו משם, על כל השוני וההבדלים שביניהם. כל זה לא נתמזג לאחד, ואי־אפשר שיתמזג ממילא, ללא מאמצים גדולים ומכוונים של מנהיגות־עם גדולה ואוטוריטטיבית. הגענו למימדים ניכרים של קיבוץ־גלויות, אבל רחוקים אנו הרבה ממיזוג גלויות. כור־ההיתוך של המדינה, חומר הדלק שלו אינו מרובה, והיתוכו אטי. אף המהותך אינו מגיע לדפוסים מוצקים אחידים. ואין לתמוה, שעדיין אין דמות ולא קווי־דמות ברורים.

כל זמן שהיו ישראל סגורים במסגרת ייחודית משלהם, מובדלים ומופרשים בפני עצמם, הרי עם כל ההשפעות מתחומי הסובב אותם שחדרו לחומות, יכלו לשמור על דמות אופיינית ומיוחדת של החברה היהודית. היתה זו המורשה הרוחנית־הדתית של האומה, אמונתה ותורתה, שקבעה ארחות חייה וחקקה דמותה של החברה היהודית. היא שעיצבה הדמות הייחודית בכל קוויה וגווניה, פרטיה ודקדוקיה. היתה זו חברה מושתתת על ערכים, ערכי אמונה, חברה ומוסר של תורה־מורשה, על הייחוד היהודי שבהם. אולם דמות זו התחילה מיטשטשת והולכת בחלקים ניכרים של העם, לאחר שנפרצה המסגרת והוסרו המחיצות, בה במידה שנתרחקו ממקור ייחודם ונתקרבו לתרבויות העמים שישבו בתוכם. ומה שנשתייר, לא נשתייר אלא במידה שנשתמר הייחוד היהודי על־ידי השפעות־חוץ ורב החיקוי לאחרים, הריהי פוחתת והולכת. הכל במצב נע נוזל ושוטף, ואי־אתה יכול להצביע על הקבוע והיציב.

אותו חלק בעם שדבק בתורת אבותיו ושמר על ארחות־החיים המסורתיים, אף ב„עולם הפתוח". הקרע הרוחני באומה נתן אותותיו בנו, לפזר ולהפריד אף בינינו לבין עצמנו. במידה מסוימת — לפי פיזורנו ופירודנו בין העמים. וכך שבנו לכאן, במצב של התפוררות רוחנית, תוך־כדי ליכודנו הלאומי ותקומתנו המדינית הלאומית. נקבצנו יחד — ולא היינו לאחד. באין חוט־השדרה הרוחני שיצמידנו, באין בריח־התיכון שיחברנו וילכדנו. כשאין אנו משותפים בתכנים רוחניים־ערכיים־מהותיים, בהתערער היסוד המוצק של מהותנו והווייתנו הלאומית. במצב זה, אין לתמוה שאין אנו יכולים להצביע על דמות ייחודית של חברתנו, אף לא על קווי־דמות של ייחודה.

האין הפרזה בהערכה שלילית זו? האומנם אין קווי־דמות ייחודיים לחברתנו?

— לדעתי, אין הערכה זו מופרזת כלל. אפילו לא היו הדברים אמורים באופייניות וייחודיות של חברתנו, קשה להצביע על הדמות הכוללת של החברה האחת, אם כי פלוראליסטית, שקוויה הכוללים ב־הירים. לא־כל־שכן, כשאנו רוצים לעמוד על המיוחד שבה. לא הרי החברה שבכפר כהרי החברה שבעיר — וזו האחרונה היא קנה־המידה העיקרי בענין שלפנינו, באשר היא המטביעה את החותם הכללי והכולל — ולא הרי „ישראל החדשה" כהרי היישובים הוותיקים, ולא עולי מזרח כעולי מערב, ולא יוצאי ארצות אסיה ואפריקה, כיוצאי ארצות מזרחה של אירופה, אף יוצאי ארצות המערב אינם מעור אחד מבחינה רוחנית וחברתית — הצד השווה שבהם שרובם המשך של מה שהביאו עמם ממקומות מוצאם, וקווי הדמות חיקוי למה שהיה שם. כל מה שיש ביבשות שמשם באו, יש בחברת קיבוץ־גלויות שלנו כאן.

יש לראות המציאות כמות שהיא, ללא כחל ושרק, על החיוב והשלילה שבה. הרבה הבאנו עמנו מן הטוב, משלנו ומשל אחרים, אף לא מעט מן השלילי שבחברתנו. אתה יכול להכיר בכל שאתה פונה את סממני מקומות־המוצא וחותמם, אבל קשה למצוא את המיוחד, המקורי, ואפילו יש פה ושם מן המקורי, הריהו נבלע בשטפי החיקוי המציפים כל תחומי החברה שלנו, וזה הנותן לה דמותה. היינו, דמות־שאינה־דמות, שאי־אתה יכול לתפוס בה מן הקביעות והיציבות. שהיציבות יסודה מן הפנים ומן העצמיות, וככל שגוברות ועולות השפעות־חוץ ורב החיקוי לאחרים, הריהי פוחתת והולכת. הכל במצב נע נוזל ושוטף, ואי־אתה יכול להצביע על הקבוע והיציב.

כלום אין לראות קווי־דמות מקוריים בהתיישבות העובדת, בקבוצה, בקיבוץ ובמושבי־העובדים?

— כשאמרתי למעלה, כי פה ושם יש משהו מן המקורי, ראיתי את דפוסי ההתיישבות העובדת על תכניה החברתיים, בכלל זה. אלא כבר עמדנו על כך שלא באלה יש לראות קווי־הדמות של החברה הישראלית בכללה. שאין חותמם טבוע עליה, אלא להיפך חברת־העיר היא הנותנת הטון, ותנועת ההשפעה החברתית היא מן העיר אל הכפר. אף משם נשמעות „זמירות חדשות", צלילי המנגינה העירונית.

לפני חמישים שנה ומעלה כשפירסם ד"ר קלויזנר רשימותיו של „עולם מתהווה", היה מקום לחשוב שבאותם ימים נסתמנו קווי־הדמות של חברת העתיד בארץ־ישראל. ועוד לפני שלושים שנה ומעלה, ראו בקיבוץ ובהתיישבות העובדת, הדוגמה הטיפוסית של החברה הארצישראלית. אבל מאז נשתנו הזמנים וניטשטשו קווי־דמות זו, מכל־מקום לגבי כלל החברה הישראלית. ומה שניתן לומר על חברתנו בדרך־כלל הוא, שהיא מתקדמת והולכת להיות חברה טכנולוגית כ„כל הגויים". אנו ב„עידן הטכנולוגי" על כל הטוב והרע שבו, וכל שהביא עידן זה לעולם כולו הביא גם לעולמנו ולחברתנו.

ובאשר לקווי־דמות יהודיים יהודיים אין לראותם אף בהתישבות העובדת לכל צורותיה, אפילו ללא סטיות מדרכה — פרט לקיבוץ הדתי והמושבים הדתיים. שאם־כי, יש בתכנים החברתיים שבמסגרת זו ממקוריות יהודית, שנביעתה מבארה של תורת־חיים שלנו וחזון נביאינו,

(המשך בעמ' הבא)

מדור זה פתוח לכל קורא.
הכל מוזמנים לכתוב על כל נושא שיחפץ.
כל הכעה תרצה!

לוגאל

סטודנט בלי גוף

כאשר שומעים אנו את המונח „סטודנט ישראלי" מצטיירת בפנינו דמות של בחור צעיר, חיוור פנים, הרץ מאולם הרצאות אחד למשנהו, מהאוניברסיטה אל מקום עבודתו ואל ביתו. מצטיירת בפנינו דמות של אדם שקט, אשר כל הדברים היוצאים מפיו מתיחסים אך ורק לשטח אחד, לשטח הלימודים ולפעמים גם לעבודה. מדבר הוא על הרצאה ששמע לא מכבר (כמובן שאין הוא מדבר עליה מבחינה עניינית, אל רק דיבורי סרק), על בחינה קרובה, על „נקודות" ועל שעות, על מרצה „טוב" ועל מרצה „גרוע", על עבודה סמינריונית ועל עבודה בעלמא.

הדמות המצטיירת בפנינו היא דמות של אדם המנותק מכל מה שאינו קשור ללימודים. אדם שלא מעלמא־הדין. אדם אשר לגביו קיים רק העולם המצטמצם בין כתלי האוניברסיטה.

מאידך גיסא, כאשר שומעים אנו על סטודנט שאינו ישראלי — נאמר: סטודנט צרפתי, יפאני, תורכי, דרום אמריקאי וכו' — מצטיירת בפנינו דמות אחרת, שונה לחלוטין מדמותו של הסטודנט הישראלי. מצטיירת בפנינו דמות המעלה לרגע קט את השאלה כיצד זה, ששני אלה — הסטודנט הישראלי והסטודנט שאינו ישראלי — נושאים את אותו שם? כיצד זה ששניהם מכונים במלה סטודנט? הרי אין משותף ביניהם ולא כלום?

דמותו של הסטודנט, שאינו ישראלי, נראית לנו דינאמית יותר. רואים אנו אדם היושב בהרצאה ומאזין לדברי מרצהו, אולם המסוגל לקום בעיצומה של אותה הרצאה להטיח דברים קשים בפני מרצהו (בלי לחרוג מגבולות הטעם הטוב). הסטודנט שאינו ישראלי מסוגל לזנוח את ההרצאה בעיצומה, לצאת החוצה, ליטול מקל בידיו ולצעוד בהפגנה ברחובות העיר. ידיו מסוגלות להניף מפעם לפעם את הספרים והעט ולהחליפם בביצה סרוחה ובעגבניה רקובה. הוא מוכן מפעם לפעם להניח לתלמודו ולתת את דעתו על הבעיות העומדות ברומו של עולם והמטרידות אזרחים אחרים בארצו.

אין הוא מנותק מן העם. הוא חלק ממנו. ולא רק שהוא חלק ממנו, אלא גם שהוא לבו של העם. הוא המנוע המניע את הציבור כולו.

הציבור מצפה למוצא פיו, ובשעת משבר על פי מוצא פיו ישק כל דבר.

מושלים ונשיאים חוששים ממנו. מלכים ונסיכים נזהרים מלעורר את חמתו. ממשלות ופרלמנטים מכבדים את דעתו. יועצים ועוזרים שוקלים את צעדיו לפני פעולה חשובה.

יש בידינו להביא דוגמאות לעשרות על פעילותם של סטודנטים, כפי שצויירה בשורות דלעיל. יש בידינו להביא דוגמאות מהמאה הנוכחית ומהמאה הקודמת, מימי המהפכות ברוסיה ומימי המהפכות בצרפת. אולם אין אנו חייבים להכנס עמוק אל תוך דפי ההיסטוריה. היות ואנו דנים כאן בסטודנט דהיום, מן הדין שנביא דוגמאות מהשנים האחרונות.

מדברים על כך שרמתו של סטודנט הישראלי גבוהה יותר מאשר עמיתיו בשאר ארצות העולם. והיות וכך נביא ראיה מארץ מפגרת, מארץ אשר הסטודנטים שלה לעומת הסטודנטים שלנו הם „אפס", כביכול. נביא דוגמה מסודן.

הפגנות זעם, עוצר, סיורי צבא, פיטורי קצינים, סכנה להתמוטטות השלטון ואף הרוגים ופצועים — אלו היו התוצאות מכך שסטודנטים לא הסכימו עם תכנית מסויימת של השלטון. ושליטי סודן, נסוגו מתוכניותיהם, בענין מסויים, מפאת התנגדותם הנמרצת של הסטודנטים.

אם בכך לא סגי, נביא דוגמא מסטודנטים „מפגרים" אחרים. סטודנטים מבוליביה.

סטודנטים שם התחילו בהפגנה, אשר עוררה מהומות חמורות בכל רחבי המדינה הענית, עד כי הביא הדבר לתפיסת השלטון על ידי הצבא.

אך למה לנו להרחיק, יכולים אנו להביא דוגמא מארץ שכנה — מקפריסין.

מי הם הלוחמים העיקריים ל„אנוסים" (האיחוד עם יוון) שם, אם לא הסטודנטים?! מי הם הלוחמים הגדולים ביוון, נגד נאט"ו ונגד ארה"ב, אם לא הסטודנטים?! מי צעד שם בראש ההפגנות, אם לא הסטודנטים?!

והיינו־הך היה בתורכיה לפני שנתיים, והיינו־הך היה בקוריאה הדרומית, והיינו־הך היה ביפאן לפני חמש שנים, והיינו־הך ימשיך להיות בכל אתר ואתר, פרט לישראל.

אלה הם הסטודנטים בכל העולם.

והסטודנט הישראלי?

האם מי מכם ראה פעם סטודנט ישראלי שהטריח עצמו להחזיק ביצה סרוחה ביד?! האם מי מהקוראים ראה פעם סטודנט שיצא בלילות לצייר סיסמאות על קירות הבתים ברחבי הארץ?!

כמה סטודנטים אתם מכירים שעניינים פוליטיים מטרידים אותם ומשמשים להם חומר למחשבה? — בודאי תוכלו למנותם על אצבעות יד אחת.

הקורא התמים עלול לחשוב כי בשורות אלה קוראים אנו להתפרעויות. אולם אין הדברים כך. במדינה שלנו שוררת אנדרלמוסיה גדולה גם ללא הפגנותיהם של הסטודנטים ובודאי שאין בדעתנו לעורר הפגנות כפי שאירע בבוליביה, כדי שהצבא יטול לידיו את השלטון (את המלאכה הזו נשאיר לאחרים, שאגב הציעוה פעם לראש הממשלה הקודם).

אולם יש דברים שאנו מעיזים להביע תמיהה על כי הסטודנטים לא עשו מאום בגינם. ושאנו אף מרהיבים עוז וקוראים לסטודנטים להפגין על עניינים אלה.

נטול לדוגמא את ענין יהדות בריה"מ. יהדות זו נמקה בסבל מזה קרוב לחמישים שנה ואנו עומדים מנגד; והשלטונות אינם עושים צעד אחד שיש בו מן הדאגה להם. האם יהיה בזה מן החוצפה, אם נאמר שעל הסטודנטים לצאת ולהפגין למען ענינם של יהודי בריה"מ? האם יהיה זה אויבי להרהר אך ורק בגורל הלימודים, ולהקדיש שעות ספורות לגורלם של היהודים, העומדים בעיצומה של שואה?!

במדינה אחרת, במצב עניינים מעין זה, לא היינו מוצאים, ולו גם סטודנט אחד, על ספסל הלימודים. ואילו בישראל — „מפטירין כדאתמול", החיים ממשיכים לזרום כאילו מאום לא קרה. לסטודנט לא איכפת.

או יכולים אנו ליטול לדוגמא את ענין ה„מיסיון". לפני שנתיים היה הדבר. צעירים הפגינו, הלכו למאסר, שרפו מכוניות, פורסמו גיליוי דעת, קראו לאסיפות עם, ועוד ועוד. אולם היו אלה „עמך", לא היה בהם אף לא סטודנט אחד. כל הציבור כולו, החל בגבאי בתי־הכנסת וכלה בחברי הכנסת, הביע דעתו בנידון. כולם — פרט לסטודנטים.

האם מצב זה נורמלי?

הלאה יקרא סטודנטים?

היינו יכולים להמשיך ברשימה זו עד בלי די, ולהזכיר את ענין היחסים עם גרמניה, שאינו מעניין אף סטודנט; את ענין המדענים במצרים; ועוד אלף ואחד עניינים — אך נחדל בזה.

וכאן ניטול לעצמנו את הרשות ונשאל שאלות מספר:

רואים אנו כי יש הבדל עצום בין הסטודנט הישראלי, לבין עמיתו שאינו ישראלי, השאלה היא מי מהם נורמלי ומי אינו נורמלי? מי מהם נוהג כהלכה ומי אינו נוהג כהלכה? — הייתי עונה על שאלה זו, אולם לרגע קט עלה בזכרוני כי גם אני סטודנט.

ועוד שאלה, האם באמת ענין היהדות שמעבר למסך הברזל אינו מענין את הסטודנט הישראלי? — את התשובה על כך נשאיר לכם הסטודנטים, כי הרי המדובר בכם.

יתרה מזאת, האם חומר אנושי זה — שאין מעניינים אותו דברים הקשורים בנישמתה של האומה — יוכל להנהיג את המדינה בשנים הבאות?

על שאלה זו לא נהסס לענות — אבוי לה לאותה אומה שאנשים כאלה יצטרכו להנהיגה. ואבוי יהיה לנו אם לא יחול שינוי יסודי בסטודנט הישראלי.

ובידינו לשנות את הדבר.

שלמה צדקיהו

סכנת התבוללות

(המשך מעמ' 11)

עמו, מאשר דברי הפאתוס של כמה מורים שמדברים היום על דבר מורשתו התרבותית הגדולה של עמנו שיש להתייחס אליה בכבוד ובהערצה.

וכן רשאים אנו להגיד שגם התלמידים שומרי המצוות יתעשרו בחוויות מפרות מפגישתם עם מורים ותלמידים שאינם שומרי מצווה מובהקים, אך שיש להם זיקה חיובית כלשהי למסורת הדתית של עמנו. יש בפגישה כזו משום סיכוי לשיפור דרכי חשיבתם ולהרחבת אופקם התרבותי והרגשי.

מובן מאליו שאין בהצעה זו משום דחיית ההצעות שנגרעות לשיעוריים בתכנית הלימודים שהוצעו על ידי מורים מנוסים וותיקים ובתוכם מר פניאל, בכל הנוגע להרחבת ספרות ההשכלה, שהרסה כל חלקה טובה בזיקתם של צעירינו לאבותיהם, לשינויים שהוצעו בתכנית הלימודים בתולדות עמנו וכן הצעות אחרות. אך השעה החינוכית דוחקת לשינויים דרסטיים יותר ובתוכם ההצעה להפגיש למשך שנים ולהכשיר מורים ביחד כיאה לבני עם אחד, שמכיר בחיוב שבייחוד עמנו, ובעמים האחרים, שתרם בעבר, ואף עשוי הוא בעתיד, לתרום את תרומתו לאנושיות בתור אי שלא יטשטש את עצמיותו הרוחנית והדתית.

ישעיהו ברנשטיין

עם פריצת המסגרת נטשטשה הדמות

(המשך מעמ' קודם)

הרי שוברה בצידה בניתוק ההרסני ממקור־החיים הישראליים מדורות־עולם, בעקירת היסודות שעליהם בנוי הבית הישראלי, בית־ישראל כולו. בשום פנים אין לראות בהתנכרות־התכחשות זו, למקור המחצב היהודי הרוחני, קווי דמות אופייניים ומייחדים של חברה יהודית ישראלית. שצלם דמות התבנית היהודית המקורית, מחוק כאן ראשו ורובו ועיקרו.

האם יש לראות קווי־דמות ייחודיים־מקוריים בחברה הדתית הישראלית?

— אף כאן אין לדבר על חברה דתית ישראלית מעור אחד, אבל אפשר לומר שהיא מאור אחד. אף כאן ניכרות במידה מרובה השפעות מוצאי־הגולה, אלא מלבד שהרבה מהן חיוביות ומוסיפות לעיצוב דמותה הרוחנית של החברה, הרי בכללה קווי־הדמות לה הם קווי־היסוד של היהדות מדור־דור. והדמות כולה יהודית־ייחודית מובהקת היא. זו עדיפותה וזה יתרונה. חסרונה — שהיא מפולגת בינה לבין עצמה. אף אין היא מעוצבת על ידי הנהגה רוחנית אחת אוטוריטטיבית, מנחה ומכוונת. חסרונה, שבמידה לא מעטה, אף היא נסחפת עם הזרם והזרמים החילוניים — אין הכוונה למושג החילוניות הכללי, אלא לחוסר יחס דתי לחיי החולין ותחומיהם, שלפי ההשקפה הדתית־היהודית אינם מוצאים מתחומה של תורה — ואינה חותרת להבלטת הייחוד היהודי המקורי בבנין חברה למופת בכל ארחות חייה. הזכרנו קודם את הקיבוץ הדתי והמושבים הדתיים, ובאלה וודאי קווי־דמות מקוריים של חברה יהודית ייחודית. היש להסתפק בקביעת העובדה בלבד, והצבעה על סיבותיה וגורמיה?

— איני יודע אם אכוון לדעת השואלים, אבל מסתבר שאם תשובתי לשאלה הכוללת נכונה, הריהי הויה של רעות ואחוה כזו שהיתה בימי יסוד ההסתדרות. אין אני שולל את המסגרת הרואים בה כאמצעי של ארגון וגיבוש להגנה עצמית, אך לא כתוכן בפני עצמה בבחינת הסתגרות לעצמה, ואין אני צריך לומר כי כל סרח־עודף למסגרת זו רק נוטל ממנה ואיננו מוסיף.

כל התופעות השליליות האלה בחיינו, אותן הזכרתי, סיבתן, כי הוייתנו, נראה לי, מתרוקנת מערכים ותכנים ונהפכת למסגרות מלאות גשמיות ואֲנוכיות. במצב זה מתגבר כוחו של הרחוב. מכאן נוכל להבין כיצד זה קרה, שבנים להורים טובים, בלי מרכאות, הפכו להיות „בני טובים" עם מרכאות. כאן עדים אנחנו למעשי־פריצות לשמם, שאין להם אפילו סיבה כלכלית.

כמה יפה היה, אילו המסגרות היו מוליכות לפידות נאות, מידות של כל הציבור הדתי לעלות לרמות־חיים חברתיים התואמות מסדו הרוחני. אלא גם כאן, אין לומר שאכן נוצרה הדמות, וכאמור אף אין הנהגה רוחנית אחת מוסמכת, שתעצב קווי־הדמות הכוללים של החברה הדתית על כל גווני־הקשת שלה.

אבל אין זו הדרך היחידה, ובכוחו של כל הציבור הדתי לעלות לרמות־חיים חברתיים התואמות מסדו הרוחני. אלא גם כאן, אין לומר שאכן נוצרה הדמות, וכאמור אף אין הנהגה רוחנית אחת מוסמכת, שתעצב קווי־הדמות הכוללים של החברה הדתית על כל גווני־הקשת שלה.

מחייבת הסקת מסקנות.

כאמור, אין לתמוה שכך הוא המצב כמות שהוא בתקופה של קיבוץ גלויות, ולאחר הזעזוע הגדול של שואת־ההשמדה שעברה עלינו — אבל אין להשלים עם מצב־לא־מצב זה. שהדמות המטושטשת, אינה מבשרת טובות לעתידנו, אם לא תהא דאגה כללית של כל חלקי האומה, לעיצוב הדמות הייחודית הברורה, ולייצובה. ובראש־וראשונה — לייצב יסודותיה, שנתערערו עקב הקרע הרוחני שפגע בנו. לשם כך יש לכוון המאמצים של כל האומה להחזירה אל בסיס אחדותה הרוחנית הלאומית. מן ההכרח לחזור ולמצוא את המכנה המשותף שביסוד קיומנו והווייתנו הלאומית. רק בדרך זו תוזור החברה היהודית להיות חברת־ערכים, שאינה צריכה לחפשם מן החוץ, אלא מורשה הם לנו מדורי־דורות. רק כך נתקרב ליצירת הדמות האופיינית המיוחדת והמייחדת של החברה הישראלית.

אברהם הרצפלד

(המשך מעמ' קודם)

המטילות עול מצוות. הצו „ובחרת בחיים", יש בו רעיון גדול והכוונה היא להצמידו לחיי זולתך ולא למען עצמך בלבד.

אין פירוש הדבר, כי הכול שחור משחור. לא מעט הוא הטוב והנאה בהוויתנו, גם בימים אלה, ביחוד בתחומי היצירה והבטחון, ומה שנראה לי בשעה זו כתכוף וכמועיל ביותר, הריהי ההליכה לכפר ולספר. לו הקו הזה מנחה היה את חינוך הנוער שלנו בבית־אבא, ובעיקר בבית־הספר מן הגיל הרך ועד גיל עמידתו ברשות עצמו, אין לי ספק, כי שונים היו פני הדברים והשלילה בחיינו לא היתה מחריפה כל־כך. אמנם בהליכה לספר יש משום הקרבה, אך ישנם גם יופי וקורת־רוח בהקרבה זאת. נזכר אני במימרתו של הברסלבר: „לו בני הנער שלנו היו יודעים מה זה תיקון חצות, רק אז היו משיגים מה הם התענוגות האמיתיים של עולמנו!"

יחזקאל פיקרסקי
שבנו עצמנו נעלים, שביקשנו לשמור על ערכי הדמוקרטיה הלכה למעשה. „רק אתמול אמרנו כל בני האדם נולדו בצלם, והיום אנו אומרים כל בני האדם נולדו בצלם, פרט לכושים"! (אברהם לינקולן).

נתאזר כולנו להלחם בשיפלות זו. נצעד כולנו בגאון ונטהר את עצמנו את עמנו. נשליך מתוכנו את הכתמים עד שלא יראו.

נמליץ בפני בית־המשפט העליון שיטול מהאחראים לביצוע המעשה השפל, את אזרחותם הישראלית.

אנו נקיא מתוכנו את האשמים ובכך נהפך שוב לעם נקי.

אל נהיה אדישים!

גזענות?!

„הלא כבני כושים אתם לי בני ישראל" (עמוס ט')

בושים ונכלמים אנו, מזועזעים עד עמקי נשמתנו, תמהים ובוהים „הכיצד"

עומדים אנו בפני אחת התופעות המדאיגות ביותר שבאו עלינו אי־פעם; הגזענות חדרה גם אלינו.

אל לנו לפחד מלגלוגן של בריות, אין אנו חוששים מה יגיד העולם, בושים אנו בפני עצמנו, אך ורק בפני עצמנו.

אתמול הוא הלך בראש מורם, מלא גאוה, כאילו אומר: „כולם ידידי", היום ראשו שמוט, כתפיו ירודות וכאילו תמה: „גם אתה ידידי הטוב פגעת בי!"

חוא נפגע, הסטודנט האפריקני, אך אנחנו נפגענו יותר. אנו שח־

טורו של מרצה

בימי החנוכה האלה קראתי חוברת, שיצאה לאור בשיכפול (בלי ציון של המו"ל) בירושלים, כסלו, תשי"ט, בשם — מי יהודי. וכותרת משנית — השאלה אשר עלתה על הפרק במדינת ישראל ותשובותיהם של כמה מחכמי ישראל בענין זה.

השאלה שנשאלה על ידי בן גוריון היתה: כיצד עלינו לנהוג ברישום ילדי נשואי תערובת ששני הוריהם, גם האב היהודי וגם האם הלא־יהודיה רוצים לרשום ילדיהם כ־יהודים. הענין, כזכור, עורר בשעתו סערה ציבורית גדולה.

עברו שנים ויכול אדם לחשוב בשקט הדרוש על שאלה חמורה זו, שהיא במהותה רק סימפטומאטית למהפכה שעברה על עמנו בדורות האחרונים, וביחוד לאחר הקמת המדינה. דומה, שדבר מוסכם הוא, שעם ישראל כיום איננו דומה לעם ישראל כפי שהיה מלפני מאה, או מאה וחמישים שנה. והשינוי העיקרי־המהותי הוא בכך שרוב עם ישראל נטש, במידה זו או אחרת, את מורשתו הדתית הגדולה, שקבעה את דמותו הרוחנית במשך שנות קיומו הארוכות. לכך הגדרת יהדותו של קטן מגישואי תערובת במדינת ישראל החילונית הוא רק פרט אחד שמבטא את השינוי המהפכני, האמור למעלה, שעבר על עמנו. מכל מקום יש לשאלה זו צדדים רבים והשלכות מרובות.

עניינה של רשימה קצרה זו להעלות הרהורים אחדים בהנחת יסוד אחת המשותפת לרבים מבעלי המחשבה הלאומית החילונית במדינת ישראל. ההנחה, המוטעית לדעתי, היא — שלתושביה של מדינת ישראל לא נשקפת סכנת הטמיעה מצד תרבות זרה. הנחה זו מוצאת גם את ביטוייה המובהק ב"שיקולים" של בן גוריון, שצירפם לשאלתו בדבר רישום קטין בן נישואי תערובת, וזו לשונו: אין הקבוץ היהודי בישראל דומה לקבוץ יהודי בגולה. אין אנו פה מיעוט הנתון ללחץ של תרבות זרה, ואין פה חשש של התבוללות של יהודים ב־קרב לא יהודים, כזו הקיימת בכמה ארצות רווחה וחופש, אלא להיפך: יש כאן אפשרויות ונטיות של התבוללות קלה של לא יהודים בתוך העם היהודי, ביחוד משפחות של יוצאי נשואי תערובת העולות לארץ.

דבריו הנזכרים של בן גוריון, שהם גם יסוד חשוב בחינוך הכללי במדינת ישראל, נכונים באחת ומוטעים בשתיים. נכון הוא שהסיטואציה של תושבי מדינת ישראל איננה זהה לזו של יהודי הגולה. מאידך טעות גדולה טמונה בדבריו „שאין אנו פה מיעוט הנתון ללחץ של תרבות זרה" ולכן אין חשש לטמיעה. הטמיעה במדינת ישראל, שמפניה אין חוששים, אוכלת בנו, ובראש לכל בנוער, בכל פה שאינו יודע שבע, מזה זמן רב. הנורמליזציה של עמנו, מטרתה הנכספת של הציונות החילונית קיפלה בתוך עצמה, מעצם מהותה, כוח הרס עצום לביטול ייעודנו הרוחני־הדתי בין אלפי השנים. במדינת ישראל, החילונית מדעת, בתה של הציונות החילונית, אתה נתקל בעובדה שמאות בנות ישראל נישאו לערבים, לאחר שנתאסלמו, והקימו את משפחותיהם בכפרים שונים של המיעוט הערבי. ומאחר שמיעוט זה איננו מצטיין באהדה יתירה לציונות או בנאמנות למדינה היהודית, הרי קשה להניח שבניהם ובנותיהם של זוגות אלה יהיו שונים מאבותיהם בנאמנותם למדינת ישראל. היכן הוא בעל החלומות, שחלם חלום בלהות, שבמדינת ישראל המתחדשת תיתכן טמיעה כזו. ומן הראוי להוסיף שעל פי הרשום ברישום התושבים לא היה אף מקרה בודד אחד(!) שמוסלמי נתגייר על מנת לשאת בת ישראל. כך דרכו של מיעוט דתי קטן אבל מגובש שביכולתו להטמיע חלקים מסויימים מחברת הרוב שבסביבתו הוא חי, כשהאחרון נטול גיבוש רוחני־דתי כלשהו. שכן אין, כידוע, בעיניו הרוח וואקום. כל חלל ריק עשוי הוא להתמלא, ויהא מקור מילויין לטוב או למוטב. לאור התרופעה של נישואי תערובת בישראל נדחים דבריו הפסקניים של בן גוריון: יש כאן (=בישראל) אפשרויות ונטיות של התבוללות קלה (?) של לא יהודים בתוך העם היהודי...

טעותו האחרת של בן גוריון, ר' ההולכים לשיטתו, שאין אנו בישראל נתונים ללחץ של תרבות זרה. ומה, למשל, על האמריקניזציה שגורמת בתוך הנוער שלנו לתופעות לבנטיניית טיפוסיות? כלום אין מבינים שבאמצע המאה העשרים אין צורך להיות מיעוט ששוכן בתוך רוב כדי לעמוד מול פיתויי טמיעה? אמצעי הקומוניקציה המודרניים: הרדיו, הטלביזיה, התקליטים, הקולנוע, ספרות קלוקלת מתורגמת וכיוצא באלה דיים להרוס ייחוד לאומי דתי. בימינו מביאה הטמיעה את לחמה המפתה מרחיקים ואין מי שיעצור בעד השפעתה ההרסנית זולת חינוך יהודי שרשי, ואף בו אין עדיין כל ערובה להצלחה מלאה בעולם החילוני של ימינו. מכל מקום, החינוך הכללי אין בכלל בכוחו לעמוד לאורך ימים מול כוחות הטמיעה החזקים. ונדגים זאת בשתי דוגמאות.

הדוגמא הראשונה תשמש לנו מאמרו של מר פניאל, לבדיקת יסודות החינוך בארץ, שנתפרסם בהפועל הצעיר, מספר 7, כרך לז, י"ב חשון תשכ"ו. המחבר הוא מורה באחד מבתי הספר התיכוניים הכלליים בתל אביב. הוא מספר לנו שהציע לתלמידיו בכתה השמינית נושאים שונים לכתיבת חיבור. בין השאר, הוא הציע גם לכתוב על הנושא: אילו הם הערכים הלאומיים שהויתור עליהם או הזלזול בהם הוא בנפשנו? ואמנם מספר תלמידים כתבו על נושא זה ומר פניאל, בשעה שקרא בעבודותיהם של תלמידים אלה, הזדעזע מדברי תלמידיו.

לאחר דברי הקדמה מביא מר פניאל את דבריו של אותו תלמיד ושל תלמידים אחרים שכתבו על נושא זה. בטרם נתייחס לדבריו של המורה נשמע דבריו של אותו תלמיד שסומן על ידי המורה באות א. התלמיד א' פותח במאמרו על ביטולה של הלאומיות, שלדעתו היא מזיקה ביותר, ועל התקדמותו של העולם לקראת הסרת כל המחיצות בין העמים! מכאן הוא עובר וכותב על הברבריות של הלאומיות היהודית בעבר הרחוק ובהווה, כשהתנ"ך, והמציאות היום־יומית בישראל, משמשים לו להדגמת טענתו על האכזריות וה־גאווה השחצנית של אבותינו ב־יחסם אל עמים אחרים. והוא מסיים. וכי מה יש בערכים אלה? האם יש מוסר? אין.

עד כאן דבריו של תלמיד א'. לא קשה לזהות באיזו תנועת נוער שמאלנית, או באיזה בית גדל התלמיד. ועוד נשוב להלן ונזכיר מקורות יניקתו של בחור זה שמצטיין בכנותו ובישר. גם תלמיד ב' דורש לוותר על ערכי הדת היהודית משום שהם „חסרי ערך ומפריעים ליצירת ערכים חדשים". גם תלמיד ג' מבקש לבטל את הדת כערך לאומי. והוא כותב, בין השאר: בקשר לעבר אינני מסכים (?) לעבר היהודי כערך לאומי, כי לדעתי יש בעבר היהודי הרבה דברים המביישים אותנו. וקרוב לזה טוען תלמיד רביעי. ואין כל טעם להמשיך ולצטט משום שדברים משתפים לכל התלמידים האלה — הם מתביישים באבותיהם בארץ בימי התנ"ך, ואין צריך לומר במשך שנות הגלות הארוכות, ואף אינם מסכימים ללאומיות החילונית שבימינו. אי אפשר להגדיר את עמדתם של התלמידים הנזכרים, ושל רבים אחרים, אלא כטמיעה מחרידה שרובצת לפתחו של בית הספר הכללי ההילוני. ספק רב אם החינוך השמאלי החילוני בגולה גידל פירות באושים כאלה.

מה לנו כי נלין על התלמידים. מובן מאליו שהאחריות מוטלת על המחנכים, על מחברי ספרי הלימוד, ועל כל אלה העומדים בראש החינוך הכללי החילוני. ונשוב אל המקרה הקונקרטי שעליו מספר מר פניאל. אנו מאמינים בכנות חרדתו של מר פניאל אך אין אנו מאמינים בהצעותיו לתיקון המצב, שהוא מציען בסוף מאמרו, ואנו נשוב ונביא אותן להלן. ואילו כאן תצויין טעות אחת של המחנך הנכבד, והיא לצערנו טעות רווחת מאד, לפיה רק ב„חוגים מועטים אצלנו שבקרבם רווחות גם דעות כאלה". בפני טעות זו הזהיר ב. קורצוויל, במסתו הנוקבת — מהותה ומקורותיה של תנועת הכנענים, שנתפרסמה בלוח הארץ לשנת תשי"ג. ואלו הם דבריו: תנועה זו דינאמית היא עד מאד. הזמן פועל לטובתה, היא תנועת הצעירים. מספר מצדדיה־בכוח עולה פי כמה על מספר חסידיה־בפועל. דובריה של תנועה אומרים בגלוי את שחלק גדול מכל הנוער בארץ חושב בסתר. יתכן והמחנכים בבית הספר הכללי, ובעלי השררה בישראל, לא קראו את אזהרתו של קורצוויל, או שקראו ולא סברו. ובאה המציאות וטופחת על פניהם, ועל פני כולנו המעונינים בעתידה ובשגשוגה של מדינת ישראל. המאמר בהפועל הצעיר משקף נאמנה את הרגשתם של חניכי החינוך החילוני. והוא מגלה טפח מן המציאות הרוחנית העגומה שלתוכה נקלע החינוך הכללי. מציאות זו מאשרת בהחלט את דבריו של א"א אורבך: אם לא נהיה יהודים אף לא נהיה ישראלים (ערכי היהדות בחינוך התיכון, עמ' 46).

עמדתם של צברינו הנזכרים באה להם מכוח כוחו של מורם הדגול של מחנכינו החילוניים בארצנו, אחד העם. הלה כתב במסתו חיקוי והתבוללות את הדברים הבאים: מפני התבוללות אין אומתנו צריכה לירוא גם לעתיד לבוא, אבל צריכה וצריכה היא לירוא מפני התפרדות. אבל גם מן הסכנה הזאת יש הצלה אחת, ורק אחת... על ידי מקום מרכזי, אשר מצד עצמו... יהיה כוחו גדול למשוך אליו כל הלבבות... על כן כל הרוצים באחדות האומה לכנע סוף סוף מפי ההכרח ההיסטורי ולשאת עיניהם למזרח אל מרכז החיקוי הקדמוני (כל כתבי אחד העם, ירושלים, תש"י, עמ' 55).

דבריו אלה של אחד העם כבר לא היו יפים בשעת אמירתם ואין צריך לומר שהם אינם יפים לשעתנו. ואף־על־פי שנבואתו הפסקנית אודות ההתבוללות נתבדתה ולוחותיו נשתברו בנפץ רב בכל זאת עדיין ניזון החינוך החילוני משברי הלוחות. שומעים אנו השכם והערב, כפי ששמענו למעלה מבן גוריון, שתושבי המדינה בישראל הם חסונים בפני נגעי הטמיעה. המדינה על מוסדותיה, צה"ל, והלשון העברית, כל אלה הם ערובה בפני הטמיעה. ואם יטען הטוען שהתלמידים בכתה השמינית בתל אביב עדיין לא שרתו בצה"ל, הוא, כידוע, בפי מנהיגינו בית הספר הגדול לאחדות האומה ולהכרת עריכיה, הרי נביא דוגמא אחרת על מידת טמיעתם של צברינו שמן הסתם כבר שרתו בצה"ל.

מונחת לפני החוברת האחרונה של האומה, שנה ד, תשרי תשכ"ו, ובה מאמר של י"מ גרינץ, בשם, הצבר היורד, עמ' 201—207. הכותב מוסר על מה שקרא ב„איגרת" ילקוט למאמרים בעברית ובאנגלית, שנוגעים לסטודנט הישראלי באמריקה. העתון יוצא בניו יורק על ידי הסטודנטים הישראליים בארצות הברית וקאנאדה, ובו מאמר של הלפרן על הירידה של הצברים מדינת ישראל ועל השתקעותם בנכר. ממדי הירידה הזאת הם מבהילים ממש. החל מקום המדינה ועד שנת 1960 יצאו מן הארץ לצמיתות מאה ששים אלף איש! רובם צעירים שלא רק התרחקו מולדתם היהודית העצמאית מבחינה פוליטית, אלא שהם מתרחקים מדעת מן החברה היהודית בגולה ומעדיפים את החברה הנכרית. וכתוצאה הולכים ומתרבים ביניהם נישואי התערובת. אין זאת אלא תוצאה ישירה מן החינוך החילוני שבז לכל דבר שבקדושה של מורשתנו. גם יורדים אלה ישבו לפנים על ספסל הלימודים של בית הספר העברי במשך שתים עשרה שנה!

דומה, שדיו בשתי הדוגמאות שהבאנו, ואפשר עליהן להוסיף כהנה וכהנה לצערנו הרב, כדי להצביע על כשלונותיו המחפירים של החינוך החילוני במדינת ישראל, בכל הנוגע לדביקות במדינה, ולקשריו הרגשיים־החוויתיים של הנוער בארץ לאחינו בגולה. הבה ונבחון נא לאור הדוגמאות הנזכרות את דבריו של בן גוריון, שהריצם לחכמי ישראל, סעיף ד', וכך הוא אומר: מאידך גיסא אין העם בישראל רואה עצמו כאומה נפרדת מהיהדות בגולה, אלא להיפך. אין קיבוץ יהודי בעולם החי בהרגשה כה עמוקה של אחדות וזהות עם כלל היהודים בעולם — כקיבוץ היהודי בארץ, ובקוי היסוד של הממשלה נאמר לא במקרה, כי הממשלה תדאג „להעמקת התודעה היהודית בקרב הנוער הישראלי, להשרשתו בעבר העם היהודי ובמורשתו ההיסטורית, ולהגברת זיקתו המוסרית ליהדות העולמית מתוך הכרת שותפות הגורל והרציפות ההיסטורית המאחדת את יהודי כל העולם לדורותיהם ולארצותיהם".

כמה גרוטסקי, וביחד עם זה מצער, הניגוד המשווע של הפרוקלמציה האמורה ובין המציאות העגומה בנידון.

על הלכי הרוח השוררים בקרב מורינו־מחנכינו החילוניים, יכולתי לעמוד בהזדמנויות שונות שנזדמנו לי בשנים האחרונות. ואביא כאן רק שתי דוגמאות. ימים אחדים לפני חנוכה הוזמנתי להרצות בירושלים ביום עיון מטעם משרד החינוך והתרבות, שנערך למורים ותיקים ולמנהלים של בתי הספר הכלליים, על הנושא: הרקע ההיסטורי לגזירותיו של אנטיוכוס אפיפנס. בהזדמנות זו למדתי לדעת ששומעי לא קראו בספרי החשמונאים א' וב' ואינם יודעים את תפילת על הנסים, שהם, כידוע, מקורות חשובים להבנה היסטורית של מלחמות החשמונאים בשלביהן הראשונים. נתברר לי אם מורים כאלה מלמדים על חנוכה, עשויים תלמידיהם לאכול סופגניות או לבנות כשעץ האשוח המקושט בנרות (חנוכה!) דולקים בחדר, בלא להבחין באבסורד של אוירה חגיגית זו. מכל מקום, ברור הוא, שאין בכוחם של מורים ותיקים ונכבדים אלה לשים קץ לשמחת ליל הסילווסטר הקדוש לנוצרים, שהולכת וכובשת לה מקום בבתיהם של פרחי החינוך הכללי־החילוני.

לו היו בורים החינוך הכללי מורים בעלי השכלה מינימלית יהודית היו מעמידים את תלמידיהם בפני העובדה שבימים ההם, בימי המכבים, כבימינו אנו, אורבת לנו סכנת הטמיעה, מעצם היותנו עם קטן בעל ייחוד נשגב שתובע מאתנו הקרבה, אם חפצי חיים אנחנו.

אך במקום זה מלעיטים אותם, את תלמידיהם, במיליטאריזם של הימים ההם, ושל ימינו, בלא שהנער יבין על שום מה עליו להקריב את חייו, מאחר שגם אין בו כל הבנה על שום מה השליכו החשמונאים את נפשם מנגד.

כך היא דמותם של מורים וותיקים שעמהם נזדמנתי לפני ימים אחדים. וכמה ימים לפני כן הוזמנתי להרצות בפני חיילות שיוצאות להורות במושבים החדשים, בישראל השניה. נאמר לי על ידי מרכז הקורס שאני עתיד להרצות בפני הכתה המובחרת של הקורס, בוגרות בתי ספר תיכוניים. דברתי עמהן על השבת בימי הבית השני, על כל חומרותיה, ועל השבת שבימינו. הבורות של בנות יקרות אלה בכל הנוגע לשבת, וליהדות בכלל, איננה נופלת מבורותו של גוי ממוצע. ואם כאלה הן המורות הצעירות בישראל אין לנו לצפות לתלצחות גדולות בנוגע ללמודי היהדות.

עם מורים בורים כאלה, ותיקים כצעירים, אין לנו לצפות לשינויים חיוביים ביחסו של הנוער החילוני בארץ לערכי האומה ולא לאחינו בני ישראל בארצות הגולה. שכן הדרך החינוכית החילונית מביאה את התלמידים למידה רבה של שנאה עצמית שאיננה מבשרת לנו טובות אף לעתידנו המדיני כאן.

המציאות הרוחנית השוררת כיום במדינת ישראל יש בה יותר כוח דוחף לירידה מאשר כוח מושך לעליה. והעובדות מוכיחות זאת בבירור רב לדאבונם של כל אלה שגורל עמנו בארצו קרובים ללבם. ובראש לכל למחנכים ולמורים בישראל. בכינוסים רבים ובמאמרים שונים גידונו השאלות שנתעוררו ברשימה זו. הצעות שונות הוצעו לתיקונו של המצב, והצד השווה לכולן, שהן מתייחסות לשינויים בתכנית הלימודים הנהוגה כיום בבתי הספר החילוניים התיכוניים. הצעות אלה גם הביאו לידי גיבושה של תכנית הלימדים הידועה בציבור בשם תודעה יהודית. זהו נטע זר בחינוך היהודי שאין לו סיכויי הצלחה משום שאין לזרם הכללי בחינוך מורים מתאימים להוראתו.

לכן נראה שנקודת הארכימדס לתזוזה חיובית, בכיוון לתיקון החינוך הכללי וייחודו, עד כמה שאפשר, הוא בהכשרת מורים. כאן צריך להתחיל, שכן אם רבי לא שנו רבי חייא מניין. מן הראוי היה לערוך נסיון אחד להקים בית מדרש למורים משותף לכל הזרמים הממלכתיים, אם אפשר תלת־שנתי במגמה הומאנית, שבו יורו מורים, בעלי מקצוע, שייבחרו לא לפי השתייכותם האידיאולוגית בלבד, כנהוג אצלנו, ומספר התלמידים שבו יהיה שווה בין דתיים לחילוניים. אין ספק שיתעוררו קשיים מצדדים שונים מבין הכוחות השמרניים שבתוכנו. שיתוגדו תחילה בתוקף לנסיון כזה. מכל מקום, כדאי הוא הנסיון שייעשה מפני שעצם הפגישה בין מורים בעלי השקפה שונים, ובין תלמידים לבין עצמם, תוך כדי עבודה משותפת וחתירה מתמדת למצוא תכנית עבודה משותפת, מבטיחה הפרייה הדדית שהיא כה נחוצה לנו לשם הסרת המחיצות והזרות, שהפכו בני עם אחד לשני מחנות. סוף סוף גם במוסדות לה־השכלה גבוהה במדינת ישראל, כולל אוניברסיטה בר־אילן, שבה לומדים גם תלמידים שאינם שומרי מצוות, נפגשים מורים ותלמידים בעלי עמדה שונים בזיקתם לשמירת המצוות, ואין מחנכים רבים, עד כמה שידוע לי, שמצטערים על מפגש זה.

יש להניח שבוגרי בית מדרש למורים משותף, המוצע כאן, עשויים מבחינה נפשית, והן מצד הכשרתם המקצועית, להשפיע על תלמידיהם החילוניים, בכל הנוגע להוראתם של מקצועות היהדות, מאשר מורים שמעולם לא נפגשו פגישה אישית עם מורים דתיים, ועם תלמידים שומרי מצוות, תוך כדי לימוד ועיון משותף במשך שנים. מכל מקום, דבריהם של מורים כאלה שיורו בחינוך הכללי את מקצועות היהדות, יישמעו וייקלטו, קליטה חיובית שיש בה משום ענין שיש להאבק

(המשך בעמ' 10)

החנוך הכללי-החילוני בישראל

סכנת התבוללות

מאת: ד"ר משה בר

הקרב על הדלת

מאת כתבנו הצבאי — יוליוס הליוס

יום אחד

שעה שנאספו כל הנשים לשמע מה עשו הגברים (דיון בספרות) מפיו של הקנצלר, הלך קורצל בראש העדה כשמפיו נשמעות זעקות קרב „אחרי" ומאחריו נשמע קול דק „באש ובמים" „אפילו עם עקבים" „יחי ה־קנצלר".

והנה (לפזם את פיטר והזאב) כמאז הר־גלו בקודש, כשהנערות פורשות לרגליו שטיח אדום פנה קורצל לעבר שער ההיכל, אך שלח ידו אל הידית ומיד מצא עצמו לפני יצירה של דוד פוגל „לפני השער הנעול" לא ימוט הקנצלר. בשני נענועים קלים זעזע את הדלת. אולם רק זעזע.

הדלת נעולה רבותי. החשבתם בפני מי רבותי.

הקנצלר!

שלב א: תנועות הסחה וראשית המערכה.

בין מדינת פ־20 לדלת היתה מובלעת צרה לכאורה תמימה ביותר. אך חשיבותה עצומה. היא שימשה כמעבר למדינה עצמה ומבחינה איסטרטגית יכלו הסוכנים לחסום את המעבר בכל זמן.

באותה מובלעת למרבית ביש המזל שהה ג'ימס בונד בכבודו ובעצמו שמטעמים מו־בנים התחפש לאסיסטנט לפיזיקה. (ניסויים גרעיניים) וכאן החל מאבק איתנים.

השער הנעול נפתח
וחוטם בחוטם נפגש
משקף במשקף
„עוף" „צא"
„זוז" „לך"
„קום"

טח, השער נסגר. מה יהיה עכשיו?

מערכה ב. נסיגה מסודרת וההערכות

הקנצלר לא אבד את עשתונותיו ובנאום מזהיר פנה אל העם והסביר מדוע לא יכנסו להיכל דרך המעלות.

אמנם יש לנו דרך אחת פתוחה לפנינו, אולם אם נוותר הפעם ל־007, שוב לא יהיה לנו פתחון פה. אולם לא זו הסיבה.

כל אחד יחשוב מה לעשות ובבוקר תראו את אשר אעשה לאיש הזה.

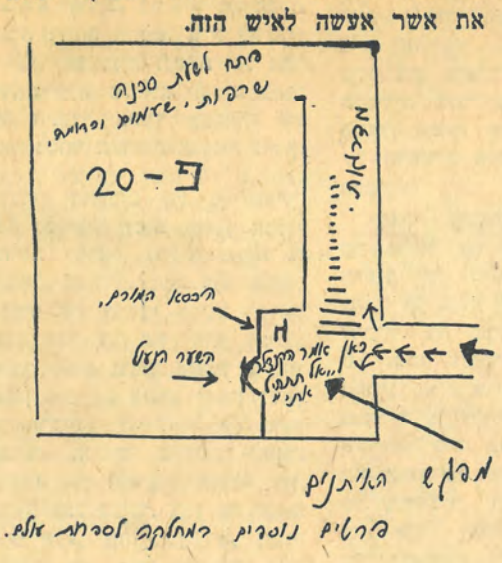

למחרת עם שחר

בבוקר התגנבו העם טיפין טיפין אל ההיכל כל אויב לא נראה בשטח, באויר הורגש שקט מתוח. קורצל נכנס דרך הפתח הראשי. עברה שעה וחצי הטכס נגמר. הקנצלר עוזב ראשון את האולם והנה מי לפניו? ג'מס. הפעם ללא תחפושת... ג'ימס לוקח אויר ועושה גוף. הקנצלר מסיר את משקפיו. גם הוא עושה גוף.

ג'ימס מוריד את הגופיה. הקנצלר את עניבת הפרפר.

ג'ימס חושש.

קורצל: אל תתחיל איתי.

ג'ימס שותק.

קורצל דוחף את ג'ימס.

ג'ימס עושה שריר. העם תופס את ג'ימס.

קורצל: אשבר לך את הראש.

ג'ימס: נראה.

קורצל: להרים או לא להרים. מרים כסא בכוחות רוחניים עליונים. באמת כסא קטן, אבל בכל זאת כסא, מסובבו מעל ראשו. ואז בכדי שלא יגידו בגת שהעם הושיע את הקנצלר פנה ואמר: הוציאו מעלי את כל העם כרגע.

שמועות מספרות, כי יד הקנצלר היתה על העליונה. עובדה היא עובדה הדרך נפתחה.

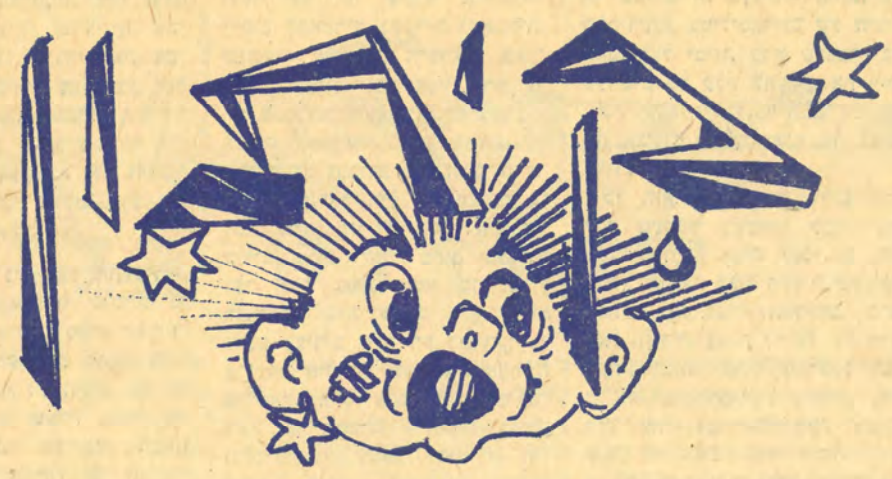

עמוד אחרון

כתב הלל וייס

העֹפֶה
The Observer

עתון יומי בלתי תלוי, עדיין. זה רק תלוי עוד כמה זמן העתון התלוי ישאר בלתי תלוי.

צה"ל פתח בתימרונים בנגב

מאת כתבנו הצבאי

פ. קרש

השתא כבכל שנה עו־סק הצבא באמונים מ־פרכים. פה ושם ניתן לראות חיילים דתיים מ־ניחים תפילין ויש להם גם כפות סרוגות. כושר הניידות של צה"ל הת־נבל בצורה היותר יו־צאת מן הכלל, דבר ה־ממחיש את התעצמותו. אולם אין די בהתעצמות גשמית כי גם ברוחנית יש צורך. היו הרבה פגי־עות בול מצד הטנקים וביהינם פגיעת בול נה־דרה של איש קבוץ יבנה שזה עתה סיימו ידיו, ה־אמונות במלאכה בנית בנין בית הכנסת במקום מושבו ועתה ידו אוחזת בשלח. אכן, דור הכפות הסרוגות במערכות צה"ל והישוב. הרמטכ"ל, זהו ראש המטה הכללי, הביע את שביעות רצונו. הוא אמר: בעזרת ה' נקוה, שבשנה הבאה לא יהיה פחות טוב. הלואי!

טקונים: בכותרת למעלה נפל שבוש מצער, יצ"ל תמרונים במקום תמרונים. כ"כ בעתון של אתמול צ"ל מטמון במקום מטמונ. במלה טקונים נפלה טעות גדולה וצ"ל תכונים במקום טקונים ועם הקוראים הסליחה.

קאריקאטורה על הנושא: אשרי המאמין.

בבה אידלסון ונחום גולדמן בשיחת רעים.

צופה לצופה

הננו להודיע בזאת כי ישיבת הועד הפועל תתקיים היום 2.11.65 בשעה 8.00 בערב.

על סדר היום:

1) לקח הבחירות
2) דיון
3) שונות

הננו מודיעים כי ישיבת הועד הפועל, שנועדה להיום נדחתה למועד מאוחר יותר.

הננו להודיע כי ישיבת הועד הפועל תתקיים ב־3.6.66 בשעה 8.00 בערב

על סדר היום:

1) לקח הבחירות
2) דיון
3) שונות

הננו מודיעים כי ישיבת הועד הפועל, שנועדה להיום נדחתה למועד מאוחר יותר.

נדחתה. נדחתה. נדחתה. נדחתה.
נדחתה. נדחתה. נדחתה. נדחתה.

הננו מודיעים כי ישיבת הועד הפועל תתקיים ב־2.11.69 בשעה 8.00 בערב.

על סדר היום:

1) לקח הבחירות 1965
2) לקח הבחירת 1969
3) דיון
4) שונות

מדור האופנה

אפנת פאריז אחרי שמיני עצרת

אנו שמחים לבשר לקהל קוראינו כי קבלנו הודעה מהמטרופולין. האפנה הת־חלפה ומענין, דוקא הולכת בכוון צנוע, השרוולים יותר ארוכים והדקולטה פחות נמוך — אכן שינוי!

החלק העליון שנוי עדיין במחלוקת.

בית־דיור אומר ש. הקוים צריכים להיות רפויים יותר כיון שזה מתאים לאשה הנשית של שנת ת שכ"ו. ובית סן־לורן טוען לעומתו שהא שה נשית יותר בלי קוים רפויים.

חברות! זה, כנר אה, נשאר לטעם ה־אישי שלכן. להתר אות בשבוע הבא.

(ראו חדושי אופנה אחרונים בתמונה המתפרסמת במדור זה).

בת קול

ב"ה
ח' באדר
תשכ"ו
28.2.66

העורך: **אריאל רוזן־צבי.** המערכת: **הלל ויס, יצחקי משה, מנחם מ., קיהל יעקב, שיף שאול.**
כתובת המערכת: אוניברסיטה בר־אילן, הסתדרות הסטודנטים, ת. ד. 313.
המוציא לאור: הסתדרות הסטודנטים של אוניברסיטת בר־אילן
סודר במסדרת „בייטל" — הודפס בדפוס „דניאלי", תל־אביב, רח' יצחק שדה 36, טל. 38443.

המזכירות האקדימית: מצפים להכרה כללית

סטודנטית שסיימה לא קבלה ב.א.

מאת כתבנו לענייני פנים

למשרדי ההסתדרות הגיעה תלונה בלתי רשמית הנוגעת למספר לא מבוטל של סטודנטים. המדובר בסטודנטית שסיימה את למודיה באוניברסיטה, במחלקה לסוציולוגיה, ולא קבלה תואר ב.א., אלא אשור, חתום בידי הרקטור. כידוע, נמצאת בעית ההכרה ב„בר־אילן" בטיפול מתמיד, הן בחוגי ההנהלה והן במוסדות ההשכלה הגבוהה. במשך הזמן דובר על הענקת תואר מטעם אוניברסיטה בארה"ב, אבל הדבר לא יצא לפועל. משום כך נראה, ש־הרשמתם של סטודנטים ל־מחלקות בלתי מוכרות לא היתה אלא צעד פזיז מצד שלטונות האוניברסיטה, שה־סטודנטים הלומדים נותנים עליו את הדין. לשאלת כתבנו הסביר מר קצבורג, מן המז־כירות האקדימית, שהאוניבר־סיטה ערה לבעיות אלה וכי טיפולה בענין עומד לשאת פירות. נראה, שהאוניברסיטה עומדת לקבל בקרוב הכרה כל־לית מטעם המועצה להשכלה גבוהה.

מקור מוסמך מסר לכתבנו כי התנגדות הנהלת הטכניון לקבל בוגרי „בר־אילן", ש־מקצועם המשני לא הוכר, ל־למודי התואר השני, נמצאת בטיפול, ההולם את הבעיה.

מתחילה הגשת המועמדים לבחירות למועצת הסטו'

היום מתחילה הגשת המועמדים לבחירות למועצת הסתדרות הסטודנטים, שיתקיימו בעוד כשבועיים. התאריך האחרון להגשת המועמדים הוא בסוף השבוע, חמשה ימים לאחר תחילת ההגשה, כנאמר בתקנון.

הבחירות, שיתחילו ב־15.3 וימשכו שלושה ימים, יתקימו במסגרת שלושה אזורי בחירה המתולקים לפי הפקולטות: א) מדעי הטבע, ב) מדעי החברה, ג) מדעי הרוח ומדעי היהדות. כל אזור בחירה בוחר את נציגיו. מספר הנציגים נק־בע ע"י ועדת הבחירות לפי מספר הסטודנטים באותן פ־קולטות. השנה יהא המודד כ־100 סטודנטים לנציג.

את רשימת המועמדים אפ־שר להגיש עד סוף השבוע למזכירות ההסתדרות.

מועצת הסטודנטים: יצוג הלומדים באשקלון זמני

חלוקי דעות במועצה בקשר לצרופם

— מאת כתבנו במועצה —

לאחרונה הוגשה בקשתם של תלמידי סניף „בר־אילן" ב־אשקלון להתקבל כחברים מל־אים בהסתדרות הסטודנטים. הבקשה הוגשה בעקבות בי־קורו של מר פרנקל במקום. נציג שבעים וחמישה התלמי־דים, מר מיכאל דגן, נכח בישיבת המועצה, שדנה ב־ענין, ודרש קביעת דמי־חבר שנתיים בסך —3 ל"י(!) בל־בד. הוא נמק את דבריו, ב־אומרו: „הסטודנטים הלומ־דים באשקלון רחוקים מכל עניני אוניברסיטה ולא יביגו מה השם 'סטודנט' אומר". לאור דברים אלה רווחת ב־מועצה הדעה שיש להטיל ב־ספק את צרופם המלא והמיידי להסתדרות, אבל, כמחווה של רצון טוב וכפתרון זמני, הוח־לט שהבעיות העתידות להת־עורר ביניהם ובין שלטונות האוניברסיטה תובאנה לדיון באמצעות ההסתדרות. כמו כן הוחלט לחייבם במס חבר בסך —11 ל"י, אבל הוטעם ש־הסדר זה זמני, לשנת הלמו־דים תשכ"ו, בלבד. יש להניח שהמועצה תדון בענין מחדש, בעתיד. החלטה זו הובאה ל־ידיעתו של ד"ר טוביה בר־אילן, מנהל הסניף באשקלון, שהיה בין יוזמי הבקשה.

בין עתון לעתון

ועד הסתדרות הסטודנטים בשלוחה, בת"א, קבל בראשית החודש החלטה פה־אחד לפרוש מהתאחדות הסטודנטים בישראל. ההחלטה נת־קבלה כתגובה להתנהגותו של יו"ר ההתאחדות, מר מרדכי שורר, ש'פוצץ' את האסיפה הכללית של הסטודנטים בשלוחה, שהתקיימה אותו יום. הוחלט שהשלוחה לא תשוב להתאחדות הארצית עד שתכונס ועידת־חרום להחלפת היו"ר. „ממ־שלות" — יש, פרוטוקולים — גם, רק הצאן לוחך עשב...

עם סיום הסמסטר התברר, שחבר המרצים ב„בר־אילן" אינו רואה בשביתה מכשיר פרוע ובלתי אקדימי. ועד אגוד הסגל הודיע על הפסקת עבודה כללית החל ביום ב' ה־7 בפברואר, תוך הבעת צער על שגופים ומוסדות צבוריים נוקטים בדרך של הסתלקות מקיום ההתחייבויות שעליהן הסכימו בשעתן. המדובר ב...תשלומי הפרשים, כמובן; נושא חשוב לדעת רבים. השאלה היא רק למי מותר לשבות? ועל מה? והיא עומדת בעינה גם אחרי ביטול השביתה.

במסיבת עתונאים שערכה הנהלת האוניברסיטה לרגל עשור „בר־אילן" הרצה הדובר ד"ר לוקשטיין על תכניות הפיתוח של האוניברסיטה. משנשאל במקום מדוע אין מוזכר בנין בית־הסטודנט ב־תוכניות אלה נימק את הדבר בקשיים תקציביים. ודי לחכימא...

„תפקידו של מוסד להשכלה גבוהה אינו מת־מצה בכך, שהוא נותן בידי גומריו קרדום לחפור בו. בכך גם ההבדל בין מוסד להשכלה גבוהה ובין בית"ר לדיפלומות", זאת קבע ביהמ"ש העליון בירושלים, בדחותו את ערעורם של שני סטודנטים על סמכותה של האוניברסיטה העב־רית בירושלים להאריך את משך לימודיהם בפא־קולטה למשפטים. ב„בר־אילן" הכל שפיר. הלי־מודים ארוכים, כרגיל.

בחירות למועצת הסתדרות הסטודנטים

לצבור הסטודנטים שלום רב,

הולך וקרב מועד הבחירות למועצת הסתדרות הסטודנטים. לפי חוקת ההסתדרות צריכות הב־חירות להתקיים בחודש האחרון של הסמסטר הראשון או בחודש הראשון של הסמסטר האחרון. בישיבתו האחרונה, החליט ועד הסטודנ־טים על עריכת הבחירות במשך החודש הראשון של סמסטר שני.

התאריך המשוער שבו יתקיימו הבחירות הוא ימים ד—ה—ו לחודש אדר תשכ"ו, 15—16—17 לחודש מרץ.

הזמן להגשת מועמדות יסתיים בעוד 5 ימים; ביום י"ב אדר תשכ"ו, 4.3.66.

כיון, שברור לנו, שלא טרחתם להדיר שינה מעיניכם ולקרוא בעיון את חוקת הסתדרות הסטודנטים שלנו (מומלצת ע"י הרופאים לסוב־לים מנדודי שינה) — אי לכך ננסה במילים אחדות להביא לפניכם תקציר פופולרי מעובד ומשופץ, של תהליך הבחירות ומבנה המוסדות הנבחרים (מומלץ במיוחד לסטודנטים שנה א' במדעי המדינה ובכלל).

ובכן במה נתחיל? נתחיל במועצה:

1. מועצת הסתדרות הסטודנטים: **מספר חב־ריה 21.**

בכל שנה נערכות בחירות למועצה לפי פקול־טות. האוניברסיטה נחלקת ל־3 פקולטות: א. מדעי הטבע; ב. מדעי החברה; ג. לשונות, ספרות ויהדות; לכל פקולה מקציבה ועדת הבחירות מספר מסוים של מנדטים בהתאם למספר הסטו־דנטים הלומדים בה. בכל פקולטה נערכת התמודדות בין מועמדיה על מספר המנדטים שהוקצבו לה. נבחרי הפקולטות השונות מהוים את המועצה החדשה.

המועצה היא הגוף העליון הנבחר של הס־תדרות הסטודנטים ומבחינת המבנה היא מקבילה לגוף המחוקק — לכנסת. היא מאשרת תקציבה השנתי של ההסתדרות, מקבלת החלטות עק־רוניות וכו'.

2. ועד הסטודנטים: **המועצה הבוחרת מתוכה** יו"ר להסתדרות ו־8 חברים מהוים יחד את הועד הפיעל שהוא הגוף המבצע של הסתדרות הסטודנטים. הועד מבצע את החלטות המועצה ומטפל בענינים השוטפים של ההסתדרות.

3. הועדות: **המועצה בוחרת מקרב חבריה את** חברי הועדות השונות: ועדת פנים, תרבות, ספורט, עזרה עצמית, עבודה וכו'. בועדות נידו־נים הענינים השונים על כל פרטיהם והחלטותיהן טעונות אישור הועד והמועצה, בדרך כלל. בכל ועדה ישנם 4—5 חברים עפ"ר ויו"ר הועדות הם חברי הועד.

4. ועדת הבקורת: **המועצה בוחרת 5 חברים** לועדה שלא מתוך חברי המועצה. תפקידם: לבקר את פעולות הועד והמועצה, לשמור על טוהר הפ־עולות, להקפיד על שמירת סעיפי החוקה וכו'. ועדת הבקורת היא בלתי תלויה לחלוטין במועצה ואינה כפופה לה.

אלה הם מוסדותיה של הסתדרות הסטודנטים ועל כל מועמד למועצה מוטל לזכור שבחירתו למועצה תחייבו בפעילות והשקעת זמן ומרץ בחלק מהמוסדות הנ"ל.

מועמד שאין לו זמן לפעילות צבורית — מוטב לו שלא יגיש מועמדותו כלל, מאשר יכשיל את פעולות ההסתדרות ע"י העדרותו מישיבות.

ומספר פרטים טכניים:

1. מי זכאי להציג מועמדות? **כל סטודנט שהוא חבר הסתדרות הסטודנטים יכול להבחר כנציג של הפקולטה אשר אליה הוא שייך לפי** מקצועו הראשי. **כל מועמד חייב למלא את** הטופס המיוחד, להחתים 10 סטודנטים ג'כ מהפקולטה שלו, ולהגישו למשרד הסתדרות הסטודנטים.

2. מי זכאי להצביע בבחירות? **כל סטודנט זכאי להצביע עבור המועמדים השייכים לפ־קולטה שלו** (לפי מקצועו הראשי).

3. איך תצביע? **ועדת הקלפי תדרוש מכל מצביע להראות את** כרטיס הסטודנט של תשכ"ו. **בלי כרטיס סטודנט לא תוכל להצביע!**

סטודנטים! חשבו היטב לפני הגישכם את חבריכם או עצמכם כמועמדים! חשבו לפני הצבעתכם! זכרו שנבחריכם ייצגו אתכם משך 12 החודשים הקרובים ויצטרכו לשאת בעולה של העבודה בהסתדרות הסטודנטים! ובאחריות הכבדה הנובעת מכך!

מפעל השכפול מודיע

1) הגיעו דוגמאות ח־דשות של **סוודרים וחול־צות** מכל המינים. בואו ותווכחו!

2) לנוחיות דיירי הפ־נימיות **וכל צבור הסטו־דנטים** — אנו מחזיקים מלאי פריטים של אספקה המחירים זולים במיוחד, 50% הנחה ואף יותר.

3) מבחר ספרי הוצ־את עם־עובד מצויים בת־צוגה מתמדת בחנות. 20 —30% הנחה. נצלו את ההזדמנות.

4) בקרוב תפתח ה־הרשמה למלון הגדול הח־דש של אבן שושן בהר־צאת קרית ספר. הנחה מיוחדת לסטודנטים.

5) סטודנט! לטובתך עקוב אחר פרסומינו ב־לוח המודעות.

הזמן את ספרי הלי־מוד להם אתה זקוק באמצעות מפעל ה־שכפול.

הנחות גדולות.

י. רובינזון ושות' מוכרי ספרים

רח' נחלת בנימין 31 תל־אביב, טלפון 615461
ספרי לימוד וספרי עזר
בעברית, אנגלית וגרמנית
חדשים ומשומשים
הנחה למרצים ולסטודנטים
- אנו מקבלים הזמנות מחו"ל
- אנו מעונינים בקנית ספרים משומשים

וספריות שלמות בכל השפות ובכל השטחים

הסתדרות הסטודנטים אבלה על מותם
הטרגי של שני חבריה

מרטון לאו
מלונדון

מלווין דושיין
מדטרויט

גיליון ג' תופיע תוספת מיוחדת לפורים

משרד המשפטים נזקק למשפט העברי

לדעתי, השופט כהן היה צריך לרסן את עצמו * לו המשכתי בתפקידי היה מקום לשיקול שב. ג. יוכל לחזור לממשלה ואת זה רצו למנוע * אשכול לא מגיע לקרסוליו של בן גוריון * אינני בן גוריוניסט

שאול שיף מראיין את:

דב יוסף

השיפוט של בתי הדין הרבניים לאור ה־עובדה, שבית־המשפט העליון יכול לפסול כל פסק דין של בית הדין הרבני הגדול בשבתו כבג"צ?

דב יוסף: כל עוד הם פועלים במסגרת הסמכויות שנתנו להם, אין כל אפשרות לביהמ"ש האזרחי להתערב בענין אלא אם יוכיחו שנעשה איזה דבר בזדון או באופן שרירותי.

כל עניני האישות בין יהודים, נמסרו להכרעותיהם הבלעדית של בתי הדין הר־בניים ואין כל צמצום סמכויות.

שאלה: ומדוע לא בעניני ירושה וכד'?

דב יוסף: היום המצב הוא שונה לגמרי, מעמד האשה השתנה מן הקצה אל הקצה. האם היא אינה מצביעה? האם אינך רושם את הדירה שלך על שם אשתך ועוד דוג־מאות כאלה. האשה שווה כיום לגבר בכל השטחים. בזמנו של משה, שעבודתם היתה חקלאית והכל סבב סביב הקרקע, ממנה הוא חי והתפרנס, אני מבין שהיה מקום לתת בירושה את האדמה לבן כי זאת היתה הפרנסה העיקרית, אבל כיום מה פתאום בני יכול בשקט לוותר על חתיכת הקרקע שיש לי.

אמונה ונאמנות

ח"כ גרוס צועק בכנסת מה זאת אומרת? ההלכה אומרת ככה וככה ומה זאת אומרת שנפסוק לא כפי ההלכה. הוא יכול להרשות לעצמו לצעוק כי הוא יודע שיש צד שני ששוקל את הדבר מכל הצדדים עד שהוא מגיע למסקנה. את חוק חירו־שה החדש הסכימו לקבל גם חשו־תפים הדתיים שלנו בממשלה.

אתם מוכרחים להסתגל לעובדה שלא כל היהודים במדינה הם שומרי דת.

לדעתי, זה לא צודק לתת לבן ירושה ולא לבת ואני לא רואה כל הבדל ביניהם. איננו חיים בחברה פרימיטיבית ולאשה או־תה הזכות כמו שיש לגבר.

האמון לדעתי שאין בימינו סנ־הדרין עם רבנים גדולים שיהיה להם העוז להכיר במציאות החיים ול־הכניס את השינויים הדרושים בה־לכה ולהתאים אותם לחיי היום.

אני: או לשכנע אותך שהחוק העברי צודק בכל פרטיו!

דב יוסף: כן, או לשכנע אותי. אמר לי רב גדול, שאני מאד הערכתי אותו, הוא כבר לא חי שאם היתה היום סנהדרין, היו משתנים דברים רבים.

הגדר, הסייג, שמר כל הדורות על עם ישראל אבל היום כשאנו נמצאים במדינתנו חייבים להכניס שינויים.

שאלה: מה דעתך על ההכרזות של חו־גים דתיים על סלידתם מערכאות השפוט החילוניות? האם לא יווצר מצב שבו תשלל סמכותם של בתי המשפט הכלליים במדינה ע"י חוגים דתיים שיזקקו לדין תורה?

דב יוסף: כל שני יהודים שיש להם ויכוח ואשר מעדיפים ללכת לבוררות רב־נים, שילכו. אף אחד לא מפריע להם. אבל אם יש איזה ענין בין חילוני לדתי, מדוע לכפות על החילוני ללכת להשפט אצל רבנים?

שאלה: עלול להיווצר מצב שחלק הגון מהדתיים המכירים בחשיבות ההלכה בכלל לא יופיעו בפני בית משפט רגיל.

דב יוסף: **אז ישפטו בלעדיהם! השופט יפסוק את פסק הדין בלע־דיהם, והמדינה תדאג שפסק הדין יבוצע.**

שאלה: האם לדעתך הקהל הישראלי רוחש אימון למערכת השיפוט במדינה?

דב יוסף: לדעתי כן. הציבור בדרך כלל רוחש כבוד לבתי המשפט ומשוכנע שה־שופטים שלנו שופטים משפט צדק.

שאלה: ומה למשל עם אותו חוג גדול של אנשים שאמרו במשפטו של אהרון כהן שנעשה כאן עיוות דין?

דב יוסף: כן, רק החברים שלו שהת־ביישו התקיפו את בתי המשפט, אבל לא אנשים אובייקטיביים. זה היה משפט צדק!!! (בהחלטיות).

גם אותו השופט לנדאו שערער על נוסח החוק אמר בנוסח שלא משתמע לשני פנים שאהרון כהן עבר את העבירה שייחסו לו.

שאלה: האם דתיים יכולים לקבל דעתו של שופט כמו חיים כהן?

דב יוסף: לחיים כהן יש כבוד לדת. הוא לא אנטי דתי ואני מכיר אותו היטב. יש לו דעות חופשיות והוא פוסק לפי מצפונו.

באותו כנס שהוא השווה את חוקי הדת לחוקים גזעניים, הוא היה צריך לרסן את עצמו. אני לא הייתי מעלה נוסח כזה על שפתי. שופט צריך בכל זמן לשמור על נוסח דב־רין.

אבל אני מכיר את חיים כהן, הוא היה בחור ישיבה בעבר ויש לו משפחה דתית ובהחלט הוא לא אנטי דתי.

שאלה: האם אין השפעות המפלגתיות הזרות גם לתחומי המערכה השיפוטית למשל בענין מינוי שופטים ובסמכויות היועץ המש־פטי לפתוח ולסגור הליכים המונחים מלמעלה?

דב יוסף: בהחלט לא!!!

להפך מי שאומר זאת אינו מכיר שיטת בחירת שופטים. אצלנו זוהי השיטה היפה ביותר בעולם.

הוועדה הבוחרת את השופטים מורכבת מ־9 אנשים, לפי החוק. שר המשפטים ועוד שר שנבחר ע"י הממשלה, שני חברי כנסת, שהכנסת בוחרת בהם, שני עורכי דין, שלש־כת עורכי הדין בוחרת בהם ושלושה שופטי בית המשפט העליון עם הנשיא.

במצב זה אין כל אפשרות לחש־פעות מפלגתיות. זוהי השיטה הטובה ביותר בעולם לבחירת שופטים.

איש הצבור ואיש המשפט

שאלה: האם רוב השופטים אינם חברי מפא"י?

דב יוסף: זה לא אמת! בהחלט לא אמת. תגיד לי אתה מי מחבר שופטי בית המשפט הוא חבר מפא"י? אגרנט; חבר מפא"י? זוסמן, הבר מפא"י? קיסטר, שרשבסקי, חברי מפא"י? מי? תמנה לי בבקשה? קנת, הוא חבר מפא"י? **יש אולי שניים שאני מסוגל להגיד שהם חברי מפא"י. לחפך מפא"י מופלית לרעה. בבקשה באפ־שרותך לברוק זאת עד כמה שזה ניתן לבדיקה.**

תבדוק, תבדוק, מי בבית משפט השלום חבר מפא"י, ומי במחוזי חבר מפא"י?

אני אומר באופן המוחלט ביותר: לא היתה השפעה פוליטית ולא היתה יכולה להיות השפעה כזו על מינוי שופטים.

היה אמנם מקרה אחד שהיה רצון להשפיע השפעה פוליטית וה־איש לא נתמנה כשופט.

עכ"פ אני מדבר על תקופתי בממשלה כשר המשפטים.

איני אומר, אולי מתחת לסף ההכרה יש לשופט בפסק כל שהוא איזה השפעה פו־ליטית, אבל ברור הדבר ששופט שוקל רק את הענינים שלפניו. שופטים אינם חושבים במונחים פוליטיים. **איש החדור מפלג־תיות אינו מתאים להיות שופט והוא גם לא היה מקבל מינוי.**

לו היו מביאים בפני, למשל, ענין כל שהוא האם לא הייתי פוסק לפי הנתונים הנמצאים לפני וללא כל גימה של מפלגתיות?

שאלה: האם לא הדיחו אותך ואינך עתה חבר בממשלה ובכנסת כיוון שטוענים נגדך, שאתה בנגוריוניסט וחוששים ששיקוליך יהיו בהתאם לזה?

דב יוסף: אני מרחם על כל אלה שחושבים כך. (בכעס) **תגיד לי, אם אני בנגור־יוניסט אז מדוע לא עברתי לרפ"י? שם לא היו מורידים אותי מהמקום הששי למקום ה־118 בגלל שאיני חושב ככה. גוריון בספר דברים לכן לא הלכתי לרפ"י.**

שאלה: אז מדוע הדיחו אותך?

דב יוסף: את זה תשאל את אשכול.

לו היו מביאים להכרעתי ענין בסכסוך בין אשכול לבין בן גוריון **למרות ש־אשכול לא מגיע לקרסוליו של בן גוריון, זה לא מהוה שקול והייתי מחליט לפי הענין שלפני.**

לא אלחם

שאלה: איך תוכל להסביר שקיימת אוב־יקטיביות. מאדם הנמצא במשרד המשפטים ובמיוחד משר המשפטים מצפים שיהיה בעל שיקול אובייקטיבי, כיצד אם כן תוכל להס־ביר את העובדה, ששפירא מכהן כעת כשר המשפטים לאחר המשפט המפורסם של מפא"י נגד בן גוריון וחבריו.

דב יוסף: אינני רוצה לחזור על דבריו של שמעון פרס בכנסת (מנדנד בראש).

שאלה: מה הוא אמר?

דב יוסף: **הוא אמר שזה הפרס, ששפירא קיבל לאחר הופעתו במש־פט מפא"י.**

שאלה: ואם אינך בן גוריוניסט כפי שאתה אומר מדוע לא מינו אותך?

דב יוסף: **כי הם חושבים על הע־תיד; הם יודעים יפה שאם שפירא ישב בממשלה אז בן גוריון לעולם לא יחזור לממשלה כי הוא לא ים־כים לשבת יחד עמו, בעוד שלו המשכתי בתפקידי כשר משפטים היה מקום לשיקול, שבן גוריון יוכל לחזור לממשלה ואת זה הם רצו למנוע.**

שאלה: נעשה כאן איזה אי־צדק. אז מדוע אתה שותק? אנחנו הצברים לא או־הבים קדושים מעונים וזה גם מתיחס ללבון מכים אותך הכה חזרה ומבחינה ציבורית אינך צריך לשתוק.

דב יוסף: (מצביע לעבר תיק מכתבים) **יש לי כאן תיק מכתבים מכל שכ־בות הציבור, מכל המפלגות ומכל החוגים, שכתבו לי מכתבי עידוד וכתבו בזעם על כל מה שנעשה לי. אבל אני מוכרח לשתוק. אשכול סוף סוף ראש ממשלה ולו יש ידידים בכל העולם, אלפי ידידים, אז אני אלך ואשמיץ אותו? הוא סוף סוף ראש ממשלת ישראל.**

נו טוב איני רוצה לדבר, בקשתי להצ־טמצם רק בנושא של החקיקה ולא בענין זה.

את בן גוריון לא מענין ענין לבון אלא ענין ועדת השרים ואני הייתי נגדו בהרבה דברים בענין זה. רק אמרתי שיש כאן ענין שאף פעם לא חקרו וברורו את זה עד הסוף וצריכה להיות כאן חקירה משפטית.

כן, מה יש לך עוד לשאול.

שאלה: האם הנך סבור שבאמצעות ה־משפט אפשר להביא לפתרון בעיות חברתיות וציבוריות?

דב יוסף: ודאי, יש שטחים שה־משפט עוזר לטפל בבעיות ציבוריות ולהביא לפתרונן. למשל בשטח עבירות הנוער זה אומנם בתחום הסוציאלי. אבל גם בית המשפט יכול לתרום תרומתו. לכן יש שופטי נוער שגם מדברים עם הנוער ומשתדלים להשפיע עליו לתקן את דרכיו.

בית משפט יכול הרבה לעזור בתחום זה.

שאלה: האם המשפט צריך להיות מותאם לרמת האוכלוסייה הקיימת או צריך לעמוד מעליה ולסיע להתפתחותה והתקדמותה?

דב יוסף: המשפט צריך להיות מבוסס על עק־רונות הצדק גם כשחלק מהציבור לא מבין היטב את הענין והמשפטן צריך ללמד את הציבור להבין את החוק.

בדברים שהציבור לא יכול לעמוד כמובן שלא יחקקו, אבל גם אם יש חוק כל שהוא שחייב להיות והציבור עלול לא להבינו יש להביא חוק זה שלבים שלבים עד שהציבור יסתגל אליו.

חקיקה ישראלית ומשפט עברי

לדעתי, כללי המשפט העברי הם בדרך כלל כללים יפים וצודקים ואומרים כבוד לעם היהודי בעבר, אבל העולם התקדם והצרכים הם שונים ויש דברים שההלכה לא עונה עליהם, כגון חוק השטרות, חוק החברות ועוד.

הרבנים שפסקו את ההלכות משך כל הדורות פסקו את ההלכה מתוך זה שראו שההלכה המסוימת היא טובה בשביל ה־חברה של הזמן ההוא וגם אנחנו שוקלים את צדדי החוק בהתאם לצרכים של החברה שלנו.

אם תיקח את החוקים שהבאתי לכנסת להחלפת „המג'לה" אז תראה שהלכנו בעיקר לפי ההלכה, אך כמובן, היו מקומות שה־מחשבה המשפטית התפתחה...

נוכל לקחת כדוגמא את עונש הסקילה שהיום זה לא מבוצע וכן עוד דוגמאות כאלה. הרי הזמן והחברה השתנו.

יש במשרד המשפטים עובדים בכירים שהם באמת יודעים את ההלכה יפה כדוגמת ד"ר מנחם אילון ואורינובסקי ובכל הצעת חוק ובכל מקרה של חקיקה הם מסתכלים מה אומרים המקורות העברים.

תמיד הסתכלנו על ההלכה מתוך גישה חיובית כי ראינו זאת כמורשת העם.

שאלה: האם אין צמצום של סמכויות האם במערכת החקיקה יש השפעה לקבוצות לחץ ולהשפעת דעת הקהל?

דב יוסף: כן, כמו בכל מדינה. מצד אחד המחוקק צריך להביא בחשבון את רצון העם וחוגים שונים המעונינים במיוחד בח־קיקה בנושא מסוים. מצד שני, טבעי שהחו־גים אשר סבורים שיש להציע חוק מסוים עשוי החוק להשפיע על עניניהם של אותה קבוצה ובהתאם לצרכים של הקבוצה.

אולם ממשלה אשר היא נושאת באחריות העיקרית לניהול עניני המדינה ופועלת בעד האינטרס הכללי של המדינה, זאת אומרת טובת המדינה, מגישה את הצעת החוק רק אחרי שהיא שוקלת את כל ההערות אשר מגיעות אליה מצדדים שונים והיא אשר צריכה בסופו של דבר להחליט מה ניתן לחוקק ורצוי להציע לכנסת.

שאלה: מדוע אין משרד המשפטים בחי־קוקים חדשים מגסה להזקק לעקרונות ה־משפט העברי ולפתרונותיו.

דב יוסף: **אין זה נכון, היא נז־קקת!**

(מעט בנימה של כעס).

ויהודו לי על כך השותפים הד־תיים בממשלה ובכנסת והערתי על כך בהופעתי בכנסת. אצל הדתיים ההלכה היא חובה דתית, לא כך אצל משרד המשפטים.

לא ראינו חובה לנהוג אך ורק ודווקא לפי ההלכה.

משרד המשפטים מציע לממשלה את החוקים המתאימים למדינה כיום ובמידה ומשרד המשפטים מוצא שהחוק העברי המ־קורי מתאים, אזי הוא שואב מההלכה.

משרד המשפטים עוקב אחר החקיקה במדינות מתקדמות ומגיע להחלטה מה הית־תר טוב.

כשאין יתרון לחוק מדינה אחרת על הה־לכה העברית אזי מאמצים את ההלכה ה־עברית ואם יש יתרון כזה אין מאמצים את ההלכה העברית.

מתיחות עדתית בישראל

בעית היחסים הבינעדתיים בישראל מצויה תדיר בתודעתם של האנשים, כמעין זרם תת-קרקעי ומאיימת לפרוץ בכל רגע. עתים היא צפה ועולה סוערת ורוגשת, ועתים היא שוככת; אך תמיד ניצבת כאיום מתמיד על מערכת החיים החברתיים במדינה: חבית של חומר נפץ, שכל גפרור בוער עלול לפוצצה. כל טפול בלתי זהיר מסוכן הוא ועלול ללבות את היצרים — ולא להוסיף על אלה באנו — אך גם איפולה של הבעיה והשתקתה אינם משרתים את המטרה.

מערכת בת-קול, בעקבות דעות שונות, שהופיעו בצבור לאחרונה, פנתה אל התושבים עצמם בעיירות הפתוח ובישובים השונים, אל ד"ר אנדרי שוראקי סגן ראש עירית ירושלים ומי שהיה יועצו של ראש הממשלה לעניני מזוג גלויות ואל הסוציולוג ניסן רובין מרצה באוניברסיטה בר-אילן. בעזרת אלה חפשה המערכת את ההגדרה לבעיה, נסתה להתחקות אחר שורשיה ולהעמידה כפי שהיא משתקפת היום במציאות ובתודעתם של אנשים בישראל.

כתבו: יעקב קיהל ואריאל רוזן־צבי

בישובי עולים: מ. מנחם

ציבלה: גם החתול יודע שהאפורים לא עכברים כמונו. נכון, אמא?

צדיק (בתקיפות רבה): הם עכברים בדיוק כמונו! אני כבר אמרתי לך, ציבלה, ולא אחדל מלהדגיש לפני כל עכבר ובכל עת, כי אנו גרים בבית אחד, אנו עובדים זה ליד זה במכרות הגבינה ואין כל הבדל בינינו — חוץ מן הצבע, כמובן.

ציבלה: או בכל זאת יש הבדל!

צנון: ברור שיש.

צלופנה (בנזיפה): צנון! הבונה ברא את העכברים בשני צבעים כדי שנוכל להבדילם לפי מוצאם. זה הכל.

ציבלה: או בכל זאת מוצאנו שונה משל האפורים!

צדיק: אל תאמר „אפורים". זה לא נאה לעכברון תרבותי. יש לומר: „עדות הקרקע".

(אפרים קישון: „שחור על גבי לבן")

בישראל תשכ"ו יודע כל ילד, למרות החינוך המתקדם, כי יש הבדלים בין יוצאי הגלויות השונות, שאינם שטחיים ובני חלוף. אמא נמנעת מלדון בענין ופוטרת עצמה בתשובות סתם, אבל סבתא מן העיירה ומן „הימים ההם" קפדנית יותר ומוגדרת, לדידה קיימת זהות ברורה מאד בין התפרעויות שכונת התקוה לעדות המזרח.

בישראל תשכ"ו כותבים על מזוג גלויות והביולטינים הרשמיים מדגישים את קרוב הלבבות, אך על הקיר מתנוססות כתובות אחרות וגם בבית מדברים, קצת בלחש, בנוסח שונה.

שלמה סרוסי בן ה־17 משדרות אומר לנו „אני חושב שפעם תהיה פה מלחמת אזרחים כל אחד ירצה את השלטון. תראה, באופן מספרי אנחנו כאן יותר מוואשכנזים ובכל זאת רק שני שרים בממשלה. יש לי חתימה בצבע כהה על הפרצוף כמו חתימה של טרף על נקניק".

שלמה הוא צבר, דור חדש בארץ. רגשות הקפוח שלו עמוקים ומסוכנים, היכן נמצא מוקד „הדליקה"? נשאלת השאלה המרכזית האם אמנם קיימת אפליה עדתית במציאות ובתודעתם של אנשים? האמנם „כל אלה הם", כשלעצמם, בדעותינו או אמא מתעוררת הבעיה בעטיים של גורמים חברתיים כלכליים או תרבותיים? האמנם אוביקטיביים התנגנאים שיצרו את הבעיה או שמא עדתיות קרתנית סובייקטיבית שהועלתה לדרגה עליונה בשרשיהן?

„למעשה עצם הביטוי של ישראל השניה, האבחנה בין שחורים ולבנים מבטאת את ההרגשה של קיום קונפליקט בינעדתי או של קיום קונפליקטים בסיסיים מה שנקרא קבוצת קונפליקט" אומר הסוציולוג ניסן רובין. „הקונפליקט נטוש על חלוקה של אמצעי מחיה, (קונפליקט כלכלי) על שליטה על מקורות כוח (קונפליקט פוליטי) ועל שליטה על אידיאות כשכל קבוצה מנסה להשליט את האידיאות וקונפליקט הנטוש בתחום מסוים עשוי לעבור גם לתחומים אחרים".

ד"ר אנדרי שוראקי סגן ראש עירית ירושלים שהיה יועץ רה"מ לענייני מזוג גלויות אינו רואה את ההבדלים הקיימים בחברה הישראלית רק בהבדלים עדתיים. הוא טוען כי הבעיה העדתית בישראל נוצרה כתוצאה מן הפער הקיים בין הארצות השונות לבין הארצות העניות.

„באופן הטבעי היהודים, שעלו מארצות עשירות עולים ברמה כלכלית חינוכית, מקצועית גבוהה יותר מאלה שעלו מן היבשות העניות יותר, מארצות האסלם, מאסיה ומאפריקה. באופן אוביקטיבי היהודים עולים מצד אחד מיבשות אשר הרמה הכללית היא נמוכה ומתבטאת בהכנסה ממוצעת של כמאה דולר לשנה לאיש (אסיה ואפריקה) ומצד שני מיבשות עשירות ומפותחות, אשר ההכנסה הממוצעת מגיעה עד ל־3000 דולר לשנה, לאיש (אירופה ואמריקה).

קבוץ הגלויות רכז בארצנו את השאלה הבינלאומית המרכזית במאה שלנו של הפער הקיים בין היבשות העשירות, המפותחות לבין היבשות חסרות־הכל.

המתיחות העדתית נובעת מן הבדלים הקימים בין העליות השונות עלינו לראות את השאלה הזאת בכללותה. היא איננה רק עדתית או רק כלכלית או רק תרבותית ביסודה, אלא הבעיה עמוקה יותר. היא העברה בגבולות ארצנו של הבעיה המרכזית והגורלית ביותר בעולם כולו במאה שלנו".

פער והבדלי סטטוס

הנתונים הרשמיים, טורי טורים של סטטיסטיקה, מצביעים על הפער הקיים בין העדות. דו"ח בנק ישראל 1964 קובע כי בשעה שההכנסה החודשית הממוצעת למשפחה בישראל היא 616,4 ל"י הכנסתן החודשית הממוצעת של בני עדות המזרח היא 477,3 ל"י בלבד. מה גם שמספר הנפשות הממוצע במשפחות אלה הוא 5.0 לעומת 3.4 במשפחות מאירופה ומאמריקה ו־3.5 במשפחות ילידי הארץ. השנתונים הסטטיסטיים מגלים גם כי עדות המזרח מרוכזות בעבודות כפיים הנמוכות בהשוואה לעבודות הצוארון הלבן ומהווים את רוב מנינן של עבודות השרותים הנמוכות לעומת עבודות השרותים הגבוהות אותן מאכלסים בני עדת אשכנז.

רוב האוכלוסיה הותיקה (שהגיעה לארץ לפני 1948) היא מן העדות האשכנזיות ואילו רוב האוכלוסיה הספרדית היא חדשה (הגיעה לארץ אחרי 1948). גם הגיל החיצוני של האשכנזי (46 שנה) הוא הרבה יותר גבוה מזה של בני עדות המזרח (29 שנים). כלומר: האוכלוסיה האשכנזית מבוגרת יותר בעוד האוכלוסיה הספרדית צעירה יותר ובגיל הפריון.

הפער בהשכלה הוא גדול. יש כ־70% בעלי השכלה תיכונית חלקית מבני העדות האשכנזיות, לעומת 40% מבני עדות המזרח כשהנשירה של בני עדות אלה בבתי הספר התיכוניים גדולה ומעטים יותר מגיעים אל האוניברסיטה. מה עוד שבעיירות הפיתוח נמצא אחוז די גבוה של מסיימי בתי־ספר עממיים, שאינם יודעים קרוא וכתוב.

כל אלה גוררים אחריהם הבדלי סטטוס חברתי ויוצרים הכרה מסוימת של נחיתות מעמדית בקרב בני עדות המזרח. בהקשר לכך מצביע מר רובין על מחקר של אנטוקובסקי בו מובאים מספרים מעניינים על ההזדהות המעמדית של האוכלוסיה. הנחקרים נשאלו לאיזה מעמד היו משייכים את עצמם ונוצרה התמונה הבאה: למעמד נמוך שייך עצמו: 1%, למעמד בינוני—גבוה: 7%, למעמד בינוני: 52%, למעמד העובדים: 29% ולמעמד הנמוך: 5%. מתוך טבלת הזדהות זו הסתבר ש־85% אשכנזים מזהים עצמם עם המעמד הבינוני לעומת 48% יוצאי אסיה המזהים עצמם לאותו מעמד ו־29% יוצאי צפון אפריקה.

אותם לא מעניינת הסטטיסטיקה, בשבילם המספרים היבשים הם עובדת חיים יומיומית; האחוזים והשברים — מציאות אפורה ומדכאת היוצרת מנה גדושה של מרירות ורגשות זעם.

„בשביל מה ללמוד?" עונה שלמה ועקנין, „מהשכלה יהיה לי אופנוע, מהשכלה יהיה לי מעמד? אם „דופקים" אותנו אתה שואל, זה כבר כמו תשובה. אתה רואה את המכוניות העוברות בכביש הראשי; אם היו האשכנזים נותנים לי להתקדם בחיים היתה גם לי מכונית כזו. אבל אני בטוח שאשאר תקוע פה, בחור הזה עד שיהיה לנו ראש ממשלה משלנו". והסובבים אותו מניעים כולם בראשיהם.

את חומרת הבעיה או כפי שהיא מתכנה במונח סוציולוגי — את מימדי הקונפליקט הבינעדתי — רואה מר רובין בעובדה שצירי הקונפליקטים החברתיים שאינם ספציפיים דוקא לחברה שלנו מתגלים כאן בארץ בצורה חריפה בגלל העובדה שקיימת נטיה לחפיפה של מעגלי קונפליקטים. לשם הדגמה הוא מונה ששה מעגלי קונפליקטים שאנו מכירים בארץ: א) היחסים בין העדות היהודיות השונות והיחסים בן היהודים לקבוצות מעוטים. ב) קונפליקטים דתיים. ג) קונפליקטים מפלגתיים־פוליטיים. ד) קונפליקטים בין ותיקים לחדשים. ה) קונפליקטים של יחסים בין הדורות. ו) קונפליקטים של מעמדות חברתיים. כשהוא מצביע על הסטטיסטיקות שהובאו לעיל הוא מסביר כי הקונפליקט הבינעדתי בארץ, חופף את מעגלי הקונפליקטים האחרים, שצויינו. קיים קשר ברור בין עדה למעמד כלכלי, למשל, ודבר זה מגביר את חומרת המתח הבינעדתי כשמצרפים אליו הבדלי השכלה, הבדלי מקצוע וכדו'. במצב כזה מתיחות הנטושה בתחום מסוים עוברת לתחומים אחרים ונוצר מצב שאין הקונפליקטים מצטלבים ומבטלים זה את זה (שהרי החפיפה אינה מאפשרת היווצרות של נקודות מפגש משותפות ע"י שתוף אינטרסים במעגל קונפליקטים אחר), כי אם מרחיבות ומעמיקות את הקרע".

בין התרבות המערבית לממורת

מבין הסטטיסטיקות הרבות שצויינו מזדקרת זו המצביעה על העובדה, שרבים מבני עדות המזרח אינם מגיעים לחנוך על־יסודי או נושרים ממנו. עובדה שהנה תולדה מוכרחת ממצבם הכלכלי הירוד של בני עדות אלה וממצבם המשפחתי שכתוצאה ממנו אחוז העובדים בגילאים 14—17 מבין יוצאי אסיה ואפריקה הוא 40%, ואלה אינם ממשיכים ללמוד. בחברה המודרנית המדעית כשההשכלה היא נתון יסוד בקדומם החברתי והכלכלי של בני החברה מאיימים נתונים אלה על המשכו של הקרע ואף על הרחבתו. אנו נתונים במעין מעגל סגור.

ד"ר שוראקי סבור כי לדבר יסודי וראשוני זה יש לתת את הדעת במיוחד וליצור תנאים מתאימים על מנת לחסל את הפער שנוצר בארץ כתוצאה מן ההבדלים הקיימים בין

(המשך בעמ' הבא)

„בוז לאשכנזים, נלחם באשכנזים עד שנגיע לשוויון" זועקת הכתובת על קיר השוק הסיטונאי בת"א.

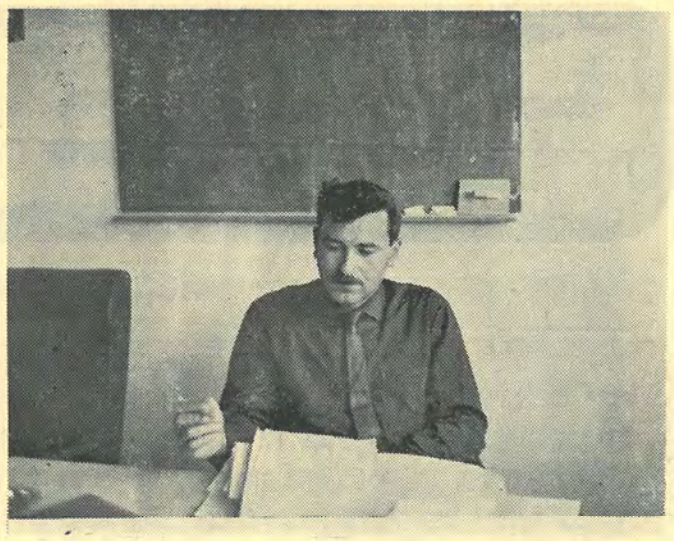

מר ניסן רובין, סוציולוג: „הקונפליקט — בשטחים רבים"

היבשות ושהועברו אלינו מן הגולה. הוא סבור שנהול מדיניות של חינוך חובה חינם וחזוק מסגרת בית־הספר ע"מ להגביר את השפעתו על הילדים תקדם את פתרון הבעיה. הוא סבור בהקשר לכך „כי המשפחות מרובות הילדים זקוקות לעזרה רצינית מצד הממשלה. הצרכים בשטח זה הם גדולים והגורמים המלכתיים הנוגעים בדבר לא עשו הצעדים הנחוצים ע"מ לקדם בצורה רצינית את גורלם הכלכלי, החנוכי והתרבותי של השכבה הגדולה והמענינת הזו של האוכלוסיה".

במערכת החנוך עצמה סבורים רבים כי קיימת הזנחה של צרכיהם התרבותיים של בני אסיה ואפריקה. לדעתם הושתתה תוכנית הלמודים בהתאם לקביעותיהם של אנשי־חנוך הנושאים עמם מורשת תרבות מערבית ואלה לא עמדו על הצורך בחסון התלמיד יוצא ארצות המזרח מפני הקרע בין ארחות חייו והמסורת, שרכש בבית־אבא לבין אופן לימודיו והתרבות המערבית „הזרה" שנכפתה עליו בביה"ס ושאותה קשה היה לו ל„עכל". כתוצאה ישירה אין בני עדות המזרח מסוגלים לפתח את כשרונותיהם, וגם חשים עצמם, שלא בנוח במחיצת תרבות זרה זו (והדבר אמור אף לגבי אלה הלומדים בבתי"ס תיכוניים בערים), דבר המפתח אצל הצעירים רגשות התבטלות עצמית המגבירות את מרירותם ומביאה לידי תסכול.

נשאלת השאלה האם אין „כפיה" תרבותית זו והעובדה שאין יוצאים אל עדות המזרח מתוך אורח החיים שלהן מעמיקות את המתיחות העדתית, הקיימת בלאו הכי בגלל הפער בין יוצאי גלויות אירופה ליוצאי גלויות אסיה ואפריקה המרכיבים את העדות השונות? ניסן רובין רואה זאת כשני צדדים של מטבע אחת. „מדינה מודרנית" הוא מסביר „היא מדינה תעשיתית בירוקרטית המבוססת על הישגים מדעיים ואם היא רוצה להיות מודרנית עליה לאמץ את התרבות המערבית, ממילא נוצר מצב, שהתרבות שמביאים אתם אנשי המזרח אין לה שימוש בחברה ואינה אפקטיבית לגבי השגת מטרות החברה כולה. ומסתבר ששוני תרבותי זה אינו בעיה המיוחדת לישראל כי אם קיים בכל מדינה של מהגרים המביאים עמם תרבות מסורתית מול תרבות מודרנית". (בארה"ב, למשל, ביחס לאיטלקים, לפורטוריקנים וכו').

כתוצאה מכל אלה ניתן לחזות בחריגים חברתיים שונים. הפער בין התרבות המערבית אותה הם סופגים כאן לבין מטענם האישי של בני עדות המזרח במסגרת חייהם מוצא לו גשר בחקוי הקליפה מודרנית. הנר הישן כובה — המסורת מבית אבא הוגדרה כ„פרימיטיבית" וכנגשנה, אך נר חדש טרם נמצא. בחלל שנוצר פועלת האמריקניזציה בעוצמה רבה על הנוער בני־עדות המזרח ועל בני־הפרברים. הספיגה של התרבות המערבית ללא רקע וללא שרשים מביאה אתה התפשות לגלויים החיצוניים והשליליים שמצמיחה תרבות זו. „אני מקנא בך שאתה אשכנזי" אומר שלמה סרוסי „אתה יכול לצאת לעיר בלי למרוח בברילנטין, בלי ללכת עם נעלים שפיץ. לי אין את זה בפרצוף אז אני צריך לשים על הגוף את הכל". אמת קטנה של נסיון להדביק את „הרכבת". אמת קטנה אחת שאלפי אמיתות דומות לה סובבות ברחבי הארץ.

„הצעירים מרויחים כסף. במקום להוציא אותו על קידום בחיים הם מקדמים את הגוף שלהם; מושחים שערות בברילנטין כדי להגביר את הרושם החיצוני ומגיל 15 כבר מעשנים כמו קטר. עובדים בבוקר כדי להוציא את הכסף בערב" אומר אברהם תורג'מן מאפקים, סטודנט שנה שלישית באוניברסיטה העברית בירושלים. מול רצינות הבעיה וחריפותה נראית הצעתו של פרופ' שוראקי אקדמית מדי: „על הגורמים הממשלתיים לגוון ככל האפשר את החיים התרבותיים והחנוכיים שלנו ולנצל באוצר התרבותי הלאומי את הערכים שנוצרו באסיה ובאפריקה בשטח של המחשבה, האמנות והמוסיקה". במצב השורר כיום בו קיימת דחיה עובדתית של דפוסי חייהן ותרבותן של עדות המזרח אין די התיכון משוכנעים שהם מופלים לרעה. אין ספק שרגשות אלה נפוצים, וכי אם יש בכך ממש או לא, מאמינים בני המזרח התיכון שניצבים הם מול דעות קדומות ואפליה".

כאן נביא את סווג העדות, שמסר לנו הסוציולוג מר רובין, כפי שהוא מופיע במחקרים: בד"כ נוהגים ל־

ב.א. אני לא מחנך את הילדים ככה. הם רואים זאת לבד מן הסביבה. הם שומעים זאת לבד מן הפיות".

וכך עושה צבור ממורמר את חשבון הנפש עם עצמו ועם החברה, ויוצר אווירה מסוכנת מסוג התפרעויות ואדי סאליב בחיפה. אווירה כזאת מחבלת בכל נסיון ענייני לפותרה תוך שתוף פעולה. היא סורפגת לתוכה בקיעים המתגלים בעולמו של יליד ארץ נחשלת, שמהגר למדינה מודרנית, ומחפה על חוסר יכולת טכנולוגית, כלכלית ומקצועית. הבעיה נתפסת מעתה בתודעתו של צבור ועל־כן גדולות רגישותו וחוסר־סובלנותו. ד"ר אלכס וינגרוד („יחסים בינקבוצתיים בחברה חדשה") קובע: „האירופיים או כפי שנוהגים לכנותם — האשכנזים, עומדים בדרגה גבוהה יותר מאשר המזרח־תיכונים או הספרדים. מוצא פולני או בריטי נושא עמו, מתוך עצם עובדה זו, יותר יוקרה מאשר מוצא מצרי או עיראקי. בקיע זה מהותי וחוצה את החברה כולה. אין צורך בדמיון רב כדי לראות שדירוג זה חייב להביא לידי טינה מצד הקבוצות הנתונות בשלבים הנמוכים: בני המזרח התיכון. לאחר שעלו מלאי תקוות רבות כל כך, מתעוררת בהם התרגשות עמוקה בגלותם, שהיות האדם „מרוקאי" או „עיראקי" מעמיד אותו אוטומטית בתחתית הסולם החברתי. לא רק שמתעוררת טינה; מתעורר אף רגש אפלייה עז ביותר. בני המזרח סווג את העדות בארץ לשש קבוצות עיקריות:

א) יוצאי מזרח אירופה (פולין, רוסיה, רומניה, הארצות הבלטיות) — 30% של האוכלוסיה.

ב) יוצאי מרכז אירופה (גרמניה, צ'כיה, הונגריה, אוסטריה ושוויצריה) — 5½%.

ג) יוצאי ארצות המערב (מערב אירופה, סקנדינביה, אמריקה, אוסטרליה ודר"א) — 5%.

ד) הספרדים (יוגוסלביה, יוון, בולגריה, תורכיה, ספרד ואיטליה). אלה מהווים את עמדת הביניים ורואים עצמם כמקבלי הנורמות של האשכנזים.

ה) יוצאי ארצות המזרח (צפון אפריקה, פרס, עיראק, כורדיסטן, סוריה ולבנון) — שתי הקבוצות האחרונות מהוות יחד 54% מהרכב האוכלוסיה בישראל.

ו) יוצאי תימן ועדן — 5%.

את שלוש הקבוצות הראשונות רואים כאשכנזים ואילו את שלוש הקבוצות האחרונות רואים כ„ספרדים", ומסתבר כי שלוש הקבוצות הראשונות — האשכנזים — מהוים רק 40% מהרכב האוכלוסיה בעוד שבני עדות המזרח מהווים כ־60% מהרכבה.

על גבי הנייר אין לחלוקה זו משמעות רבה, אך לגבי בני עדות המזרח חלוקה זו אינה חלוקה אקדימית, היא כואבת, הם מרגישים עצמם מקופחים ומרומים. „כל ישראל חברים, כל ישראל אחים זה סתם בלוף של המדינה, זה סתם שטויות — אני מכיר כאלה, שאפילו מחנכים לפירוד". הם מתעוררים בבוקר בחדר הצר דחוס המטות ומקללים את האשכנזים „שטוב להם והם חשים היטב את הבעיה עם כל ילד נוסף המצטרף למשפחה.

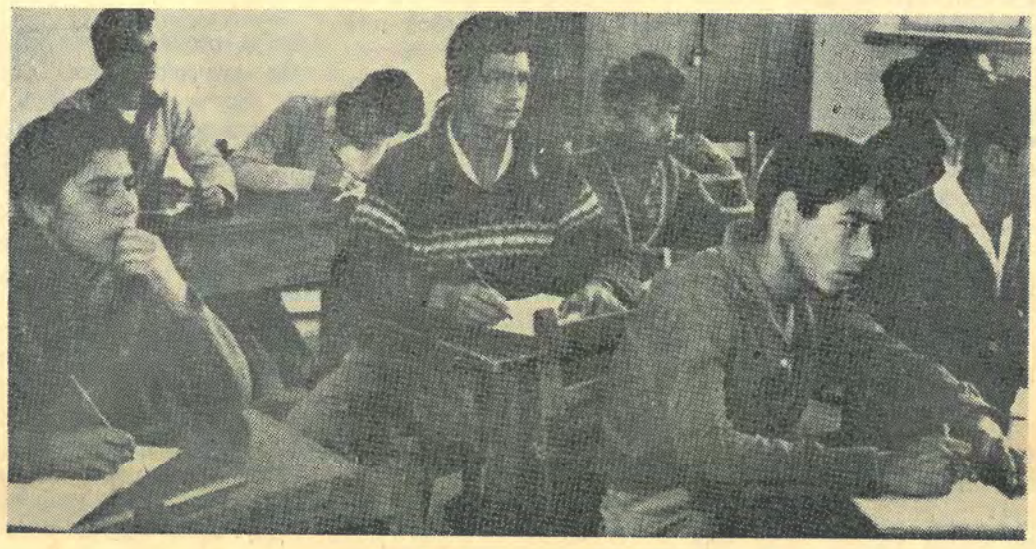

„בשביל מה ללמוד? מהשכלה יהיה לי מעמד?"

„החלום שלי — אשה אשכנזיה"

אך הרגשת הקיפוח אינה עשויה מעור אחד. אברהם תורג'מן הסטודנט, אינו סבור כעמיתיו שצוטטו לעיל. הוא למשל אומר: „כפי שמסתכלים אליהם כך ראוי להם. אני אמנם מרוקאי מעצם מוצאי, אך הוצאתי עצמי מן המשמעות הרעה של השם 'מרוקאי'. תושבים רואים עצמם דפוקים בגלל שעורם כהה יותר ואין שטות גדולה מזו. העיראקים והמרוקאים „דפוקים" כי הם יותר, נקרא לילד בשמו הנכון, פרימיטיביים. באיזה בית יאפו על תנור חמר בחצר? באיזה מקום ילכו הילדים בצורה קרועה ומלוכלכת". הוא רואה את הבעיה אך ורק כבעיה של חברה מתקדמת מול חברה פרימיטיבית יותר. וסבור, שאם יצרפו לעיירות הפיתוח גם אשכנזים אשר יראו לפרימיטיביים צורת חיים מודרנית ישתנה המצב".

גם שלום זכריה התימני בן ה־53 מראש העין אומר: „אף אחד לא מפלים בארץ הזו לטוב או לרע. מי שיכול להוכיח את עצמו, יכול. פעם הבנים שלי התלוננו לפני כי אילו דופקים אותם. אמרתי להם תוכיחו את עצמכם ולא ידפקו אותכם. הם לקחו את הדברים ברצינות והגה אחד רואה חשבון והשני לומד כלכלה באוניברסיטה".

שלמה סרוסי מרגיש קצת אחרת. „החלום שלי, שתהיה לי אשה אשכנזיה, אז יסתכלו עלי כמו על מלך אם תהיה לי אשה אשכנזיה לא ישאלו אותי כל רגע אם אני מרוקאי או מתוניס או משתי אצבעות מדרום צרפת, ככה בעדינות". רמת השאיפה שלו היא אשה אשכנזיה. לא תואר אקדמאי ולא הישגים כלכליים רק שאיפה עדתית טהורה: אשה אשכנזיה.

לעומתם ישנם הוגים ההופכים את הבעיה לקיצונית יותר. אלה המנסים להזון ממנה בהדגישם אותה בלי הרף, ובנסותם להבנות עליה ולשרת מטרה שאינה צריכה לגופה. אלה המסיתים והמלבים מעל פני הקירות: „בוז האשכנזים" „נלחם באשכנזים" וכיוצא באלה. פרופ' שוראקי סבור כי „עלינו להשלים עם העובדה שהמחלה יוצרת תמיד את ניצולה. מולייר ידע זאת היטב. ומה שנכון כלפי מחלה של היחיד הינו נכון גם כלפי מחלה של החברה. אלה שרוצים „להבנות" מנסים לנצל

(המשך בעמ' הבא)

סווג אקדימי וחלוקה כואבת

לדידם של רבים, העדים לתהליך בו הופך מטענם האישי לשולי, מוחשית הבעיה וכואבת יומיומית. הללו נתלים באפליה, כפתרון הגיוני למצוקות הדיור והתעסוקה, שאליהן נקלעו. האדם־מן־השורה, זה שאינו שוקל את מצבו בטבלאות ובמחקרים משווים, אלא חי אותו במרירות, מצייר לעיניו תמונה אחרת. תמונה זאת מדרבנת אותו ואת חבריו לאגרסיביות־יתר ולבטוי קצוני. אומר ויקטור שטון, אב לחמשה ילדים, מאופקים: „אנחנו דפוקים כי אנחנו שחורים. זה בדיוק כמו באמריקה. הכושים נדחקים לכל מינ' איזורים נידחים. גם אותנו דוחפים לעיירות פיתוח. ראית פעם אשכנזי מאמריקה באופקים? מצד שני — ראית מרוקא' בצפון ת"א? זו לא שאלה של כסף. זה ענין של צבע. אפילו אם היה לי כסף אני בטוח שקבלנים בת"א היו עושים לי בעיות ולא נותנים לי לקנות דירה, כי אני שחור. אני בטוח שאפילו אם הייתי לומד באוניברסיטה היו מסתכלים עלי כעל מרוקאי ולא כמו על

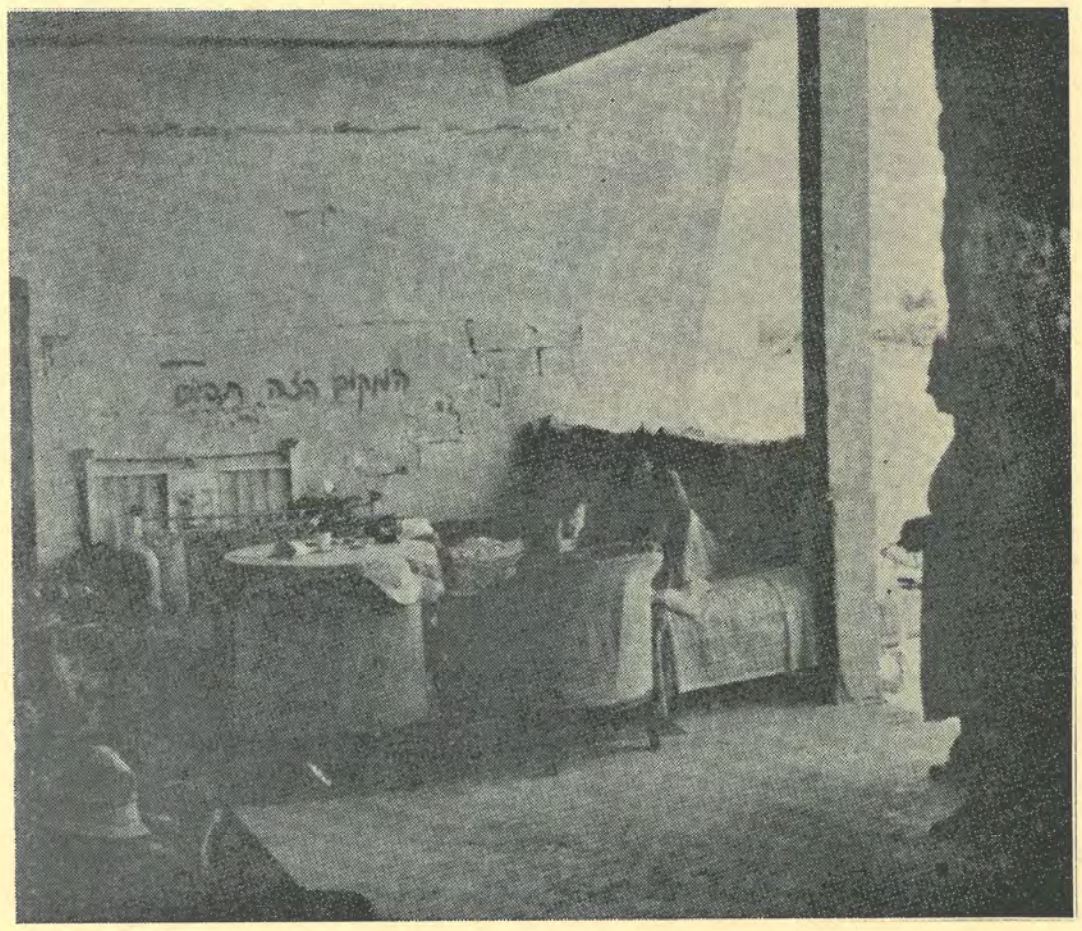

על הקיר ממול, כתובת, „המקום הזה תפוס". מצוקת הדיור והתעסוקה מולידים את רגשות הקפוח ואת רגשות האפליה.

כל אפשרות העומדת תחת ידם. וטבעי הדבר שכל עוד הבעיה העדתית תעמוד בדרכו של העם ימצאו גורמים המעוניינים לנצלה".

אך האם לא נוצרה במשך הזמן עקב הסיבות החברתיות־האוביקטיביות שיצרו את הפער בין העדות גם מתיחות בינעדתית על רקע עדתי טהור? האם לא נוצר בישראל הלך רוח שאשכנזי תמיד טוב יותר והספרדי תמיד נחות יותר? מר רובין אינו סבור כי אמנם רווח הלך רוח כזה. „דעות קדומות יש בכל חברה ויש אצלנו ג"כ אנשים בעלי דעות קדומות. אלה מצאו את ה־בעיה העדתית ככר נרחב להלביש עליו את מטען דעותיהם הקדומות. הוא מציין את העובדה כי „ב־שנת הנחיתות גם היא הרגשה סוביק־טיבית הגרועה באותה מידה כהר־גשת העליונות ויש צורך לחנך ל־עקירת שני סוגי הרגשות הרסניות אלה".

„צריך לעשות משהו למענם"

הוא סבור כי כאן המקום להצביע על מספר גורמים המקהים את ה־בעיה העדתית והמטשטשים את ה־חפיפה בין הקונפליקטים. „הנשואים הבינעדתיים מצד אחד (אלה זעומים עד למאוד) והעדר התארגנות עדתית בקנה מידה גדול — אלה המנצלים את המחלה כי שהגדיר פרופ' שו־ראקי — דבר שמנסים לעשותו ב־ערבי בחירות, מצד שני". הוא מנתח את סיבות כשלון ההתארגנות העדתית ומצביע על מספר גורמים: „בני עדות המזרח והספרדים אינם קבוצה העשויה עור אחד וההבדלים בין עדות המזרח בתוכם אינה פחותה מההבדל בינם לבין האשכנזים. יש מחקר של יהודית שובל על עיירות הפיתוח בו היא מצביעה על העוב־דה שקיימת איבה פנימית בין בני עדות המזרח. רבים מבני עדות אלה לכשנשאלו עם מי היו מוכנים לגור העדיפו בני עדות אשכנז על פני בני עדות מזרח אחרות. החשוב הוא כי גם כאשר מתארגנת קבוצה על בסיס עדתי המטרה היא לא הנצחת

המצב ע"י חזוק כוחה של הקבוצה כי אם המטרה היא להביא לידי כך שלא יהיה צורך בקיום קבוצות כאלה ע"י תקון המצב, המטרה היא להע־לות את בני עדות המזרח ולא לג־סות להשתלט ובכך זה שונה מקב' קונפליקט אחרת המנסה לחזק עצמה ולהגביה את כוחה. וזוהי אחת מנ־קודות האור שבהתארגנות כזו, ש־בגלל מעוטה מקהה את הבעיה".

הבעיה הוצגה מזויות שונות. הוב־לטו היסודות האובייקטיביים וה־תולדות השונות הנובעות מהם. ה־פער הקיים הוא מציאות אובייק־טיבית, המתיחות העדתית קיימת ו־אף הרגשות של קפוח ואפליה אינם נעדרים. הבעיה חמורה, תהליך ה־הבראה איטי ומסובך ובינתיים הקרע מתרחב ואמצעי הרכוך מועטים וצרים מדי. מהו, בעצם, יחסם של אלה העומדים, כביכול, מעברו השני של המתרס. כיצד רואים הם האשכנזים את הבעיה. כאן היחס הוא פרוב־למטי ודו־ערכי. מחד גיסא, כולם יונקים מערכי התרבות המערבית המגנה כל נסיון אפליה והתובעת שיויון גמור בין האזרחים ומאידך גיסא יש הכרה בעובדה האוביקטיבית כי רובם הגדול של בני עדות המזרח נחשלים מהם במעמדם הכלכלי, ב־השכלתם וממילא במעמדם החברתי. הרגשת העליונות של אלה מתבטאת איפה גם בהפעלת הערכים התרבו־תיים הלכה למעשה בטענה, ש„צריך לעשות משהו למענם, שצריך להעניק להם פריבילגיות מסויימות", באותו רוחב לב של מי שעומד מעל ויכול להעניק מחוות של רצון טוב. אלה, כמובן, מנציחים גם הם את הפער הקיים ומגבירים את רגשות הקפוח — (ואכן זוהי גם מדיניותו, בעלת הכוונה הטובה כשלעצמה, של משרד החנוך והתרבות הקובע שתי נור־מות שונות לבני העדה האשכנזית ולבני העדה הספרדית) כך לא טוב וגם אחרת לא אתי שפיר.

„יש לדבר באופן גלוי ולא להסס"

התמונה עגומה. אשמה — אין כאן אשמים. יש רק עובדות המ־עידות על הקיים, המציצות מאחורי המליצות של „ושבו בנים לגבולם" ושל מזוג גלויות. ומכל הנראה לעיל מסתבר שהבעיה אינה צועדת לקראת פתרונה אלא הולכת ומח־ריפה: גם הדור החדש, אשר נולד בארץ, ממשיך ללקות בה. גם הדור החדש אינו נולד כשהוא משוחרר ממנה. אין ספק שהמדיניות הישר־אלית ערה לבעיה, אך האם אינה חוטאת לפתרון הבעיה ע"י טשטושה בשטח של פתרונה של הבעיה ה־יסודית במאה שלנו ובעולם כולו, דהיינו, חיסול הפער בין הארצות ה־עשירות ובין הארצות מחוסרות ה־כל. עלינו לדעת שאנחנו מכהנים בשם העולם כולו במאמצינו לחסל בארץ את הפער העדתי כדי ליצור חברה אחידה ומגובשת, כי ירשנו מיהודים שבאו מכל הארצות וכמ־עט מכל הגילים ההיסטוריים של

לשכת העבודה של ראש העין. סיבה נוספת לרגשות המרירות.

התפתחותה של החברה האנושית.

עלינו לדבר באופן גלוי על הבעיה הזאת ולחקור על כל האספקטים המסובכים שלה בלי הסס לנגוע אף בעדינים ביותר. לא תורמים לרפוי החולה כאשר מהססים לדבר אר־דות מחלתו".

„כל צעד קדימה — מחייב צעדים נוספים"

גם אנו סבורים כך. ועל כן התח־קנו אחר שורשי הבעיה וראינו אותה בכל חריפותה. יש מי שכל האספק־טים שהוצגו לעיל חורגים מתחום התעניינותו. הוא יבטל את שלל הדיאגרמות מול תחושה אנושית פעוטה. אך תחושה כזו עם היותה מסוגלת לפתור כמעט את כל ה־בעיות החברתיות בתבל, חיונית היא, לאחר חשוף הנגע ולאחר הצבעה על שורשיו, לצורך ביעורו. הת־שובה „מה אתם מבלבלים את ה־מוח, עזבו עם הבעיות שלכם, צריך להיות בן אדם" אינה תשובה כלל אלא רק הכוח המניע, חומר הדלק לצורך ההגעה לאחר שנתבררו מי־מדי הבעיה. שאלנו את פרופ' שו־ראקי האם לדעתו על־פי המצב ה־נוכחי אנו צועדים לקראת פתרון הבעיה או לקראת החמרתה?

ד"ר שוראקי ענה כי:

„בלי שום ספק ההתקדמות שחלה בשנים שחלפו היא רצינית גם ב־גישה הכללית לבעיה הזאת וגם באמצעים שהממשלה גייסה על מנת לקדם את פתרון הבעיה הזאת ב־מיוחד בשטח של הדיור והחינוך. כל צעד שאנחנו עושים קדימה מחייב צעד נוסף, כי הצרכים הם גדולים גם בשטח החומרי והכלכלי וגם בשטח החינוכי והתרבותי. עלינו ל־הבין שהבעיה תמצא את פתרונה השלם כאשר נגיע לסף תחייתנו ה־רוחנית. ההבדלים הקיימים בארץ בין העדות מבטאים ומבליטים את ההבדלים הקיימים בין האדם ל־חברו. לפי מיטב הבנתי אסור לנו להתעלם מן האספקט העמוק ביותר של תחייתנו הלאומית אשר מצווה לנו לבצע ולהגשים בחיינו הלאומיים את הערכים שהוגדרו בתנ"ך, ערכים של צדק, של אמת, של אחווה ושל אהבה.

קדמוננו הגדירו את משימת ה־משיח כמקרב את הרחוקים. בנקודת הראות הזאת אפשר לגלות שיש יסוד משיחי בתחייתנו הלאומית".

התשובה שלנו לשאלה האחרונה אינה זקוקה לפירוט מיוחד, היא עולה ובוקעת מבין שורות הכתבה. לא באנו להציע פתרונות רצינו רק להכריז את אשר נרמז בסודי־סודות ולהוציא לאור את אשר בחברה ה־ישראלית ה„מתקדמת", מבכרים ל־השאיר בצל. יש מתיחות עדתית ב־ישראל והפער בין אשכנזים לספ־רדים הולך וגדל. עוד לפני פרסום הכתבה רמזו לנו אנשי מוסדות שונים כי מוטב לגנזה, „עוד לא הגיע הזמן לכך" טענו, וצרור טענ־נים „אסטטיים" נוספים גייסו לעז־רתם. גם אלה החישו את פרסום הכתבה.

„הפרד ומשול, אנחנו קרבן שנאה עדתית, בוז לאשכנזים...

עורבים לבנים

כל אשר יקרא כעורב, יקרא.
וכל אשר כעורב הפורח, ימשיך ויפרח.

„ויתן לך משמני הארץ" זו ברכה
„אף השמן לב העם הזה" זו ברכה.
הא כיצד?

כל אשר יחפץ להעיר את
האדם — טרם נרדם
אולת יהיה מעשהו.

כל הנעור וחוזר ונעור משנתו
— שאינה תרדמה
סופו ששנתו מטרפת עליו.

כי לא תוכל להעיר את העם, כי
אל מה תעירנו?
פרופ' אורבך היקר.

על איזה נהר מפליגות ספינותך.
על איזה נהר.

מי יפיח רוח במפרשך, מי.
מי עומד מאחורי כתלך, מי.
מי ניצב לפני דרכך, מי.

כל מי שפונה אל העם — ואין
הוא מנהיג בטוחות,
אל יפנה.

המטוטלת שאינה מטלטלת
דמי, פן יהיה בך חטא.

בגוים יקראו לו, הולך
הדברים עד אבסורדום.
אנו נקרא לו הולך את העם עדיו.
כאשר יקרא לו לנביא „השמן
לב העם".

כבר היו בארץ כמוך, עדנה
משכילים אף גדולים אולי ממך,
חרס העלו בידם.

את העם אל טעות אל תעיר!

אין הדת שושן ללא קוצים.
אל תקצץ בקוצים, כי יחתו
הגויים מהמה.

מנהיג דרוש לנו, מנהיג.

אורב לבן

שפתות ואמנות

דיון בשירת דליה רביקוביץ

הלל ויס

דליה רביקוביץ כתבה באחד מ־מאמריה כי: „רשימה טובה דומה לעתים קרובות לשיר. פסוק מתגלגן בראשו של הכותב וממנו הולכת ומתרקמת הרשימה כולה"[1].

כל המעיין בשירי דליה רביקוביץ, ולו ברפרוף קל, אינו יכול שלא לשים לב אל חזרה מתמדת של פסוק אחד החוזר ונשנה בוריאציות שונות מתחילת השיר ועד סופו.

אין זה סממן ספרותי.

שירי דליה רביקוביץ נכתבים תוך דפרסיה עמוקה. דפרסיה זו היא שיוצרת בלחצה תבניות ודפוסי צליל וקצב המשווים לשיר תחושה של צבת בצבת עשויה, תחושה מאגית כשופית. יחודה של שירתה נובע מתוך השתזרות מוטיבים קוטביים למסכת אחת, כשהאפשרות לבודדם הופכת לבלתי אפשרית. כמיהתה של דליה אל המוות ובעיקר אל החמדה הגנוזה שמעבר לו, נובעת בעיקר עקב מות האב.

פתרון חידת המוות במילא יקרב אותה אל האב. יחד עם זה רתיעתה האנושית, הטבעית מהמוות, ידיעתה כי דבקותה בפתרון חידה זו הרה גורל, המרת הקוטב היחידי של האב או המוות באהוב כל אלה יוצרים מסכת סבוכה ללא מוצא.

אם בספרה הראשון הציבה המשוררת תבניות שיריות שעיקרן כמיהה שסופה הטמעות — חדלון. הרי בקובץ השני „חורף קשה" חלה ריאקציה שהמאפיין אותה הוא: היווצרות נופים פנטסטיים שהם ביטוי לאנרגיה המשתחררת כתוצאה ממאבק חסר סכויים.

נעשו כמה נסיונות תמוהים לראות בכתיבה של ד. ר. „יצר של התפנקות חמודה אבל עם זאת יש לה אפקט של סטירת לחי בתוך הכובד ראש התנכי מזיגה זו של אפור קליפסה עם התפנקות של רצינות עם הצטעצעות, מה שנקרא התממות, הוא סימן היכר של השירים האלה"[2]. או לדוגמא: „כוונת ההפתעה נזכרת ברוב השירים במימיקה השובבה והקפריסית ובהתגרות שהיא בין רכיבי סגנונה המבוהקים"[3].

אלה תפיסות מאוד שטחיות לגבי היקפה ומעמקיה של שירת דליה רביקוביץ. לעולם אין המשוררת כרתבת מתוך רצון הפתעה לשמה למרות שהתבטאה באחד הדיונים ה־ספרותיים כי „חובתו של משורר בן זמננו לעמוד כאשף המפליא את צופיו בחדושי אומנותו" מה שוודאי הוא מהות שיריה שאין דליה עוסקת בקפריסות או בכשפים לשמם ממש כשם שקטעי המקיונות בקרקס אינם צורך לכשעצמו אלא יש להם תפקיד של שחרור והפגת המתח והסכון שבאקרובטיקה.

כל התמונות הפנטסטיות המופיעות בשיריה הן תוצאה. הן מתרחשות אגב ההליך של שחרור ממועקה. בד"כ יופיעו הנופים הקסומים וקפיצות הדרך המשונות רק לאחר קרבה ברורה על העבר מזה — אל המוות. בשום פנים אין כאן הברקות של היצר הרע שמטרתן טכניקה לשמה. אזמן לכאן כמה משיריה כדי שנוכל לעקוב אחר התחרחשות מקרוב. את דליה ממלאת ההכרה שהגאולה תבוא מהמוות: „תפוח זהב / אהב את אוכלהו / אהב את מכהו / בכל אבריו" / „תפוח זהב / נבלע באוכלהו / בא בעורו / אף בבשרהו". (עמ' 5).

רק לאחר הטמעות מוחלטת של תפוח־ה־זהב, הטמעות שיש בה משום נקמה, שמתוכה בוקעת מחאתה של ד. ר., רק בצורה זו עשויה היא להגאל.

בשיר „כסאות למשפט" (עמ' 30) אנו מוצאים „נספה ואשם זה כוחו לאלוהו / ועמד מחטאו".

ההסחפות אל האובדן נובעת מתוך הכרה שהמוות הוא כוח גואל ומשחרר רק הוא יכול לגאול מכבלי החיובים או החטאים. בשיר „חמדה" (עמ' 48) שוב חוזרים אנו אל מוטיב תפוח הזהב.

„הזהירו ראשי השיחים והאור
לא ידע שבוע
נתך בגלי הנהר ובכל אדוותיו ניצת
אף ראשי היה בעיניו כתפוח
הזהב לבלוע".

דליה מגיעה אל המנוחה ואל הנחלה רק תוך חזון ההתעצמות ה־הרמונית הנסוד בשיר

„וגלגל העין את גלגל החמה חמד
אז ידעתי חמדה שלא היתה כמוה".

„מות האב"

נקודת מוצא לשירת ד. ר. מהווה מות האב. החלל שנוצר עם מותו ונסיונותיה של המשוררת לריאינטגרציה עם העולם השכול, עולם ללא אב, ידונו לכשלון. המשוררת יודעת זאת בוודאות ולכן היא מנסה לבנות עולם פרטי וקסום משלה בו היא המלכה, ברצונה בונה וברצונה מחריבה. הנסיונות הללו מטביעים חותמם על כל שירתה.

לאב היא מייחדת מקום ב„עמוד התיכון" שהוא מרכז הבריאה. היא מעניקה לאב כשרים וממדים אגדיים, על אנושים. היא מסגלת לאביה את היכולת לקום לתחיה, חזור לביתו, לספר לבניו על מותו, כל זאת כאילו רק מתוך התחשבות בצער האבלים.

„בכל עת שיבוא רצון מלפנינו / כל אימת שהצער יגבר עלינו / עזוב יעזוב עמנו". (עמ' 13).

בהכרה שדליה מכירה באשליותיה הן לגבי אביה, הן לגבי יחוליה האחרים. אין ההכרה באשליה מהווה כוח מעכב והרסני לגביה. נהפוך הוא, האשליה מהווה אתגר נוסף שהיא מנסה להתגבר עליו בעזרת דמיון בלתי־מרוסן, לחנוק את האשליה, באשליות גדולות ממנה.

בשיר „ארץ מבוא השמש" (עמ' 19) נכתב בזו הלשון: „ואומר בלבי: אם אגיע אל ארץ מבוא השמש / יותן לי כסא מלך / וגם שלמת ארגמן / ואל נכון לא הוגד לי. אכן מלבי בדיתי / כי בארץ מבוא השמש / יהיה לי שלום עד עולם". הכרתה של דליה בנמנעות שבמשאלותיה מדרבנת אותה לשיאים חדשים.

„המערב הכחול" בקובץ „חורף קשה" (עמ' 19) „אני רוצה לעלות אל שולי השמש / ושלא אהיה למאכולת אש /".

הנדידה בין להט הכמיהה אל השמש ובין „הליכה על המים ברגלי חסידים" שהוא ציור של עדנה ורוך, או הבקשה שהחמה תמתין לנו עד שנעלה למערב הכחול, כל אלו אינן קפריסות אלא תביעות שעצם הבעתן היא מחאה נגד סדרי בראשית. ההכרה במגבלה היא קיצון כנפי שירתה. רק העמדת הבלתי־טבעי כטבעי היא שיכולה להעניק לדליה דריסת־רגל בעולם המיותם.

בשיר בריאת המשיח (עמ' 23) שעיקרו „כלום שדה של מתים בולעת את החי?" ברי שהתשובה לשאלה זו חיובית. הודאות שבתשובה תוצאתה השתוללות נופית ומסעות פנטסטיים. הודאות המחלטת היא שמתירה את הרצועה.

מוות

ההכרה במדומה שבפתרונות מוליכה את דליה ברגעי ההצטללות שלה אל דבקות במוות. צליל של ארגיעה אנו מוצאים בשיר „שבחי השלווה" (עמ' 37) „בעוד ימים מאד רבים / אמצא את שביקשה נפשי / אמצא לי את שלוות נפשי / אמשיך שלווה תשעה קבין / ובית מידות לי יבנה / אם כה יתן לי אלהים / ואין יתר בו וחסר".

ההכרה המודעת כמעט באפשרויות הגלומות במוות ונסיונותיה של ד. ר. ליצור עולמות חדשים, דוחקים את תהליך יצירת העולמות ומתנים אותו ראשית כל במוות. ההתפרצויות הנופיות מתרחשות כמעט תמיד לאחר „העבר מזה" לאחר המוות.

בשיר „תפילת אשכבה לאחר שבע־עשרה שנה" (עמ' 23) אנו מוצאים: „אך כשעברה הנערה הטבועה את כל חדרי הים / ידענו שהים הוא המוליד את הנחלים". / בשיר הבא אחריו „קשת ברזל" אנו רואים בפירוש את התנאת ה־הגשמה הגדולה ב„עבר מזה".

„על שפת הנהר בגבול הרי חושך / מעבר מזה לשבעת הימים / מעבר מזה לשבעת מפרצים / עמוסים בזהב וחרוצות שנהבים".

„במקום שהרוח חדל לעולם / וראשי חרדים לוהטים בלי מכאוב" / היחסים בין דליה והמוות מגיעים לממדים כאלה שבשיר „מחלון וכליון" (עמ' 26) היא סוגדת לאליל המוות. „מהו הדבר המופלא הזה / כשפיון על בצעי המים השחורים / יחשך יומי ואני אובד".

אמנם אפשר להסביר קטע זה כמוסב על אהבה בלבד, אולם עלינו לקרוא את השיר בהקשרו הכללי ואז ממילא יתברר לנו שבלתי אפשרי להפריד אצל דליה בין המוטיבים אהבה ומוות כיוון שהם מתלכדים.

„ובחמר הזה האפל נטבעו כתמים של אור
ולא נשמע בהם קול ורחש בם לא יעבור..."

„ובחמר הזה האפל נבעה מכרה של זהב
והחמר הזה האפל מגלה את מעמקיו ויש אהבה ענוגה בין האפל לבין הזהב"

והאפל הופך את גופו כבאר לכתמי הזהב".

היחסים האירוטיים שבין המשוררת והאור, נובעים ראשית מתוך רגשי אשם מובהקים הפזורים פה ושם ביצירת ד. ר. רגשי אשם אלו התוחמים את דליה רביקוביץ בקטגורית האופל. שנית הכרת ערך עצמה, והענקת היכולת הבלעדית להבחין בין זהב ובין בדיל לעצמה.

„ואין מי שיבדיל / בין זהב ובין בדיל" /

אין מי שיבדיל זולת דליה רביקוביץ ומעל הסהר שהוא כבדיל מרוקע „יש אור לבן מחלב השוטף כישועה עמוקה". הישועה באה מן האור. האור הבא מן הירח שאת ערכו יודעת רק ד. ר.

המשוררת כאילו טוענת, האור בא להתיחד ולהוועד עמי כיוון שהוא יודע את ערכי, האור בא אל האפל וכתוצאה מהזדווגותו עם האפל תצמח הפדות.

כל אלה מעניקים לקורא תחושה של נחמה גדולה הטבועה בשירים נחמת העשוקים והגזולים. הכרה זו נוטעת במשוררת תודעת שליחות ואחריות המוצאת בטויה בשיר „פרחים צבעוניים".

„אמרו לי להביא כל מה שאמצא,
את שיירי מכל הפחתים".

תמונה מתערוכת פיקאסו המוצגת בימים אלה בביתן הלנה רובינשטיין בת"א

השמלה האדומה

שירת ד. ר. ניזונה ממראות תשתית הנעוצים בחיק הילדות. בספור של דליה רביקוביץ בשם „הטריבונל של החפש הגדול"[4] נכתבה הפסקה הבאה: „בכתתה היתה תלויה רפרודוקציה המראה נסיכה טובעת בתוך מרתף הכלא שהוצף מים. מה שכבש את לבה לא היה הנושא כמו הצבע האדום של שמלת הנסיכה. כשחשבה על יסוריה של הטובעת נראה לה מר מכל שהעכברים עלו גם הם על המטה המוצפת וטפסו על שמלת הנסיכה".

גלגולו של מוטיב השמלה האדומה מוצא את בטויו בשיריה. לדוגמא ב„שכרה" (עמ' 52).

„לו היתה ידי משגת את השמלה האדומה / שמחירה יקר מאד".

או בשיר הנפלא „ארץ מבוא השמש" (עמ' 19):

„יותן לי כסא מלך / גם שמלת ארגמן". /

מה שקסום במוטיב זה היא ההזדמנות לחשוף את הסמלים הפרטיים של המשוררת והיכולת לעקוב אחר השתלבותם במכלול יצירתה, רק כך נוכל להעניק להם את ערכם הסגולי המיוחד להם.

במקרה שלנו שמלת הארגמן משמשת אחד ממאווי הילדות שלא הושגו לעולם, תשוקה שאיננה נגטשת אותה אף עם התבגרה.

אין שירת דליה רביקוביץ ניתנת למיצוי כלשהו כיוון שהיא חובקת עולמות.

---

[1] „אמות" — תשרי חשון תשכ"ד.

[2] שמעון זנדבנק — „אמות", אוקטובר נובמבר 1964.

[3] אלי שביד — „מולד", דצמבר 1964.

[4] אמות — תשרי חשון תשכ"ד.

אסתר המלכה - בקאמרי

אסתר המלכה, מחזמר
כתב: נתן אלתרמן,
הלחין: סשה ארגוב
במוי: גרשון פלוטקין
תפאורה: דוד שריר
משתתפים: ניסן יתיר, שמעון בר, אברהם מור ואחרים.
מוצג בתיאטרון „הקאמרי".

„אסתר המלכה" הוא מחזה תפל של סטטיסטים, שלא העלה מתוכו תמונות ראויות, אלא נתגמד מתחילתו; „פורים שפיל" מצועצע, מפולחץ וריק. אחרי פתיחה מביכה, בחנות שטיחים יפואית של אחד מהלול (שמעון סיאני), שיש בה מן הפיקנטי והמצודד, עובר הצופה שורה של תמונות, שאפילו חוויתן הויזואלית מוטלת בספק, למרות התפאורה המרהיבה של דוד שריר. (אגב, במעבר מתמונה לתמונה פוגמת תפאורה זו ברציפות העלילה, בשל השימוש במסכים קדומניים, האפלה וכיו"ב). הצופה פשוט משועמם וחסר גרויים. עשר התמונות במחזמר חדגוניות, חסרות מתח ומעיפות, והכל־סדנא דארעא חד הוא. בכולן, פרט לשתי תמונות — זו הנזכרת לעיל ותמונת חדר משכבו של המלך אחשוורוש (אברהם מור) — דומה שאפילו השחקנים יודעים שהמחזמר הוא שיבה מאוחרת אל הצגות פורים מגן הילדים. אלתרמן אכזב נוראות וכשלונו בהעלאת יצירה סבירה, — מצער. השמוש במשחקי־מלים גורם, אמנם, עליצות חכנית, אבל בכך ראוי לו ללמוד מ... דן אלמגור, שפעל נצורות בדבר, בתרגומו החופשי ל„קומדיה של סעויות".

שחקנים וניצבים יש במחזמר בשפע, אבל אוסף גדול כל־כך של חוסר־חן לא ראיתי זמן רב על הבמה: הנשים — מתחנחנות, הגברים — קריקטורות והדמויות כולן מדקלמות, כאילו היה זה מבחן־בד של אורי זוהר, ב„חור בלבנה". למגינת לבנו אין אנו שומעים בשירתן, אלא „צינת בוקר וצריחת עורב".

מכל השדפון הזה מתבלטים שניים בלבד: אברהם מור, כמיד, שהזניח את ענייני המלוכה הקפדניים למען קורטוב של אנושיות ובדיחות־הדעת, ושמעון בר, כמונדריש, הבדחן־הנצחי ו„פרספקטיבת ההומור", המופיעה במחזמר מאי־שם, מבלי זמן ובשולי המאורעות. אבל נדמה לי שבדמויות מן הסוג האחרון, שיש לחפש את אמיתותן מעבר לתן, חוזר אלתרמן על עצמו: ראינו את ה„גורל" ב„פונדק הרוחות", והפרשיות סמוכות. אשר לשמעון בר, אין הוא צריך, אחרי הכל, להתאמץ כדי לשיר טוב יותר מכולם. באישיותו על הבמה יש משהו קברטיקליל משל היה עדיין ב„רביעית המועדון"), ועל כן היה כליצן בעל פיוט. אבל המלט בתכנון? אל, בן מלך נצור;

כללו של דבר: — אם אין לכם מה לעשות — אל תעשו את זה שם.

י. בן־דוד

אוליבר, מחזמר בשתי מערכות

מאת: ליונל ברט, ע"פ דיקנס.

נוסח עברי: שרגא פרידמן וצ. רוזן

הבמאי: פיטר קו,

תפאורה: שון קני

משתתפים: שרגא פרידמן, רבקה רז, אברהם רונאי, רחל אטאס ו־אחרים.

מוצג בתיאטרון „הבימה".

במשך שלוש שנים הופיע סי־פורו של צ'ארלס דיקנס „אוליבר טוויסט", כספור־בהמשכים בירחון אנגלי. מ־1837 עד 1839 הרבה המ־חבר להעלות דמויות־חלכא מעולם העוני והריש של לונדון והצליח לשרטט, במידה ידועה, יריעה חב־רתית בלתי מתפשרת, על מקריה ודמויותיה. יצירה זו, שהועתקה אל הבמה כבר ב־1905, מהווה את המודל, לפיו כתב ליאונל ברט את הדרמה המוסיקלית שלו. בעשותו כן שמר, לפחות, על ריחה המיוחד של הכפרות הדיקנסית כפי שנידרש בדבריו של תאקריי („הנרי אוס־מונד"): „אף כי יש בספריו מ־אימי־החיים, רציחות ורשעות, אסיר תודה אני על הצחוק התמים ועל הדפים הערבים והטהורים, אשר בעל 'דוד קופרפילד' מעניק לילדי".

בכללו: אוליבר של ליאונל ברט — שונה; מעובד באורח חופשי, התוצאה היא, שהעלילה, כפי שנ־ארגה על ידיו, היא העתק חיוור ב־יותר לעלילה המקורית. מטופשת ו־ילדותית. בעייתו של ברט, ע"פ הנאמר, היתה ביישומו של ספור מורכב ורב־דמויות לדפוסי מחזה מוסיקלי. לפיכך היה עליו לדלל את החומר ולהגביל אותו לסיטואצ־יות מאפיינות, בחינת המעט, ש־אינו מכיל את המרובה. מכותרת המשנה של דיקנס, „דרכו של יתום", טווה ברט שורת תמונות כאלה, שלא מיצו את מחאתה המקורית של היצירה והקהו את עוקציה, אבל יצרו, מאידך גיסא, מומנטים חד־שים, רוויי חום, כמעט סנטימנ־טליים, שמחזמר, כידוע, סובלני כלפיהם.

דמות מרכזית במחזמר, פייגין, שונתה עד לבלי הכר. „פייגין של ברט אינו פייגין של דיקנס", או־מר שרגא פרידמן, „הוא בעצם, דמות אהודה למדי. פייגין הוא, לאמיתו של דבר, רק מעין שר־טקס של גנבים וממונה על הצרמוניה של המקצוע. הוא בכלל לא נורא ואוהב את הילדים יותר מאשר רודה בהם. ובסופו של דבר — הוא עני ואביון. אצל פייגין מצוי המקום החם היחידי, אליו באים הילדים — מקלט־מעט לעומת מה שהחוץ צופן בעבורם". דיקנס, בוודאי, מתהפך בקברו לשמע חדשנות תיאטרלית כזאת, אבל אחרי הכל גם הוא נענה לתביעותיהם של קוראיו, בהרחיבו את העלילה ובנסותו לשמור על מתח מלאכותי.. לספור־בהמשכים יש מתכון באנאלי, שאינו מיועד ל־אניני הטעם, דווקא. ובכלל, העלאת הספור כהוויתו על קרשי הבמה היתה חטא כלפי המקובלות הספרו־תיות של ימינו. אנו צועקים „קיטש" להרבה־הרבה וודויים בנוסח „בן ללא הורים" ו„הלב" ומייחדים להם כותל־מזרח בספרות ילדים, אבל מוכנים לסלוח, אפילו לאהוב, מס־גרת בלתי מחייבת, כמחזמר. השׂ־אלה היא, כמובן, אם „הבימה" יכו־לה להרשות לעצמה מסגרות בלתי מחייבות, אבל שאלה זו אינה ענ־יינית, לגופה של בקורת.

המחזמר „אוליבר" הוא פרפרת טובה ממש, משום שהוא נענה ל־תביעותיו־שלו בנאמנות. התפאורה מעולה, המוסיקה מהנה ביותר, ו־אינה כבדה, והאווירה חמה ואנו־שית. המחזמר אוחז בך דווקא משום ש„אפילו כולנו חכמים וכולנו נבונים" איננו מחוסנים נגד מעט סנטימנטליות, כשזאת מתדפקת על דלת אחוריה. לא אתפלא אם צופים רבים ימצאו מקנחים את אפם, כש־אוליבר (יגאל בן־דוד) שר „אהבה ישנה, היכן?" והדבר לא מפריע לי. להיפך. בעבור דברים כאלה, המו־גשים בטוב־טעם ובססגוניות רבה, רשאי אתה, בהחלט, למחוא כפיים חמש דקות מתוך המון אחרות של „עזוב שטויות".

יש במחזמר תמונות מרשימות. שירו הקצר של מר באמבל (אברהם רונאי), „ילדון למכירה", הוא מרגש, עקב התהודה הרבה ועקב התנועה שכל הבמה שרויה בה אותו זמן, כשהתפאורה משתנה ועל הקיר מוק־רנת מדרכה נעה. עקרון התנועה נשמר במחזמר בצורה נאותה ומב־חינה זאת היתה עבודתם של הבמאי והתפאורן משובחת. בצידו המלודי של המחזמר היה היפה בפזמונים השיר „מי יקנה", שהושר בפי או־ליבר ובעלי המכולת ברובע הע־יריים. שלוב הקולות והתזמורת, תחושת ההרמוניה שבהם, האסוסי־אציות של התחדשות ממש, וקולו הדק של אוליבר — כל אלה יצרו שיר נהדר. חבל רק, שבמקורו, ב־תקליט ההצגה של ברודווי, שר ברוס פרושניק טוב יותר מ„אוליבר" ש־לנו. בעיקרו של דבר — יש מש־מעת בשפע התמונות והשחקנים וגם בתוך השתובבותם של הילדים אתה מוצא את עבודתו הקשה של הב־מאי. המסכן נאלץ הפעם להתמודד עם למעלה משלושים „צברים"... ו־הצליח. אין פירושו של דבר שהכל שפיר בהצגה. מן הבחינה הווקאלית הסר למעמדים אחדים במחזמר לי־טוש, ושירתם של הילדים, למשל, אינה בחירה כל צרכה. הללו, כ־יחידים וכקבוצה, חסרי דיקציה, ו־לא אחת נבלעות המלים, עד לבלי הבן.

על משחק — מדברים, לא במובן המקובל. במחזמר מסוג זה נדרשו השחקנים להיות גמישים ומלאי חיוניות. אין צורך לומר שהילדים ניחנו בתכונות אלה, מטבעם, ו־שרגא־פייגין עולה על כולם. קטעי המשחק שהוא מגיש, בעת שנתם של הנערים, בפזמונו „חשבון ה־נפש" ובהצגתו „כייס כיסים" הם מעולים. המדובר הוא, כמובן, ב־מימקה ובתחושת ההסתגלות לנפש הפועלת ולאווירת המחזה ולא בעי־צוב מגובש של דמות. נסיון כן לחפש מניעים ודקויות בדמות הוא שטחי ומבולבל, משום שאין ה־מחזמר נותן שהות לכך ומשום ש־גבוריו של דיקנס גולשים אל הג־רוטסקי. מבחינה זאת תמוהים בעיני דבריה של הגב' רבקה רז, שאמרה: „לגבי מהווה ננסי אתגר מעניין. הפעם זהו בראש ובראשונה תפקיד דרמטי". להופעתה יש לומר, שכוח שירתה וחיותה, עם צחות הגוייה, מרשימים ביותר. סצנת מטבח־הג־נבים, בו היא שרה שיר וולגארי ועסיסי, היא מן המעמדים הססגוניים ביותר במחזמר. לא כן הוא, לדא־בונה, משחקה.

„אוליבר" הוא מוצר־יבוא מובהק. לעומתו נראה מוצר־יבוא אחר, „גבירתי הנאווה" על כל מעלותיה, כמאובן מתקופת הברונזה או כ־מאובן בן־ימינו, בבתי העשירים של דיקנס, בעיני פייגין ותלמידיו. „אוליבר" תוסס יותר, חי יותר, נחמד יותר. המחזמר הזה אינו נמדד ב־ברק התלבושות והתפאורה, אלא ב־שובבותו ובתגובתו של הצופה, ה־מגלה חמימות וסימפטיה. לרצוני, אני עורך השוואה נוספת. שרגא פרידמן טוען, ש„יש רק מחזמר אחד המשתווה אליו — 'פורגי ובס' של גרשווין". בצידו הטכני של הענין יתכן שצדק... שני קטעים, לפחות (שירו האימתני של הרוצח ביל סייקס והשיר „מי יקנה"), הושראו השראה בולטת מ„פורגי ובס".

בפואייה של „הבימה" מתלחשים הבריות על דברים מדברים שונים. הם אומרים ש„בשעה כזאת צריכים הילדים להיות במיטה", וכי „התי־אטרון הלאומי העתיק מחזמר על קרבו ועל יוצריו, ובגד ב'סדום סיטי'". אבל האמינו לי: אני ראיתי אותם בפנים — והם נהנו. נכון, זה לא „הדבוק". אז מה?

הערה: בעל המאמר ראה את הה־צגה בהשתתפות אברהם רונאי וכך הוא מדווח עליה, למרות ש־לפני כשבועיים הוחלף אברהם רונאי ביהודה אפרוני.

אי בהירות

יעקב קיהל

„ויקו לעשות ענבים ויעש באושים" (ישעיהו, ה', ב)

נגמר, סוף סוף, מעשה מרכבה. בתמימות חששנו לגורלה של הממ־שלה, משום שאי־אילו אנשים אמרו ש„בתנאים הנוכחיים אין מקום", אבל התנאים הנוכחיים הם ענין של מה־בכך והכל בא על אותו מקום בשלום. רצונם הטוב והכן של הרו־עים שלא להרגיז את הצאן, עלה לנו באיפה של וותורים ובקומץ של אי־נעימויות, אבל אחרי שיגאל אלון הסביר בבהירות, שבעיית גר־מניה אינה בעיה עקרונית, לדידם של אחדים, ואחדים אלה נתלו ב־הגדרות סטטוס־קוו, שוב יכולנו ל־עיין בעתונים, ולספק את החוש הציבורי שלנו בדליקות־רבתי וב־ביקורה של הגב' ריס־דיביס באר־צנו. משברים יש בבלגיה הנידחת וביוון הפולקלוריסטית, אבל בישראל — צפיחית.

וחבל שכך נתגלגלו פני הדברים, משום שיש לנו עדיין מה לומר — גם אחרי הבחירות. אם לא היינו חוששים להראות כיוצאי־דופן היינו אפילו צועקים בראש חוצות, אבל אנחנו אוהבים ארגון וסדר ולכך — אנו אומרים: בואו ונאמר „די" בצוותא. בואו ונבעט בעכוזם של כמה פונקציונרים, שבעקומת חיינו הפכו למשתנה־קבוע, ונאמר להם: „באנו, ראינו ומאסנו".

כי מהו המצב בכלכלתנו? ומה העובדות על בטחוננו? והיכן ה־מוראל הציבורי שלנו? ואיך? ו־כיצד? ושאלות רבות אחרות. איננו יודעים מפני הדואגים להסתיר זאת מאתנו, באומנותו של אשף ובחכמת

רואה־חשבון ביום המאזן. תחת זאת אנו שומעים על ג'ון סטיינבק, שבא להעשיר את חוויות הסופר שלו ב־„אנשינו המופלאים". אנו חוששים שלאמיתו של דבר, תצא תחת ידו כאטירה שתרגיז את אנשי המגבית בכל אתר ואתר, או שמא גם הוא יחזור ויאמר: „אינני יודע", כמונו־כולנו.

והאמת היא, שאיננו יודעים. איש לא טרח לבאר לנו את המצב לא־שורו ואנו ניזונים משטחיותם של עתונאים, המצטטים פרוספקטים, ח־דשות לבקרים. „נאום לאומה", מע־שה ידיו של דה־גול, נשמע אצלנו רק כשאיזה כרוז מטופש מופץ לג־נותם של אורחים, ואת כל השאר אנו נאלצים להשלים, אכסטרנית.. אבל גם כך יש אווירה ברחוב, ה־אומרת דרשני. גם כך כבר אומרים אנשים, שמשהו „צולע" במדינה, בכל זאת, וכי יש לפקפק, ולהסס, ולחשוד, ולעיין מחדש, ולשאול את המבינים. את האמת הזאת חייבים אנו לומר — הציבוריות הישראלית הפכה להיות חשדנית והמוראל שלה הגיע לנקודת קפאון. אחדים אומרים שרומו, בפשיטא, אחרים טוענים שידעו מראש. אדישים, אלה ש־היו את תשתית חיינו הציבוריים, הולכים ופוחתים, משום שלפתע ה־בינו כי הדבר, בנפשם הוא. ואי־מזה כבר אומרים, שהממשלה לא תאריך ימים. כשאין יודעים בוודאות, אלא משמועות ומהיקשים, יוצאת תמונה מזעזעת כפליים והגיון שלנו אומר אז: „אין עשן ללא אש וכיו"ב".

בראש ובראשונה — אישיותו של המנהיג והמכוון. מישהו יצא בק־ריאה: „תנו לו שאנסה" ונשימתנו נתארכה, אבל הכל־הכל בוזבז. עקב „הצטננותו" באו בדיקות בי"ח, ימי החלמה, ימי מנוחה וימי חופשה. איש לא ידע במה מדובר, בברור, אבל הכל ניחשו, וחרדו. אין לנו, אלא להצטער על תופעה בלתי־נמ־נעת כזאת ולהבינה. מאידך גיסא, אסור לנו להסכים להופעתה אצל המנהיגים. (במקומו, כידוע, הסמיך מר אשכול את השר שפירא, לנהל את ישיבות הממשלה, ואנו חשבנו,

לתומנו, שגם בריאותו־שלו אינה מאפשרת זאת. התבדינו וצדקנו כ־אחד). מדינה כשלנו, שאיגה מצט־יינת בבריאותה, חייבת להעמיד ע־ליה אנשים, שיוכלו לכוונה. מה עשינו אנחנו, זו שאלה לאפיקורס־סים. ולא רק זאת. חשבנו לטהר את האווירה הציבורית שלנו ולסיים 'פר־שיות' ו'עסקי־ביש'. רצו מנהיגים ודב יוסף קופח, בחינת „עשה את שלו — יכול ללכת", ומבלי שים לב לגופה־של־הדחה אנו מצטערים על צורתה. משנתגבשו הדברים אמר זה: „לא אמרו לי דבר" וטען זה: „הכל נאמר לו". הוטל דופי ב־אישיותו של המנהיג; קדש־קדשיו, האמון, נתערער לבלי רפא. מה ה־אמת בענין זה? ומה האמת בענין מחלתו? והאם בינונית היא זו? אי־ננו יודעים.

ושנית — מצבנו הכלכלי. אין לך בדיחה גדולה ועצובה יותר מ־דו"ח בנק ישראל, 1962, זה תולדות מעשה־חלם של האוצר, בתקופת הפיחות. ידו האחת חיבלה במעשי היד האחרת ושום דבר לא רוסן. גם לא עודף היבוא. לצערנו, אנו מתחילים לחשוב שכלכלת ישראל מכוונת בדרך אופורטוניסטית וק־צרת־טווח ושהעתיד צופן בעבורנו הפתעות בלתי־נעימות. ולא בכדי. על שני ענפי יצוא השתתנו את תק־וותינו לצמצום הפער במאזן התש־לומים, עד כה: על ההדרים ועל היהלומים. והנה, על הראשון נעניגו ב„לאו" מן השוק המשותף ואנו גל־חצים ומתחבטים בו, באמת, ועל שני אנו מנידים ראש בבהלה: דרום אפריקה, שהיא יצואן חמרי הגלם החשוב, החליטה לבדוק מחדש את הענין והגיעה, מן הסתם, לכלל דעה, שמוטב לה לעבד את יהלומיה בעצמה. ואנחנו, אנה אנו באים? ואם לא די בכך, הרי שהון ההש־קעות הגרמני הולך ופוחת בימים אלה, והכל — סביר, והגיוני, ד־עקבי, ובכל זאת — בלתי צפוי?

וההתייקרוות שבאה עלינו, אינה מוסיפה בטחון לתלמיד־חכם ולבער גם יחד. אוי לה, לממשלה הזקוקה למחווה מציבור העובדים בה, ע"מ לפתור מקצת מבעיותיה, הגם שיפה עשו האקדימאים, בוותרם על חלק מהפרשי משכורתם. והשביתות — עפר לפיהן. מי אינו שובת היום? אגדת הרצון הטוב של „עמך ישראל בארץ הקודש" מתנפצת אל מציאות של „עוד", ופועלי „ארגמן", סוורי אשדוד, נהגי „דן", עובדי התעשיה הצבאית(!) ואפילו האקדימאים חוג־גים הילולת־רפש באין מפריע. ומה עושים לתיקון המצב? נבצר מאתנו.

שלישית — מצבנו הבטחוני. ב־מישור זה היינו בטוחים תמיד ש„ה־כל שפיר" וש„אפשר לסמוך". והנה, בצד משלוחים חד־צדדיים לארצות ערב, מבשרנו מר בן־גוריון כי יש תהליכים בארץ הזאת, שעליהם עוד נצטער. סתם ולא פירש. הכחשות, שבאו בצד הדברים, חלשות ורופפות היו. אנחנו למדים על מר אלון, שיש לו „תודעה בטחונית" ועל מר דינשטיין המצדד בעבודת צוות, אבל גם בכוון זה מתגלים בקיעים ב־אמונינו. מה האמת? איננו יודעים.

(המשך בעמ' 9)

מטרות יסוד — יסוד או אוטופיה

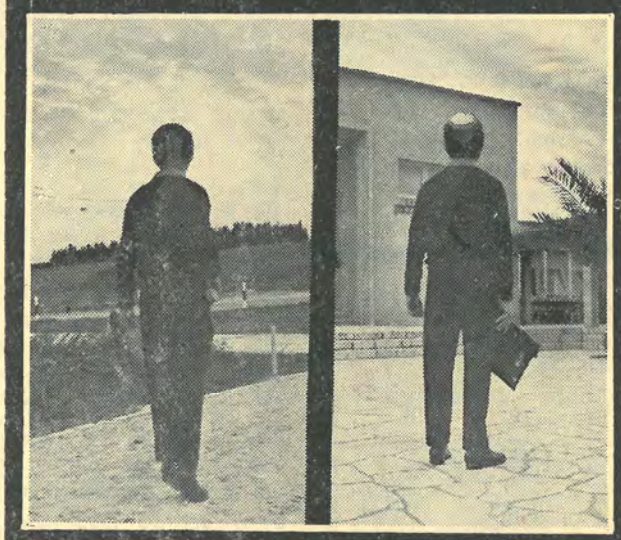

כתב: א. אנחק

הסטטיסטיקה היבשה אומרת כי ב„בר אילן" רשומים 2108 תלמידים, מהם 943 בנים ו־1165 בנות. הסטטיסטיקה אינה אומרת כמה מהם לומדים וכמה מהם באמת דתיים. שהרי בסופו של דבר מגוחך יהא לנסות ולקבוע כמה לומדים ולא רק רשומים בעלמא. כאמור, אין הסטטיסטיקה מספרת דבר לגבי דתיים ושאינם דתיים. הסיבה ברורה. רשמית — כטודנטים לא דתיים אין מקומם ב„בר אילן" שהרי בין מגמות היסוד של האוניברסיטה נאמר שחור על גבי לבן כי האוניברסיטה שואפת להעמיד מלומדים חדורי רוח היהדות המקורית.

ולא כך המציאות. ב„בר־אילן" לומד מספר לא מבוטל של סטודנטים שאינם מכחישים כלל את עובדת ריחוקם מן הדת. הכיפה הכסכה את הראש אינה מכסה על רעיונות ושאלת מיקומה על הקודקוד הינה מציאות שהזמן גרמה. עם העליה לאוטובוס, בדרך כלל, היא נשמטת.

דת וחילוניות בכפיפה אחת

אך הבעיה היא נכבדה מזו. היש מקום לסטודנט לא דתי באוניברסיטה דתית? האם בכך שסטודנט דתי החפץ ללמוד ב„בר אילן" נדחה מחוסר מקום בעוד עמיתו החילוני מתקבל — תואמת את מגמות היסוד של „בר אילן"?

אוכר אורי *) הלומד שנה שלישית: „אז מה אם אינני דתי? האם בשל כך לא אוכל להרחיב דעת? מפני כל מיני סיבות לא נרשמתי באוניברסיטאות אחרות והאם מסיבה זו לא אלמד?

נקודה שניה — לדעתי, רצוי לקבל גם סטודנטים כמוני מסיבה אחת: לשם המפגש בין שני ה„מחנות". כל עוד לא למדתי ב„בר אילן", לא ידעתי מיהו הצעיר הדתי, מה השקפותיו וכו'. לכל היותר זהיתי אותו עם דמות היהודי המידה אבנים בשבת על מכוניות, איש „נטורי קרתא". עתה, לאחר זמן רב יחסית של שהיה בכפיפה אחת, למדתי להסתכל על הדברים מזוית ראיה שונה לחלוטין. ראיתי כי יש לשפוט את הצעיר הדתי כאת עמיתו ה„הפשי", בראש ובראשונה לפי התנהגותו כאדם. „לעולם יהא אדם" ואח"כ לא איכפת לי אם הוא גם „ירא שמים בסתר ובגלוי".

יש לזקוף לזכות האוניברסיטה עובדה זו. שהרי, בסופו של דבר, אנו האזרחים חייבים להבין האחד את השני. חייבים לדעת מה מרכיב את אישיותו של כל אחד. רק מתוך הכרה זו נוכל להגיע להבנה ויחסים הדדיים טובים. על המצב ההפוך מזה, השורר עתה במדינה אין צורך להרחיב את הדיבור. בכל עתון בוקר מספר על כך בפרוטרוט.

אלו, סטודנט דתי שנה שלישית, אינו מסכים לדברי חברו (אגב, שניהם לומדים באותה פקולטה).

הוא אומר: „אין זה כלל מתפקידה של האוניברסיטה לקיים מפגשים חברתיים. יש כר רחב לכך בשורות הצבאי ובחוגים רעיוניים למיניהם. האוניברסיטה חייבת אך ורק להכשיר ולתת השכלה לסטודנטים האמונים על ברכי הדת. באם פרט זה נמצא חסר או טפל אין האוניברסיטה ממלאת את תפקידה, ממילא אין היא אוניברסיטה דתית. אני רואה בחומרה רבה את העובדה שמתקבלים סטודנטים שאין כל ספק בקשר לחילוניותם, בעוד שאני מכיר אישית חבר אשר יכול היה להצליח תפי לחיים בין כתלי האוניברסיטה, או בירושלים ובכל זאת ניסה להתקבל ל„בר אילן" משום שזו אוניברסיטה דתית — כפי שנאמר בחוברת המכיר סטודנט „חפשי" שהושפע מבחינה דתית. הויכוח בשאלה זו היה להם, ולכלל מסקנה משותפת קשה היה להגיע. מדור „לוחץ לי" מצפה לקלוט את דעותיכם, ואז תוכל להתקבל תמונה ברורה יותר.

כאמור, מספר הסטודנטים ב„בר אילן" מגיע לאלפיים מאה ושמונים. מהם שמונה מאות ושבעים עד גיל עשרים, תשע מאות חמישים ושתים עד גיל שלושים, מאתיים ואחד עד גיל ארבעים ושמונים וחמישה עד גיל חמישים. הגיל הממוצע, לפיכך מתקרב לעשרים וחמש.

אין להתעלם ממספרן הרב של הסטודנטים וה„סטודנטיות" הבאות ל„בר אילן", לאחר תום תקופת לימודיהן בשמינית. מרננים עליהן כי הן באות לפקולטה לגידולי בעל. זו כמובן השגיאה הרגילה שבהכללה. מספר רב של בנות באות לאוניברסיטה מחוסר ברירה, או משום שדרך זו — המשכת לימודים גבוהים אחרי התיכון — נראית בעיניהן כדרך טבעית עד... לחתונה.

„זו היא הסיבה" קובל נתן (שנה ד') „שאין אוירת לימודים כאן. כל ה„שמינית" מגיעה מיד לאחר החופש הגדול וממשיכה ב„תשיעית". ההבדל היחידי לגביהן — אין רישום נוכחות מדויק ואפשר לבוא לאו דווקא בחלבושת בית ספר. תלבושת, ההורגת לעתים מכל טעם שהוא".

לדעתו של נתן יש לערוך סקציה חמורה בקבלת בנות בוגרות שמינית כאשר קנה המידה משמש ממוצע ציונים גבוה. לגבי בנות הבאות להירשם ל„בר אילן" כשנה אחרי תום בחינות הבגרות בתיכון אין להחמיר עד כדי כך.

כבר מצאה חבר

„לא מצאתי מוצא אחר לבעיה זו" הוא אומר „בכל אופן, לדעתי, זו אחת הבעיות של האוניברסיטה: יצירת אוירה של לימודים.

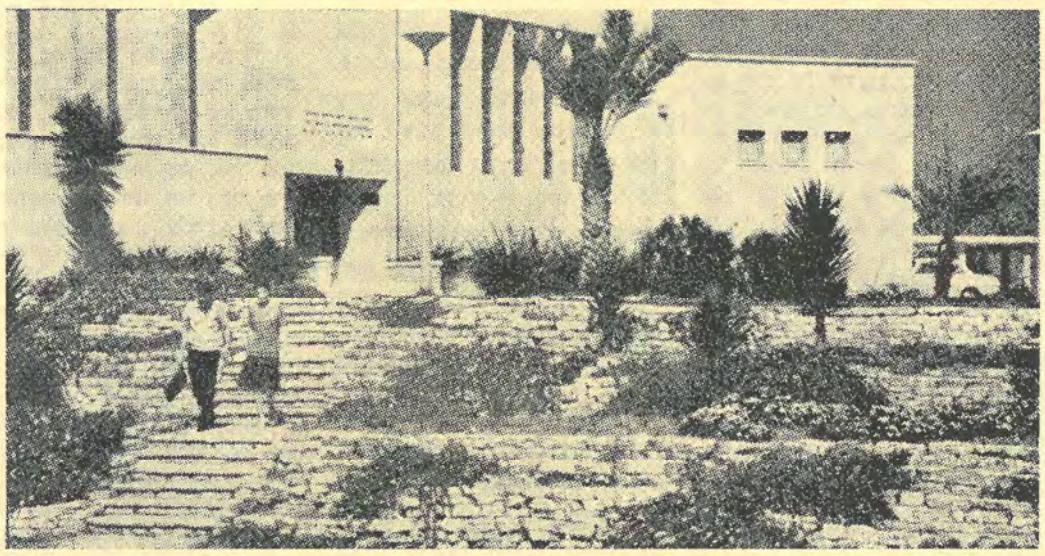

בן ובת. בתמונה היחס אחד לאחד, במציאות: היחס ארבע לאחד

מתנגדת לו בתוקף שושנה (שנה ג'): „נכון, אף אני מצאתי את שותפי להיים בין כתלי האוניברסיטה, אך לא באתי במטרה זו. עובדה — אני ממשיכה ללמוד. נוסף לכך אין אני מוצאת כל פסול בכך שבנות באות ללמוד מתוך פוזילה לעובדה שיתכן וימצאו כאן את בחיר לבן, ברור, כי גם הנרשמת לאוניברסיטה רק כדי להוציא ב. א. (בעל אחד...) פסולה מעיקרה ומוטב כי לא תהא ב„בר אילן".

חנה (שנה א') אשר הצהירה כי מטעמי דת ומצפון אינה משרתת בצה"ל ולפיכך המשיכה ישר בשרות האישי שמשמעותו לימודים גבוהים — מצאה כבר חבר. בעינים חולמניות היא אומרת: „יתכן ותוך זמן קצר ננשא. או אז אולי אוכל להקדיש יותר תשומת לב ללימודים..." והיא איננה יחידה.

*

על קצה המזלג טעמנו מן הנושאים שהועלו בכתבה זו. נכון יותר יהא לומר כי נושאים אלה הם רק נקודות למחשבה. לנו, הסטודנטים, ולראשי האוניברסיטה. מכל מקום דרוש טיפול יסודי בענינים אלה, שאם לא כן היהא טעם לשם „אוניברסיטה דתית"? היהא טעם לאמרות, למגמות, לכוונים ולכל השאר?

*

הערה: מאמר זה מסיים את סדרת המאמרים על „דמות הסטודנט ב„בר אילן".

*) כבמרבית הכתבות בסדרה זו — גם הפעם השמות בדויים.

שעת רצון

דעת הפרסומת — אך נדחה מחוסר מקום. מדוע? משום שפלוני הנוסע בשבת ולאחר שיקבל את התואר יסע בשבת — התקבל. במלים אחרות: את כל המטען הרוחני־דתי ש„בר אילן" יכולה להעניק — ואין אנו מתווכחים כרגע אם יש לה מטען רוחני להענקה — היא ביודעין לא תפעיל לגבי סטודנט חילוני שהתקבל.

דרך טבעית עד... החתונה!

אברהם, שנה שניה, לא דתי, שוקל מילותיו אחת אחת: „זה שטות מצד „בר אילן" שהתקבלתי, זו אוניברסיטה המתימרת להקרא דתית, מופיעה בפני הציבור והתורמים בחו"ל כדתית, והנה, כששואלים אותי היכן אני לומד ומקבלים את התשובה: „בר אילן!" תוהים הכל וחושבים פעם נוספת אם יש מה שמציין את „בר אילן" על פני אוניברסיטאות אחרות.

מדוע נרשמתי דוקא כאן?

פשוט, משום שזה נוח לי יותר. לא חפשתי במיוחד חברה דתית למרות שמבחינה חברתית אין בחורים דתיים שונים מחבריהם הלא־דתיים. לא הושפעתי, מבחינה דתית, משך תקופת שהותי כאן ואיני רואה כל סיבה שישפיעו עלי בדרך זו או אחרת. דרכי שלי ברורה לפני. איני אין כותבים בין השורות, בעלי רגישות קוראים בין השורות, אך למען אלה, שגם השורות לא נהירות להם כותבים בבין השורות.

להלכה, צריכה היתה רשימה זו להיות מוטלת בעמוד האחרון מקורטרת מור ולבונה, שהרי כחבר ועד צפו גם לי שורות וטורים באותו עמוד, אלא שלא רציתי להשבית את שמחת העמוד ובחרתי אכסניה זו, שנוח לי בה ונוח לה בי.

בפרק „צבור המדינה וצרכיהם" מביאים בעלי ספר האגדה, לקוטים רבים מהם משתקפת גשתם רבת הלבטים של החכמים ובעלי־דבר, ביחסם אל פרנסי הצבור. היחס, עתים הוא מסויג ועתים הוא אוהד, אך על מכלול האגדות מרחף היחס החשדני והדו־קטבי אל השמים עצמם בין מרכאות והופכים למוסד. הכל תלוי בטיב הדיירים. שאין הדירה עומדת ומכרזת על עצמה מעליה, אלא דייריה מכריזים עליה: אם נקיים הם, נקיה אף היא ואם אין הם נקיים, מוכתמת היא, והכל לפי הדרים בה.

ענין לי כאן בבית ובדייריו, אם כי יש כאלה, שהנושא מוקצה עליהם מחמת מאוס, ואין בכך כל תימא. דרך ההתיחסות לנושא זה זהה בד"כ אל המסתתר מאחריו: ההתיחסות המוצעצעת והקרתנית תואמת יפה לחלל הריק בה היא מתגדרת.

המשנה מביאה מחלוקת אם דור לפי הפרנס או פרנס לפי הדור. מחלוקת זו אבדה את חשיבותה לגבינו, שהדור לפי הפרנס והפרנס לפי הדור ושניהם על פי ה„תהום". אכן, עלובה המדינה, שרופאה חולה רגלים ושרופא העינים שלה בעל עין אחת.

הסתדרות הסטודנטים משמשת היום משרד כרטיסים הנפתח בשעות קבלה קבועות, משרד אמרגנות הכעוסק בסרסורות בדור של אמנים מנשף לנשף, תשבוץ של שררות אחת לשבוע ע"פ השררות, שגתפנו בשבוע הקודם, הרצת עט על גבי פרוטוקולים משועממים ותקתוק גלויי דעת.

המזכירות היא מרכז ההסתדרות.

האם על כל אלה מדווח העמוד האחרון בשמחת הללויה? מה מקום כאן לדברי סכום, ומהו גבויים של אלה? לשם מה לטוח את פי החבית אם ריקה היא? שמחתי שלי לא החזיקה מעמד יותר מן הזמן בו הצליחו התקוה והצפיה להחזיק מעמד, ואלה דעכו מהר.

שבועיים לפני הבחירות למועצת הסתדרות הסטודנטים הוא זמן מתאים לפקוח עיניים ולהווכח, שהמלך ערום. דשדשנו די במים הרדודים של טפולי סרק והליכה עוורת בדרך, שאינה דרך, אלא בצה. החדש צריך להביא עמו רוח חדשה ומהפכנית. „אשר רוח בו", מסביר בעל ספרי פנחס „שיכול להלוך כנגד רוח של כל אחד ואחד", וכמובן, גם כנגד הרוח של עצמו. לועד החדש מצפה בדק בית יסודי, כי בבית הנוכחי כבר מהלכים שועלים בין החורבות.

מעולם לא הצלחנו להגיע לדיון יסודי ומעמיק בבעיות האמיתיות העומדות לפנינו. מעולם לא נחשפו המטרות, שלשם הגשמתן אנו קיימים ולא הוגדר תפקידנו המיוחד.

ה„במה למחשבת היהדות" נגנזה, פעולות התרבות שבקו חיים לכל חי ובמקומם אורגנה נשפית אמנים המונית. היחס בין שלטונות האוניברסיטה לועד הסטודנטים לא נדון אף פעם אחת ביסודיות ולא הותווה שום קו מנחה. הסתפקנו במלוי התפקידים השיגרתיים הזורמים, מילא, בכוח ההתמדה של עצמם מיומות קיום האוניברסיטה, ושלצורך המשכתם די במזכירה ובשני פקידונים.

לכאן צריך להשיב רוח חדשה. החדש צריך לבער את רוח הישן. חוששני, שבמצב של היום כשהכתוב — כתוב, והקיים — קיים, ואין בין זה לזה אלא קריאה בלבד, יוליכו אותנו הבחירות בחזרה אל הישן ואף הרחק ממנו. סכנה זו יש למנוע.

אין הבחירות שחוק של עסקנים ואין הם שעשוע דמוקרטי. כל הסבור, שריח חריף של בדור מתלווה אליהם, מוטב, שיבדוק את עצמו.

רק כך אפשר יהיה למנוע את השנות המצב הנוכחי, שהראש — זנב, והזנב — זנב, והולך הזנב אחר הזנב.

ה ר מ ק ו ל

ספורה של אפיפת הסברה בענין בחינות הב.א. שנערכה מטעם הסתדרות הסטודנטים ביום חמישי ה-3/2 בשעה 2 אחה"צ, שעתיים לפני טקס חלוקת התארים ו... (בחוסר עקביות בלתי-רגיל) הצליחה.

כל התצפיות הצביעו על כשלון מוחלט והנסיון העשיר תמך בהם בשתי ידיו. המאר-

גנים היו חוורים וחלק מהם לא הוציא את ידיו מן הכיסים למעלה מ-48 שעות לפני תחילת האפיפה. פקודת ה-מבצע הסודית הורתה על ג-יוסם של, מינימום, מנין אחד

מים מעוננים, רקטור כועס, מג-טליות מוכרת של הסטודנטים והזמן שנקבע (שעתיים לאחר תחילת חופשת הסמסטר) כל

אלה הוו רקע נאות לאכזבה המ-צופה, כמו תמיד.

את ההפתעה הראשונה חוללו דוקא השמים. לפי מיטב ידיע-תנו אין הם מתחשבים במעמד ובתואר, ולגביהם הרקטור וס-טודנט שנה א' שקולים זה לזה... ואכן בשעות הצהרים של אותו

יצבו הסטודנטים חשופי שמות. השמים הצליחו להתאפק עד ל-שעה 2.00 ואז, בנגוד להחלטת המועצה, התיצבו לימין הנהלת האוניברסיטה. כך קרה, שבדיוק עם התארגנות האסיפה התחילו שופכים כל מה שהיה להם על צבור הסטודנטים, שהתכנס ב-רחבת הכניסה ושהתגונן בעזרת רמקול נייד. הסגל ולעזרתו ה-רעם התיצב מול הסטודנטים עם הרמקול.

אך הפעם אפילו לגשם נמצא פתרון גאוני, המטריה. והיה זה דוקא צבור הסטודנטים (שהיה הפתעתה השניה והעיקרית של האסיפה) שגלה את הפטנט.

הרעמים לא הפחידו אפילו את ...הבנים והם נשארו עומדים ב-רחבה קצת רטובים, מדשדשים במים, שנקוו בשלוליות, ממתי-נים בסבלנות ולמרות הכל מא-זינים. מאות סטודנטים הופיעו והמרגיז ביותר, הם אפילו הש-תתפו. האדישות, שיוקרתה נפ-געה, לא הרגישה עצמה נוח במעמד החגיגי, חמקה בשקט מן הרחבה והתישבה לה בישיבת

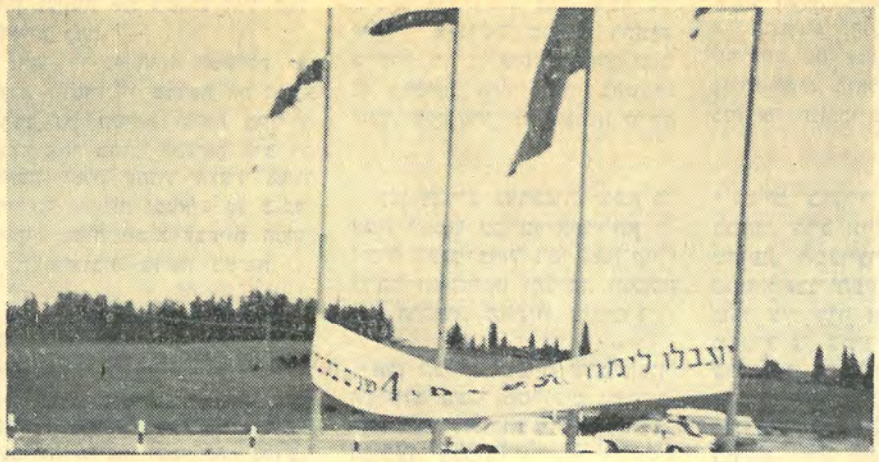

מ ו ל

של סטודנטים כשחלק מן ה-עוזרות משלים את המנין ו-אילו הגננים שמשו כחיל מלו-אים למקרי חרום.

כל התחזיות היו שליליות, א-פילו החזאי לא גיבא טובות. ש-יום היה הקונפליקט עמוק מאד. מול הסגל וההנהלה, שצפו למטר סוחף (ואף הבטיחו לחזאי ד"ר כבוד בקרימינולוגיה) התיצבה הסתדרות הסטודנטים, שהתפללה למזג אויר נוח: מול סוללת ה-תוארים ופצצות הפרופסורה הת-

הסנט. בעוד יער של מטריות, טפות גשם, שנלחמו לשוא וה-כרזה — „יוגבלו בחינות הב.א. ל-4 שנים בלבד" נאבקים קשה עם הרוח. עדיין לא הוכרעה ה-שאלה, האם כל אלה זכו או שמא היתה זו דוקא הרוח, שהכריעה את הכף.

מאות סטודנטים צפו לקצור הדרך אל התואר. הם היו מוכנים להשאר באותו מקום עד, שיק-צרו איתה ממש אלולא נאמר להם, שצריך לקחת מידה לפני כן. אמנם כמה מהם זכרו במעור-פל, שכבר לפני שנה נלקחה המידה אלא, שלבסוף הבינו שב-משך שנה השתנו המימדים וגם הם עזבו.

הפעם לא ימתינו זמן רב כל-כך.

ה ר ע ם

ת"ד 313

גם כפה או רק כפה ?

שאלה זו התעורה בכל חומרתה בתום נשף-העשור שאורגן ע"י הס-תדרות הסטודנטים. תוכנית הנשף היתה ברובה בעלת רמה מוסרית נמוכה ויחודה הדתי של האוניברסי-טה לא ניכר ב„נשף עשור" זה. הכשר לכריכים שנמכרו בבית ציוני אמריקה לא פורסם, תפילת מעריב לא אורגנה והריקודים המעורבים החלו בריקודים סלוניים. (אפילו לא החלו בריקודי עם!). נשף זה משקף את הלך הרוח והאווירה באוניבר-סיטה הדתית. האם גם אנו בין ה-דוגלים בסיסמה ככל הגויים בית ישראל!

הנני מציע להסתדרות הסטודנטים (או להנהלת האוניברסיטה) למנות „רב" (רכז תרבות דתית) שידאג ל-אווירה הדתית ולאספקט הדתי ש-בפעולות התרבות כגון תפילה בצי-בור והרצאות אורחים של רבנים וכד'. כמה מהסטודנטים יודעים על מנין לתפילת מנחה המתקיים יום יום בשעה 12.45? ומדוע אין מת-קיימים מניינים נוספים ללומדים אחה"צ ובערב?

אחת ממטרות אוניברסיטה דתית צריכה להיות חינוך תלמידיה לש-מירת מצוות. הקיימת שאיפה ל-יצירת אווירה זו? הצועדים אנו בדרך הנכונה! או שמא רק הכיפה היא סמלנו?

ח. זעירא

גם אנחנו טועים

הידיעה הראשית בעתונכם הנכבד (גליון 13.1.66) מתייחסת להצטר-פותה של „בר-אילן" לאס"א.

הרשני להעיר לתשומת לבך מספר הערות:

א. בחנוכה נערכה מועצת אס"א ולא ועידת רכזי-הספורט. רכזי-ספורט הם אנשים ממונים במכרזים, שכירים ולאו-דווקא סטודנטים. מו-עצת-אס"א מורכבת מנציגי אגודות הסטודנטים השונות.

ב. „בר-אילן" והסתדרות הסטו-דנטים שלה לא נאבקו „שנים מספר" להתקבל לאס"א ולא התנהל כל „מ-אבק ממושך" בקשר לכך.

ג. היתה בעייה של שיתוף „בר-אילן" באס"א לאור העובדה ש„בר-אילן" אינה נוטלת חלק במשחקי-שבת; אך מאחר ובאס"א אין מש-חקי-שבת, נפתרה הבעיה ו„בר-אילן" הצטרפה לאס"א תוך תשואות חברי-המועצה.

ד. אקווה, כי למרות טעויות ע-תונאיות אלו, לא יפריע הדבר ל-ספורטאי „בר-אילן" ליטול חלק פעיל באס"א. תהנה „בר-אילן" מ-אס"א ותהנה אס"א מ„בר-אילן", והתאחדות הסטודנטים בוודאי וב-וודאי תהנה מההנאות המשותפות של גופים אלה זה מזה.

בברכה,
עודד חרמוני

אבני פינה בע"מ

בגליונכם האחרון התפרסמה ידיעה האומרת, כי „אבן פינה מיוחדת, ש-הובאה מהונגלולו ומשקלה 12 טון תונח בשבועות הקרובים לבנין מרכז הסטודנט החדש".

הריני להעיר לתוכן ידיעה זו, הר-צופה שגיאות חמורות, כמה הערות בהיותי הספק היחידי בארץ לאבני פינה:

א. אבן הפינה לא הובאה מהו-נגולו, מאחר והאניה שהיתה צריכה להובילה לא הוכשרה ע"י הרבנות הראשית באיי הוואי. אי-לכך, נא-לצתי להזמין אבן פינה מתוצרת הארץ. זו הוזמנה בחולון, בתל-גיבורים. האבן תגיע לייעודה לכש-יחפרוה מתוך יסודות בית החולים החדש.

ב. משקלה של האבן אינו 12 טון, אלא 11 טון בלבד; משקלה פחת בהתאם לתוצאות הבחירות האחרונות. למותר לציין, כי אין עובדה זו מפחיתה ממשקלה הסגולי, ולהפך.

ג. באשר לאבן הקודמת, שהונחה לפני חמש שנים ע"י הבטחות מנ-הלת האוניברסיטה, באם עודנה של-מה, אני מוכן לקנותה מידיכם כפי שנאמר: „אבן מאסו הבונים בה היתה לראש-פינה"; חסרה לי עתה אבן פינה משומשת במצב טוב, ל-צורך הנחת אבן-הפינה למשכנות הפרופיסורים באוניברסיטת אשדוד ע"ש האדמו"ר טדי קולאק.

בכבוד רב,
ישעיהו אבן-פינתי
עקרון, רח' ראש-פינה, פינה שלישית

אי בהירות

(המשך מעמ' 7)

ורב-עית — יחסי-החוץ שלנו, ש-עליהם דובר רבות: מתנצלים, רכים-שלא-לצורך וחסרי התמד. תחת סתום הפרצות מסתפקים מנהיגינו במעשי-ראווה בלתי מחייבים ול-אחרונה שמענו, שמר אבן קיבל דוקטורט. יישר חילו לאורייתא! ו-מה הלאה? איננו יודעים. אבל חשים. ובכך — אסוננו, ראשית חכ-מה, אם-כן, יש לנו לדרוש הבהרות מן הממשלה, באופן בלתי מקובל עד כה. אין מנוס מן הפולמוס הישן שלנו, בדבר עתיד הקדנציה הצ-עירה, ואין להעלים עין מדחיקותה, במתכוון, מן הזירה הציבורית. אנו מבוהלים ע"י אנשי-את ולא ע"י אנשי-עת, פוליטיקאים ולא אנשי-מקצוע. הנימה הזאת מוצאת את ביטויה גם בחיי האוניברסיטאות. יש לנו יסוד סביר להאמין שהת-חושה המקצועית הבריאה של כלכ-לנים, סוציולוגים, משפטנים ואנשי-מינהל אחרים מפנה את מקומה ל-עסקנות זעירה של „חד וחלק" (בט-און הסטודנטים של גח"ל) והמאמ-צים אינם משביעי רצון. ב„בר-אילן" שלנו מגנים בקול רעש גדול מוס-דות ע"ש צ'רצ'יל, מבלי לדעת מ-דוע, אבל מתעלמים מבעיות השעה האמיתיות.

המסגרות הפוליטיות הקיימות „הו-כיחו" את עצמן במציאות הפרלמנט-ריות החדשה-ישנה. גם סיעות האו-פוזיציה מיטשטשות עד מאד ו-רופסות ביותר. אין פלא, שקריאתו של מר שטרן להקמת ממשלת-צל-לים אינה נקלטת, משום שסחים לי — ואיני מקבל את הדברים כ-ציטטה ממש — שמר בגין עצמו יודע, שפשוט אין לו ממשלה כ-זאת. עיקרו של דבר: ציבור אנשי המדעים רשאים להתקומם נגד עי-וותים ולתבוע דרכי פעולה בשמו ואף חייב בכך. הבעיות, שבהן אנו נתקלים, חיבות טיפול נאות, ש-אנשי-דגניה אינם מספקים לנו, בגלל בריחתם מכיוונים חדשים. ייאמר ב-גלוי: אנו זקוקים למפנה ולכוון חדש. אנו זקוקים לניהול מתוכנן ואפק-טיבי; לא לכרטיס-מפלגה, אלא ל-מכרז. עתים נדמה לי, שבוגרי ה-אוניברסיטאות אינם יכולים לפצות פה, מחשש עינא בישא. המאבק, אם יהיה, יתבסס בעיקרו על מאמצי הסטודנטים לקבלת הבהרות. ובכן, בואו ונדרוש כאלה. מיד.

הערה: משנמצא המאמר תחת מכ-בש הדפוס — קשה היה לתקנו. כך יצא שאחרי כתיבתו מסר מר אשכול הבהרות ידועות, „בנאום משודר לאומה". כותב השורות אינו רואה בכך מפנה עקרוני. ומשום כך אין באותו „נאום" כדי להקהות עוקצו של המאמר ולשבשו.

תגובות והשגות על הסימפוזיון, שערכה המערכת, עם ראשי הליגה למניעת כפיה דתית, שפורסם בגליון הקודם

דעה להשיב וכיצד

ערך: משה נוה

בגליון האחרון של „בת־קול" עשתה המערכת מעשה נועז, החליטה לתפוס את השור בקרניו, ועלתה ירושליימה לקחת דברים עם ראשי הליגה, הידועה במלחמתה נגד מה שמכונה בפיה: „כפיה דתית".

לא בכדי שמנו מושג זה בין מרכאות כפולות, שכן יש גורסין שאותה „כפיה" לא היתה ולא נבראה, אלא משל היתה... ואחרים, המוסיפים וטוענים שלא כפיה כאן, אלא בסיס מינימלי לדו־קיום בשלום בין דתיים ולא־דתיים במדינת־היהודים. אולם לא נקדים את המאוחר, ונחזור לאותם חברי מערכת ששינסו מתניהם וערכו מעין „קולטור־קאמף" (מלחמת־תרבות) זוטא, ולשעה קלה בלבד, עם אחיהם ללאום, אשר אולי רק עובדה זו בלבד היא המשותפת ביניהם מבחינת השקפה ואורח־חיים.

כדאי לציין שהיה זה הנסיון הראשון לערוך מפגש והחלפת־דעות בין הצדדים השוכנים דרך קבע משני צידי המתרס. בין אם תסכימו או לא, עם הנאמר שם, יש להודות שהדו־קרב הקבוצתי (בעצם „רב־קרב"..) היה מרתק למדי: מלחמת השפתיים החריפה משורה לשורה, ושני הצדדים ניהלו „קרב־חפירות" קשה ועקשני, בהגינם באומץ־לב על עמדותיהם, מבלי לוותר אף על „שעל" אחד של השקפה. קשה לומר שאחד הצדדים שוכנע מאיזשהו טיעון של הצד שכנגד. להיפך, נראית קולעת יותר הגדרתו של העורך אריאל בסיום הסימפוזיון: „נראה לי כי שיחתנו הערב התנהלה בשני מסלולים נפרדים". כל צד הרצה את ה„אני־מאמין" (או את ה„אני־לא־מאמין..") שלו, והוסיף השגות על זה של הצד השני, ובזאת הסתיים המפגש.

כך או כך, נסיון נועז זה עורר הדים חזקים בין ציבור הקוראים והיכה גלים עזים „בים־האדישות" המקיף אותנו. תגובות, בכתב ובע"פ, החלו זורמות אל המערכת. בצד סטודנטים נרגזים שהתריעו על כך שתשובות חברי המערכת לא היו מספיק „חזקות", הגיעו גם מכתבים שהכילו ברכת „ישר־כח", ויחד עם זה הציעו לבקש תגובות נוספות מאנשי מקצוע בתחומי הרוח. בצד אלה היו גם כותבים שהשיגו על השקפות אנשי־הליגה וערערו על כמה קביעות־יסוד שלהם, או על עצם הויכוח איתם.

מחוסר מקום בחרנו רק חלק מהתגובות, שיהיה בבחינת „מדגם־מייצג" של כלל התשובות: ראשית, נביא את מכתבו של מר משה נוה, סטודנט בשלוחה:

בת־קול ענות חלושה

משה נוה

במסכת שבת מספרת הגמרא על ר' שמעון בר יוחאי ובנו, שישבו במערה מפחד הרומיים: „יצאו וראו בני אדם כשהם חורשים וזורעים", אמר: „מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעת", כל מקום שנותנים עיניהם, מיד נשרף. יצאה בת קול ואמרה להם: „להחריב עולמי יצאתם, חזרו למערתכם!"

אגדה זו עלתה בזכרוני כשהתחלתי קורא את שיחת המערכת עם אנשי ה„ליגה" בגליון האחרון. ושמחתי, שהנה שוב יוצאת „בת קול" להחזיר רשעים ומחריבי עולם למערתם. (מבלי השוות חלילה את ה„רשעים" דאז לרשעים אלה). אך, בסיום הקריאה נתאכזבתי, שכן לא היה מי ש„ידע מה שישיב לאפיקורס" והדברים נותרו ללא מענה.

נשאלת השאלה מה היה בכוונת המערכת להשיג בשיחה זו. אם רק להשמיע לנו את דבר הליגה או, לערוך וכוח ענייני המביא גם תשובות לבעיות ואינו מסתפק בהצגתן בלבד.

קשה לי להניח שאמנם לאפשרות הראשונה נתכוונה המערכת הנכבדה, שכן היא מעידה במו פיה במאמר המערכת „בין השורות" כי: „לנו... יש גם נטיות 'מסיונריות' כלפי צבור הסטודנטים" ובודאי לא להשפעה מסוג זה נתכוונה, שכן מה לו לעתון האוניברסיטה הדתית להציג בהרחבה את נערי הליגה והשקפותיהם, סתם כך למען הידיעה האקדמית? (לזכותה של המערכת יאמר שהשכילה להציג את החבורה בפרצופה הנכון כליגה אנטי דתית).

אלא נראים הדברים מתוך הכתוב, שהיה כאן רצון להדברות הדדית וענינית בחינת „שואל כענין ומשיב כהלכה", ובזאת לא עמדה המערכת. לא נתנו תשובות לבעיות היסודיות והעקרוניות שהעלו בשיחה כגון זו של „קיום זכות(?) להפגע", או הטענה שאין מניחים לפרט לחיות את חייו וכד'.

מרבית התשובות נשאו אופי של קריאות ביניים ולא היו ענייניות ומסבירות. אנשי המערכת כשלעצמם, חזקים אולי באמונתם הדתית והדברים נראים להם כמובנים מאליהם ועל כן לא טרחו להשיב, אבל הקורא של עתון דתי („מסיונרי"?) זה, רוצה וחייב לקבל תשובות לבעיות החמורות שהעלו בשיחה המעסיקות גם אותו. ותשובות אלה חייבות להיות שלמות ומעמיקות בהתייחסות לכל הנקודות שנדונו בין שהן נעימות לנו לשמוע ובין שאנו סולדים מהם.

נראה לי כי היתה המערכת מיטיבה לעשות לו צמצמה את המצע הרחב של השיחה והיתה מקדישה עמוד אחד מתוכו לתגובת איש דת והלכה מאלה שהדור הצעיר נמשך אחריהם (וכאלה נמצאים גם ב„בר־אילן") שהיה משיב לבעיות המהותיות החשובות שהעלו בשיחה.

נראים הדברים שתשובות חברי המערכת לא סיפקו את מר נוה והוא סיים את קריאת היסמפוזיון כשספיקות וסימני־שאלה עדיין מנקרים במוחו.

האם אמנם „אשמים" בכך חברי המערכת שלא השכילו להשיב מלחמה שערה ולהדוף את הסתערות אנשי הליגה, או שמא אשמה בכך „התפיסה הדמוקרטית המערבית" שעל ברכיה חונך מר נוה ושממנה קשה לו להסתייג?!

הספיקות העיקו גם עלינו: שמא באמת היינו „חלשים" ובאה על־ידנו תקלה לרבים?

קבלנו את החלק השני של עצתו ופנינו אל כמה אנשי דת, הלכה ומדע, ובקשנו חות־דעתם.

תשובתו של ד"ר יהודה בלום (מרצה בפקולטה למשפטים באוני' העברית בי־ם, ובמחלקה למדעי המדינה באוני' בר־אילן), זיכתה את המערכת מכל אשמה והצדיקה את האלטרנטיבה השניה שהעלינו לעיל:

חסרה נורמה בסיסית משותפת

ד"ר יהודה בלום

עיינת באותו גליון סמוך להרפעתו וכבר אז היתה לי ההרגשה כי למתווכחים משני עברי המתרס חסרה „נורמה בסיסית" משותפת לוויכוח. לכן אינני סבור שתשובות חברי המערכת לא היו מספיק „חזקות", כדבריך, אלא שפשוט הוויכוח התנהל בשני מסלולים נפרדים.

אם התעורר אצל קוראים מסויימים הרושם כי אנשי הליגה היו „חזקים" יותר בויכוח, הרי נבע הדבר כנראה מן העובדה, כי הם ייצוג את התפיסה הדימוקרטית המערבית (לפחות, להלכה), כפי שהיא מובנת בעולם המערבי, שממנה אין הסטודנט הממוצע של בר־אילן מוכן להסתייג בצורה חד־משמעית בשם ערכים אחרים. זהו ללא ספק קושי, אך הוא מאפיין את המחשבה הדתית־לאומית בישראל בכללותה שאינה מסוגלת להשתחרר משניות זו שבנהיה אחרי ערכים היכולים לבוא לכלל התנגשות. זאת אולי הבעיה הבסיסית המתעוררת למקרא הויכוח עם אנשי הליגה והייתי מציע כי תבקשו בשאלה זו את התגובה לא מאיש מדעי המדינה, כי אם דווקא מאיש מחשבת ישראל. סוף־סוף היא בעייה היא יותר „יהודית" מאשר „דימוקרטית".

אך גם ד"ר בלום טען שאיננו הכתובת הנכונה והיפנה אותנו הלאה. פנינו אל ד"ר לוינגר, הרב ש"ב אוברך ומר גולדמן (מרצים במחלקה לפילוסופיה יהודית באוני' בר־אילן).

לצערנו לא קבלנו תשובות משני האחרונים עד סגירת הגליון וחבל על כך. אך מאידך קבלנו תשובה מקורית, מעניינת ונועזת מאדם שכבר הפתיענו לא אחת בהשקפותיו הנועזות במקוריותן, בעניינים שונים. וכך כתב לנו הד"ר יעקב לוינגר:

הוכוחים הפומביים עם החילוניים-שעשוע צבורי

ד"ר יעקב לוינגר

כתשובה למכתבך מיום י"ג בח"ז שהגיעני רק היום הנני מתכבד להודיעך, שאיני להוט בזמן האחרון לכתוב בעניינים שהזמן גרמם כגון הדיונים בכפייה הדתית; אבל היות וביקשת ממני להגיב משהו על הסימפוזיון שלכם עם חברי הליגה למניעת כפייה דתית בקונטרס האחרון של „בת־קול" והיות והרגל רע בידי להשיב על מכתבים שאני מקבל — אודיעך בקצרה את דעתי. אם תרצה לפרסם את דברי איני מתנגד, בתנאי שתפרסם אותם ככתבם וכלשונם וכמכתב למערכת.

השתדלתי הראשונה והמכרעת היא דוקא על הסיום האופטימי שלכם באותם סימפוזיון: „אני מאמין שיש לנו מכנה משותף". לדעתי כל הסימפוזיון הוכיח בעליל, שאמנם אין ביניכם ובין אנשי הליגה שנפגשתם עמהם מכנה משותף כל שהוא. אמנם נימוס מקובל הוא לסיים ויכוחים אכן דברים כדרבנות. שמא באמת ישמש מכתבו אתחלתא ל־ויכוח רציני מעל דפי „בת־קול" בדבר הטקטיקה והגישה הנכונה של היהדות הדתית בימינו?

אכן הכל מסכימים שהסימפוזיון נפרדים, אך הדעות חלוקות בדבר התועלת הנובעת ממנו.

נסיים בדבריו של אורח על במתנו, הרב חיים ישראל שפלר מחיפה, המערער בהצלחה רבה כמה מאבני־הפינה היסודיות של נורו ע"י ד"ר אורנן וחבריו, ומצביע על סתירות חשובות, חסר־כנות, וחוסר־עיקביות גם לשיטתם הם. כדאי שנשים לב לנקודות־תורפה אלה, אשר הן בחינת „ודע מה שתשיב":

ה„הגיון" של הליגה!

הרב חיים י שפלר

ברצוני להגיב על דברי אנשי הליגה למניעת כפיה דתית בשיחתם אתכם.

א) יאיר גורן טוען שדת ו„מנהגים דתיים" הם ענין של אמונה ואמונה היא ענינו האישי של האדם. אך אותו דבר אפשר לטעון לגבי כל השקפה, כי גם האמונה בכל השקפה אחרת היא ענין של השתכנעות אישית. האם הוא וחבריו מוכנים להסיק אותן המסקנות, שהם מסיקים לגבי ההשקפה הדתית, גם לגבי כל ההשקפות הסוציאליות, הכלכליות והמדיניות הקיימות במדינה? ברור שלא! כי כאשר המדובר בהשקפה חילונית הם מבינים היטב, שרק ההשקפה עצמה יכולה לקבוע, אם היא ענין של הפרט או ענין של הכלל. הגיונם כנראה פועל אחרת כאשר הם דנים על דתית ואחרת כאשר הם דנים על השקפה חילונית. הנסיון לקבוע מבחוץ עבורנו, שדת היא ענינו של הפרט ולהכתיב לנו, ממה מותר לנו להפגע וממה אסור לנו להפגע יש בו טעם לפגם. היהודי הדתי זכאי להרגיש ולפעול בהתאם לדעתו הוא ולא על פי מה שיהודי חילוני, הרחוק מלהבין את ההשקפה הדתית ואפילו קטטות אישיות במלים אדירות הרומזות לאיזו התקרבות אפשרית וסילוק הפער הקיים כדוגמת המשפט הנ"ל. אבל לסיום כזה אין לדעתי כל מקום בויכוח בין מאמינים וכופרים. בודאי ברור לך כשם שהדבר ברור לי, שבינינו ובין החילוניים אין באמת כל מכנה משותף. בשבילנו עיקר החיים עבודת ה' וקדושת ישראל, ובשבילם — האושר, התענוגות וההתפרקות מעול מלכות שמים, מה שהם מדמים כחופש. בשבילנו אין כל טעם למדינה עברית אלא כרקע לממלכת כהנים וגוי קדוש, ובשבילם — העצמאות המדינית העלובה שלה זכינו נחשבת בעיניהם כמטרה לעצמה. בין שתי גישות אלו לחיים בכלל ולחיים המשותפים שלנו במדינת־ישראל בפרט אין כל מכנה משותף. עובדה זו אסור לטשטש אותה בשום פנים ויש להדגיש אותה בלי הרף. רק אם נעמוד עליה ללא ערטול נהיה אנשים כנים, והרי הידברות בין שני אנשים ואפילו מאמין וכופר לא תוכל להתקיים אלא במצב של כינות.

בהתאם לנ"ל כל הסימפוזיונים הנערכים בחוגי סטודנטים על ענין הכפייה הדתית בין דתיים ולא דתיים, למשל בין חבר כנסת מהמפד"ל ובין חבר כנסת של מפ"ם אך במטותא ממך גם זה שהתקיים ביניכם ובין חברי הליגה למניעת כפייה דתית, איני יכול להתייחס אליהם כאל עניין רציני אלא רק כאל בידור ושעשוע. סימפוזיונים כאלה הנערכים בדרך כלל בעל־פה וברוב עם עשויים להיות חשובים במידה שהם מהווים הזדמנות למפגש חברתי ולהתרקמותם של שידוכים חדשים אבל בשום פנים אינם נראים לי מעניינים מבחינה רוחנית. ביסודם של כל אותם ויכוחים טמונה מחלוקת אחת גדולה בהשקפת עולם, שרק פתי יאמין שניתן ליישב אותה באינטלקט העלוב שנתברכנו בו. בעיית הכפייה הדתית כשהיא נידונה בין דתיים מצד אחד ולא דתיים מצד שני אינה אלא דיון באחד מגילוייה של אותה מחלוקת עקרונית. מחלוקת זו ראוי לנו להבינה יפה יפה אבל בשום פנים אינה יכולה לשמש נושא לויכוח, שהרי אין לגביה אפילו סיכויים קלושים ביותר שהיא עתידה אי־פעם להסתיים במישור העיוני.

בעיית הכפייה הדתית כבעיה רציונית לא תוכל להיות נידונה אלא בין אנשים העומדים על אותו רקע השקפתי, למשל בין אנשים יראי־שמים, שעבודת ה' וקדושת ישראל הן בשבילם ערכים עליונים. למשל השר ד"ר ורהפטיג והרב מ. צ. נריה סבורים, שאחת הדרכים להשלטת התורה במדינת ישראל היא דרך החקיקה הדתית. לעומתם סבורים אחרים, וכמדומני לא פחות אינטליגנטיים ולא פחות מושרשים מהם במסורת היהדות, שדוקא החקיקה הדתית מהווה אחד הגורמים המפריעים ביותר להשלטת התורה במדינת ישראל. לדעתם של אלה דוקא גישה ליבראלית וטולרנטית ביותר בענייני דת עשויה להיות בימינו הגישה הטקטית הנבונה והנכונה להחזיר לעם היהודי את דמותו הרוחנית הישנה מלפני המשבר הדתי שפקד אותנו מאז האמנסיפציה ואולי כבר מלפניה. ויכוח כגון זה בין אנשים דתיים אם בעל־פה ואם מעל דפי עיתונכם הנכבד כבר לא יהיה בעינ' בבחינת שעשוע ובידור בלבד בבחינת „יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו" אלא אתגר רציני למחשבה מעמיקה על הטקטיקה הדתית שאנו הדתיים צריכים לנקוט בה ואתגר רציני לפעילות מחשבתית עצמאית של הסטודנטים הדתיים, שבודאי לא לכבודם להיגרר אחרי העסקנים הדתיים אלא מחובתם לשמש לאלו האחרונים אידיאולוגים ומורי־דרך בדרכם המעשית. במשימה זו רואה אני אחת ממטרותיה החשובות של המסגרת האוניברסיטאית של האוניברסיטה שלנו.

אינני סבור שמתפקידם של המרצים באוניברסיטאות להכנס לענייניו של ציבור הסטודנטים. אבל היות ופנית אלי בבקשה להגיב על הסימפוזיון שערכתם עם אנשי הליגה למניעת כפייה דתית, הואל נא בטובך לקבל בזה את תגובתי הכנה והגלויה.

לדעת?

נ[illegible] ו נשפיה ?

אל רוזן־צבי. המערכת: ה[illegible] בתובת קמצרין.

ברצוני להוד[illegible]
דנטים ורכז [illegible]
מוצלה של ערו[illegible]
ער, חויה לכל[illegible]
יפה אמר סג[illegible]
ערב: עבודה [illegible]
הרבה הכנות. ה[illegible]
לח ועל כך [illegible] בתובת קמצרין.
בו ברכת תודה.

האנשים אשר השקיעו מאמץ אינטלקטואלי כל כך מרוכז בהכנת הנשף לא יפגעו, כך אני משער, אם גם ישמעו דברי בקורת: הלא אין אנו מתיימרים להיות מושלמים ולכל אחד מאתנו קופת שגגות אישית.

בתכנית הערב הבאתם את „שלישית גשר הירקון". אין ספק שקבוצת בחורים זו הנה כשרון. השאלה היא באיזו מידה מתאים כשרונם לרמה התרבותית של האגודה שלנו. וכדי שהדברים לא יהיו מופשטים הרי נאמר בבירור. „שלישית גשר הירקון" הפליאה בתכניות שעיקרן היה ניבול פה פומבי שגבל בחוסר אסטטיות קיצוני. עומדים להם כמה בחורים לפני צבור מגוון של אנשים דתיים ומפזמים פזמונים מעוררי בחילה. הרבה מאתנו, כך אני משער, הנם די ליברלים ביחס לשיחות פרטיות, או במה שנוגע לבדיחה זו או אחרת: הרי איננו מלאכים וגם עלינו משתלטת רוח שטות. אבל, כך נדמה לי על כל פנים, בערב זה עברנו את הגבול. עסיסיות הבדיחות הגסות הגיעה לשיא שקשה לעבור אותו. חברי להקה זו השתמשו בביטויים שהלמו מועדונים מן הסוג הגרוע ביותר.

שטים הרי נאמר בבירור. „שלישית גשר הירקון" הפליאה בתכניות שעיקרן היה ניבול פה פומבי שגבל בחוסר אסטטיות קיצוני. עומדים להם כמה בחורים לפני צבור מגוון של אנשים דתיים ומפזמים פזמונים מעוררי בחילה. הרבה מאתנו, כך אני משער, הנם די ליברלים ביחס לשיחות פרטיות, או במה שנוגע לבדיחה זו או אחרת: הרי איננו מלאכים וגם עלינו משתלטת רוח שטות. אבל, כך נדמה לי על כל פנים, בערב זה עברנו את הגבול. עסיסיות הבדיחות הגסות הגיעה לשיא שקשה לעבור אותו. חברי להקה זו השתמשו בביטויים שהלמו מועדונים מן הסוג הגרוע ביותר.

האנשים אשר השקיעו מאמץ אינטלקטואלי כל כך מרוכז בהכנת הנשף לא יפגעו, כך אני משער, אם גם ישמעו דברי בקורת: הלא אין אנו מתיימרים להיות מושלמים ולכל אחד מאתנו קופת שגגות אישית.

בתכנית הערב הבאתם את „שלישית גשר הירקון". אין ספק שקבוצת בחורים זו הנה כשרון. השאלה היא באיזו מידה מתאים כשרונם לרמה התרבותית של האגודה שלנו. וכדי שהדברים לא יהיו מופש

אלה נבחריך

חברי הועד

יו"ר: יצחק פרנקל

ועדת ספורט: זאב יגודניק

ועדת פנים: חיים יצחק

מפעל השכפול: משה יצחקי

גזבר: אליהו סעד

עזרה עצמית: דניאל פרקש

עורך העתון: אריאל רוזן-צבי

ועדת תרבות: צבי שולדינר

ועדת גמ"ח: אברהם שפיר

בדווחים הרצופים בעמוד זה, שנמסרו ע"י חברי הועד, לא מופיעים הדווחים של ועדת תרבות בראשות צבי שולדינר ושל עורך העתון.

ועדת גמ"ח

יו"ר הועדה: אברהם שפיר (היסטוריה שנה ד').

הון קופת הגמ"ח מורכב מ־שתי קרנות: ע"ש כ"ץ וע"ש נשי קליבלנד והוא מגיע ל־15.000 ל"י.

הועדה מחלקת הלוואות ל־סטודנטים לצרכי עזרה דחופה בתשלום שכר למוד, דיור, כל־כלה, הוצאות על ספרי למוד וגם (ככל שמצבה הכספי של הקופה מרשה) לזוגות צעי־רים (כן ירבו) הרוצים להקים קן חמים.

הועדה מאשרת הלוואות עד 200 ל"י לתקופה של שנה אחת, בלי ריבית, בתשלומים חדשיים של 20 ל"י.

מספר רב של סטודנטים היה חבור, משום מה, שאת ההל־וואות האלה אין צורך להחזיר וראו אותן כ„סטיפנדיה" של הסתדרות הסטודנטים ולכן ב־מרוצת השנים התרוקנה ה־קופה עד שפעילות הועדה השתתקה והיה צריך להשיב את פני דורשיה ריקם, מחסר מזומנים. לאור המצב החמור ולאחר שפניות ואזהרות ל־

סטודנטים החייבים, לא נענו; פנתה הסתדרות הסטודנטים ל־עו"ד והחליטה להגיש תבי־עות משפטיות נגד החייבים נגד המפגרים בתשלומים. מכ־תבי ההתראה של העו"ד הור־עילו והכסף מתחיל לזרום שוב לקופת הגמ"ח ומגמה ל־סטודנטים נזקקים.

מתחילת שנת 1966 נהנו 13 סטודנטים מהלוואות בסכום כולל של כ־2,500 ל"י ועוד היד נטויה.

ועדת פנים

חיים יצחק

ועדת הפנים היא הועדה המרכזית והחשובה שבועדות ההסתדרות שלנו. היא מהווה גשר בין הסטודנט לבין של־טונות האוניברסיטה דרכו עוב־רות תלונות הסטודנט וה־שגותיו כלפי שלטונות האו־ניברסיטה. הועדה מבררת את טיב התלונות וההשגות וב־מגעה המתמיד עם השלטונות משתדלים הצדדים להגיע ל־פתרון הוגן שיהיה בו כדי להשביע רצון השניים. לא תמיד נמצא הפתרון. לעתים יש חכוכים, אך תמיד עומדת ה־ועדה על משמר זכויותיו של הסטודנט.

דרכי עבודתה ופעילות ח־בריה של הועדה יש בהם כדי לקבוע לא במעט את צורת חייו של הסטודנט בתקופת למודיו. שהרי תלונות מצד ה־סטודנטים לא חסרות ומשגים מצד השלטונות — לא מו־עטים. לעתים התלונות מצד דסטודנטים אינן מדוייקות ו־המשגים מצד השלטונות אין בהם כדי לשבש חיים ולעתים יסודם בטעות מדפיס (או כת־בנית), או בהבנת הוראה שלא כשורה. הטפול חייב להיות זהיר ועקבי. הועדה חייבת ל־ברר את מהות התלונה ולקבל מענה מצד האחראים בשלטו־נות האוניברסיטה. הטפול ב־עניני הסטודנט ובתלונותיו ח־ייבים להיות תקיפים ועקביים – משולבים בגמישות ובטק־טיקה מתאימה. המגע עם ה־שלטונות אינו מן הקלים. מ־הברי הועדה נדרשת סבלנות, הבנה ורצון כן לטפל בבעיות החברים המתלוננים.

בשנה האחרונה היו עשרות תלונות מצד הסטודנטים בש־טחים שונים, החל בתאריכי בחינות וברור ציונים, חדרי לימוד לא מתאימים וכלה ב־עניני נקיון ותור במעדה. יש לציין בספוק שמרבית הב־עיות (אם כי בעית הבעיות — בעית הב"א עדיין לא נפתרה) נפתרו בצורה משביעת רצון.

יש לציין כאן בספוק רב את שתוף הפעולה הפורה עם ה־מזכיר האקדימי מר פומרנץ המגלה הבנה לעניני הסטו־דנטים. נציין כאן בספוק שבכל העניינים הנוגעים לתחום סמ־כותו, הרי הוא משתדל תמיד לטובת הסטודנט במגמה להקל עליו ולהסיר ממנו בעיות ו־דאגות מיותרות ובלבד ש־יתמסר ללמודיו ויסימם ב־הצלחה.

בסכום יש לומר שתחום פעולתה של הועדה הוא רחב וכולל תחומים רבים. נציין את החשובים שבהם:

1. מגע מתמיד עם המזכי־רות האקדימית הכולל:
   א. טפול בתאריכי בחינות וציונים.
   ב. מגע עם מרצים.
   ג. דאגה לחדרי למוד מת־אימים.
2. מגע עם הגזברות הכולל:
   א. טפול בהנחות ושכר לי־מוד (חברות בועדה להנחות).
   ב. טפול בסטפנדיות (חברות בועדה לסטפנדיות).
3. מגע עם המנהלה הכל־לית והמחלקה ליחסי צבור.
4. מגע עם הנהלת המשק של האוניברסיטה.
5. מסעדה ומזנון.
6. קשר עם גורמי חוץ במ־גמה לשפר את תנאיו של ה־סטודנט.

נקווה שלקראת הבחירות ה־באות יחלצו סטודנטים טובים לפעילות במועצה ובעיקר ב־ועדת הפנים, ועדה אשר בה תלויה רווחתו של הסטודנט ב־עת למודיו באוניברסיטה.

דבר היו"ר

יצחק פרנקל

בבואי לסכם את תקופת כהונתו של הועד הנוכחי, לא אהיה כרוכל המונה מר־כולתו ומשבחה כמה נאה היא. לא אמנה את הפעולות השוט־פות שלנו בתחומים השונים, לא אתעכב על מבצעים חד־פעמיים, שיצאו לפועל ע"י הועד ולא אציין את הרע־יונות שרצינו לממשן, אך נא־לצנו, מסיבות שונות, להס־תפק בהעלותנו אותם על ה־נייר.

וכי לאיזה צורך נזכיר את אלה?

האם אלה, שיבואו אחרינו ילמדו משגיאותנו? ההכרתם מישהו אשר יבדוק את העבר ע"מ לתקן בעתיד את הש־גיאות, שנעשו בעבר? אכן אין אנו „אנוכיים" עד כדי „נצול" נסיונו של אחר אותו רכש תוך כדי התמודדות קשה בעיות היום־יום. אנו מקו־ריים, אנו רוצים לחזות הכל מבשרנו שלנו. וכמובן, הש־קול הנצחי, כל זה שייך לת־חום העבר ואת העבר אפשר לשכוח ואין דבר קל מזה. כבר נעלמו מאתנו דברים ח־שובים לאין ערוך מאלה: בעית גרמניה אינה מטרידה אותנו עוד, יהדות רוסיה אינה מדירה שינה מעינינו וא"י ה־שלימה שייכת לימות המשיח. משורר אחד זעק פעם „עורי ישראל, למה תשניף", אך הזעקה מאתנו והלאה. היעלה על דעתכם כי אנו הישנים? וכי איך אפשר לשנן תוך כדי שינה ולעמוד בבחינות מתוך תרדמה? אי אפשר.

לעומת אלה ישנם דברים, שהם בגדר עשיה. לשבחם של

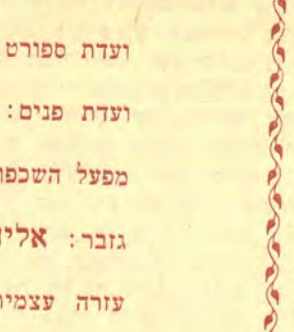

הסטודנטים בבר־אילן יאמר כי, שלא כעמיתיהם בכמה מן ה־מוסדות להשכלה גבוהה, אינם רחוקים מבעיות הסתדרות ה־סטודנטים ועומדים בקשר ה־דוק עם מוסדתיו השונים. אנו לא נאלצנו לנעול את משרדינו בשל אדישות החברים. להיפך, כאשר אנו מארגנים ארוע כל־שהו, הסטודנטים נוהרים אליו בהמוניהם. עוד זמן רב ישאר חרות בזכרוני אותו יום גשום של חלוקת תארים בר נצבנו כולנו תחת מטר סוחף וה־אזנו לדבר נציגי הועד בדבר הטפול בבעית בחינות הב.א. מראה זה של מאות סטודנ־טים נוטפי מים נסך בנו את ההרגשה כי קולנו אינו קול קורא במדבר.

בבואי לסכם את תקופת כהונתו של הועד הנוכחי מו־כן הייתי לפסוח על כל, ש־נעשה לנו מצד המוסדות ה־שונים, אך מדבר אחד לא אוכל להתעלם וזהו המאבק למען הקמתו של בית הסטו־דנט. בכל גליון של „בת־קול" עמדנו על חשיבותו של מבנה ולא היתה אף הזדמנות אחת בה החמצנו את העלאת הדיון בדבר חשיבותו של בית זה בפני שלטונות האוניבר־סיטה. פעמים, עשינו זאת ברצינות יתרה כיאה לענין רב משקל זה ופעמים, במיל־תא דבדיחותא. יתרה על כן גם אנו נחלצנו לעזרת ההנ־הלה וייסדנו קרן להקמת בית־הסטודנט. אנו יזמנו. על ה־ועד החדש, שיבחר בקרוב, מוטל התפקיד לדרבן, ואילו על שלטונות האוניברסיטה ל־התחיל בבצוע הלכה למעשה, לבנות ולסיים.

ועדת עזרה עצמית

[illegible] עקרונית. מחלוקת זו ראוי ל־הביאה יפה יפה אבל בשום אינה יכולה לשמש נושא ל־שהרי אין לגביה אפילו סיכוי־לושים ביותר שהיא עתידה א־להסתיים במישור העיוני.

בעיית הכספייה הדתית כבע־צינית לא תוכל להיות נידונד בין אנשים העומדים על אות השקפתי, למשל בין אנשים שמים, שעבודת ה' וקדושת

יו"ר הועדה: דניאל פרקש (מיקרוביאולוגיה שנה ג')

שם הועדה כבר מוכיח על פעילותה הרבגונית. פעילותה משתרעת על 6 (ששה!) מי־שורים שונים.

1. עבודה — פעילותה ה־עיקרית של הועדה היא בשטח העבודה והתעסוקה, במסגרת זו פורסמו בכל העיתונים ועל גבי לוחות המודעות בסביבה מודעות שפרסמו את „מרכז לשעורי עזר", אולם נוסף ל־כך נשלחו מאות חוזרים לכל בתי הספר בסביבה בנידון. אולם כאשר הוצפה הסתדרות הסטודנטים בסטודנטים המ־שועים לעבודה, „התעוררה" הועדה ומינתה לאחר מכרו, רכז עבודה המטפל בכל עניני העבודה לשביעות רצונם של רוב הפונים אליו.

2. דיור — תפקיד אחר ה־המוטל על הועדה המורגש ב־עיקר בתחילת שנת הלימודים הוא מציאת דיור זול לעש־רות הסטודנטים שמקום מגו־ריהם נמצא מחוץ לאיזור „דן" ושלרוע מזלם לא נקלטו ב־פנימיה, גם בפעילות זו נעש־תה פרסומת על לוחות המו־דעות של הסביבה שהביאה לעשרות הצעות דיור שכמובן התקבלו ע"י הסטודנטים הנז־קקים.

3. הנחות לסטודנטים — ב־מגרת המבצע הארצי של „סטודנטים קונים" החלה גם הועדה לעזרה עצמית בריכוז הנויות מסביבות תל אביב ה־מוכנות לספק הנחה לסטו־דנטים. התוצאות בקרוב! ב־מסגרת הנחות לסטודנטים כ־לול גם מפעל השכפול העצ־מאי שלנו „בר אורין" ש־יו"ר הועדה הינו חבר בועד המנהל שלה ושהיו"ר הקודם צוריאל ניסים היה אחד מ־יוזמיה.

4. חוגי עזר — במסגרת זו ניסתה הועדה השנה כמו ב־שנה שעברה לארגן קורסי עזר לסטודנטים החייבים להשלים מקצועית כאנגלית ומתמטיקה לבגרות. אולם כמו בשנה ש־עברה גם השנה לא הצליח הענין בגלל חוסר התעניינותם של הסטודנטים עצמם, מלבד במתמטיקה שמתקיים חוג מ־צומצם.

5. שמ"ע — לועדה קשרים עם „שרות מכללות עולמי" אשר עזרה לנו לא פעם ובין היתר סיפקה לנו את מכונת ההקרנה ל„מועדון הסרט ה־טוב".

6. ועדת הנחות — נציג ה־ועדה הינו נוכח בישיבות וע־דת הנחות של האוניבר־סיטה.

גזבר

אליהו סעד

בימים אלה כשתקציב ה־מדינה מונח על שולחן הני־תיחים (לודא למי ולאן הול־

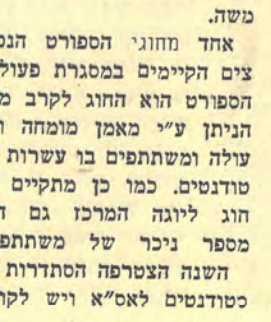

כים הנתחים) יש לנכון — כפטריוטים — למסור מעט אינפורמציה על הנעשה ב־תקציבנו אנו.

התקציב לשנת תשכ"ו כ־70.000 ל"י.

לאן זורם כסף זה?

למשכורות (יו"ר, מזכירה, רכזי־ספורט ותרבות ועבודה, הנח"ש) — 15.000.

לבטוח סטודנטים ורכוש — 7.000.

למיסים (להתאחדות ולאר־גוני סטודנטים) — 5000.

צרכי משרד (פרסום, טלפון מצרכי דואר וכד') — 5000.

נשפים (גרעונות) — 5.000.

רקודי־עם — 2000.

סרט — 500.

ספורט (כולל משכורות ל־מאמנים) — 5000.

חוגים (יוגה, צלום, ג'ודו וכד') — 6000.

טיולים — 3000.

עתון — 12.000.

ציוד לספורט ולצלום — 2500.

רזרבה — 1000.

ס"ה — 70.000 ל"י.

עד היום הוצאו כ־20.000 ל"י ועוד ידנו נטויה. יש ל־העיר שתקציבנו ביחס לתק־ציבים של אוניברסיטאות אח־רות הוא קטן מאוד (גם ב־אופן יחסי) ובכל זאת מסתד־רים אתו (עם כל תקציב אפשר להסתדר).

ועדת ספורט

יו"ר הועדה: זאב יגודניק

הספורט, שהיה ענף מוזנח ובלתי מפותח, התפתח בשנת הלמודים תשכ"ו למימדים ש־לא היו דוגמתם. מספר רב של ענפים נוספו וחוגים חד־שים נוסדו.

הקבוצות הקיימות עתה הן:

1. קבוצת כדורגל, בהדרכת מאמן מעולה, המשתתפת ב־ליגה למקומות עבודה.
2. קבוצת שחמט הנקראת „רשבסקי, בר־אילן" המשחקת בליגה השניה וזכתה להשגים נאים.
3. קבוצת כדורעף, המתא־מנת בכל יום שני.
4. קבוצת כדורסל, שתת־חיל בימים הקרובים להשתתף בליגה למקומות עבודה. ור־

אויה לציון מיוחד קבוצת ה־כדורסל של הבנות.

5. קבוצת טניס שולחן, ה־משתתפת בליגה ב' וזכתה ל־אחרונה למקום השני באליפות אס"א בעוד קבוצת הבנות זכתה למקום הראשון באליפות אס"א לבנות.

באליפות האוניברסיטה, ש־נערכה בסמסטר א', זכה ב־מקום הראשון אדלשטיין חיים במקום השני יחזקאל קופמן ובמקום השלישי פאייראזין משה.

אחד מחוגי הספורט הנפו־צים הקיימים במסגרת פעולות הספורט הוא החוג לקרב מגע הניתן ע"י מאמן מומחה ומ־עולה ומשתתפים בו עשרות ס־טודנטים. כמו כן מתקיים ה־חוג ליוגה המרכז גם הוא מספר ניכר של משתתפים.

השנה הצטרפה הסתדרות ה־סטודנטים לאס"א ויש לקוות, שהפעילות הספורטיבית תוגבר ובמיוחד בשטח האתלטיק־הקלה.

כאן המקום לציין את הי־עדרם של מתקני ספורט מינ־מליים בשטח הקאמפוס והמצ־ב„בר־אילן" הוא מן הגרועי־בשטח זה. אנו מקווים, שהב־הלת האוניברסיטה תבנה ב־הקדם אולם סגור לספורט ו־מגרשי טניס.

מנהל האוניברסיטה הבט־שלקראת שנה"ל הבאה יוכ־מגרש כדורגל ונוכל לשחק ע־מגרשנו שלנו ולא נאלץ ל־דוד למגרשים זרים תמור־תשלום דמי שמוש.

ובסיום יש לציין את חל־הרב של רכז הספורט מ־פאייראזין בפתוח הספורט ב־אוניברסיטה.

מפעל השכפול

מאת: מ' יצחקי

לרך הנולד ימלאו בעוד י־כים מספר 5 חדשים. מאז ק־בלת „העצמאות" והניתוק מ־האפוטרופסות הירושלמית („אקדמון") — הספיק המפעל להתקדם לא מעט:

1. ישנה אספקה רצופה ו־שיטפת של מכשירי כתיבה, מחברות וניירת מכל הסוגים. רותיקים ביניהן, זוכרים את התשובה, התמידית כמעט, מ־פיו של קופרמן: „עוד לא הגיע מירושלים, אין ביניתים", — הרי המשפט הנ"ל אומר הרבה.
2. ישנו קשר תמידי עם מפ־עלי השכפול של ירושלים, ת"א וחיפה. כל ספר או חו־ברת בהוצאתם — המוזמנים ע"י סטודנטים שלנו — מגי־עים תוך זמן קצר (אפי' עו־תק אחד בלבד!). באמצעות „אקדמון" (י־ם) בלבד נקנו

דוברות בסכום של כאלפיים ל"י עד עתה, ועוד היד נטויה.

3. ההסדר הקיים לאספקת ספרים לועזיים — לא נוצל ע"י הסטודנטים, כמעט לחלו־טין. יושבים על המדוכה וד־נים בצעדים לשיפור המצב ל־קראת שנת תשכ"ז.
4. המפעל פתוח 4 שעות כל יום (בניגוד לשעתיים בל־בד בשנים קודמות), ובשעות קבועות „ובוערות" בצהרים (4—11), בניגוד לשעות הלא־קבועות ולא־נוחות בשנה ש־עברה. חושבני, שמבחינה זו עלתה בהרבה רווחתו של הס־טודנט כאן.
5. נפתח אגף מיוחד להלבשה ודברי סידקית, ובו תוכלו לה־שיג, במחיר מוזל, במיוחד, ובטיב מעולה: חולצות דיולן, פלנל ופרלון, מברשות מכל הסוגים, משחות וכל דברי אס־פקה־קטנה יעיל במיוחד עבור תושבי־הפנימיות).